

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS**

MILDA MARKSAITĖ

**LIETUVOS RESPUBLIKOS MAŽMENINĖS
BANKININKYSTĖS SEKTORIAUS KONKURENCINĖS
APLINKOS VERTINIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
doc. dr. J. Seiranov**

VILNIUS, 2013

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS**

**LIETUVOS RESPUBLIKOS MAŽMENINĖS
BANKININKYSTĖS SEKTORIAUS KONKURENCINĖS
APLINKOS VERTINIMAS**

**Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10009**

Recenzentas

2013 12

Vadovas

doc. dr. J. Seiranov

2013 12

Atliko

FRmns2-01 gr. stud.

M. Marksaitė

2013 12

VILNIUS, 2013

TURINYS

ĮVADAS	6
1. KONKURENCINĖS APLINKOS MAŽMENINĖS BANKININKYSTĖS SEKTORIUJE TEORINIAI ASPEKTAI	8
1.1. Mažmeninės bankininkystės sektoriaus veiklos ypatumai	8
1.2. Mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencijos koncepcija	18
1.3. Mažmeninės bankininkystės sektoriaus koncentracijos ir finansinio stabilumo sąveika	23
2. LIETUVOS RESPUBLIKOS MAŽMENINĖS BANKININKYSTĖS SEKTORIAUS KONKURENCINĖS APLINKOS VERTINIMO METODOLOGIJA	30
2.1. Koncentracijos vertinimo rodiklių pagrindimas	31
2.2. Santykių tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių bei atskirų komercinių bankų mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių vertinimo pagrindimas	35
2.3. Mažmeninės bankininkystės sektoriaus bankų maržų ir komercinių bankų turto pelningumą vertinimo pagrindimas	35
3. LIETUVOS RESPUBLIKOS MAŽMENINĖS BANKININKYSTĖS SEKTORIAUS KONKURENCINĖS APLINKOS VERTINIMAS	39
3.1. Lietuvos Respublikos mažmeninės bankininkystės sektoriaus koncentracijos rodiklių analizė	39
3.2. Santykių tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių bei atskirų komercinių bankų mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių vertinimas	45
3.3. Mažmeninės bankininkystės sektoriaus bankų maržos ir komercinių bankų turto pelningumo vertinimas	48
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	55
LITERATŪRA	59
ANOTACIJA	64
SANTRAUKA	65
PRIEDAI	67

LENTELĖS

1 lentelė. Senosios ir moderniosios bankininkystės skirtumai.....	9
2 lentelė. Bankų rinkodaros kryptys.....	12
3 lentelė. Banko makroaplinkos veiksniai	12
4 lentelė. Efektyvios struktūros ir struktūros-elgesio-rezultatų hipotezių palyginimas	21
5 lentelė. Įėjimo į mažmeninės bankininkystės rinką barjerų rūšys.....	27
6 lentelė. Koncentracijos lygį matuojantys indeksai	32

PAVEIKSLAI

1 paveikslas. Bankų pajamų struktūra nuo 2005 iki 2012 metų	15
2 paveikslas. Mokėjimo kortelių skaičiaus kitimas nuo 2005 iki 2012 metų.....	16
3 paveikslas. Fizinį asmenų indėlių dydžio kitimas nuo 2005 iki 2012 metų	16
4 paveikslas. Fiziniam asmeniui suteiktų paskolų kitimas nuo 2005 iki 2012 metų	17
5 paveikslas. Fizinį asmenų paskolų struktūra nuo 2005 iki 2012 metų	17
6 paveikslas. Struktūros-elgesio-rezultatų hipotezės pagrindiniai elementai	20
7 paveikslas. Įėjimo į mažmeninės bankininkystės sektorių reguliavimo sritys.....	25
8 paveikslas. Bankų veiklos reguliavimo indikatoriai, susiję su patekimu į rinką	26
9 paveikslas. Konkurencinės politikos tikslai.....	28
10 paveikslas. Bankų koncentracijos indeksai C1, C2, C3 ir C4 nuo 2005 iki 2012 metų	39
11 paveikslas. Bankų koncentracijos indeksai HHI, MS ir 1/n nuo 2005 iki 2012 metų.....	40
12 paveikslas. Bankų ir bankų kartu su kredito unijomis koncentracijos indeksų HHI, MS bei 1/n palyginimas nuo 2005 iki 2012 metų	41
13 paveikslas. Indėlių rinkos koncentracijos indeksų C1, C2, C3 ir C4 ir paskolų rinkos koncentracijos indeksų C1, C2, C3 ir C4 kitimas nuo 2005 iki 2012 metų	42
14 paveikslas. Indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos indeksų HHI, MS ir 1/n kitimas nuo 2005 iki 2012 metų.....	42
15 paveikslas. Mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos koncentracijos indeksų C1, C2, C3 ir C4, ir paskolų rinkos koncentracijos indeksų C1, C2, C3 ir C4 kitimas nuo 2005 iki 2012 metų.....	43
16 paveikslas. Mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos indeksų HHI, MS IR 1/n kitimas nuo 2005 iki 2012 metų.....	44
17.1 paveikslas. Fizinį asmenų indėlių rinkos dalių ir santykių tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių ryšiai nuo 2006 iki 2012 metų.....	46
17.2 paveikslas. Fizinį asmenų indėlių rinkos dalių vidurkių ir santykių tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių vidurkių ryšiai nuo 2006 iki 2012 metų.....	47
18 paveikslas. Bankų maržų kitimas nuo 2007 iki 2012 metų.....	48
19 paveikslas. Bankų maržų ir fizinį asmenų indėlių rinkos dalių ryšiai nuo 2007 iki 2012 metų .	49
20 paveikslas. Bankų turto pelningumo ir bankų fizinį asmenų indėlių rinkos dalių ryšiai nuo 2006 iki 2012 metų.....	51
21 paveikslas. Bankų grynujų palūkanų maržų kitimas nuo 2007 iki 2012 metų	53

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Konkurencijos koncepcija ekonomikos moksle vis dažniau vartojama siekiant formuoti efektyvią šalies ekonominę politiką. Konkurencija komercinių bankų sektoriuje daro didelę įtaką visam finansiniam šalies sektoriui, kadangi pastarasis veikia sklandžiai tik tada, jei ir komercinių bankų veikla sklandi. Tokia tarpusavio sintezė susijusi su komercinių bankų veiklos ypatumu: komerciniai bankai mobilizuoja ir paskirsto visuomenės santaupas, o efektyvumas, kurį jie pasiekia kaip finansiniai tarpininkai, turi tiesioginį poveikį šalių ekonomikai.

Paskutiniaisiais metais Lietuvoje įvykę komercinių bankų bankrotai rodo, kad konkurencinės aplinkos vertinimas yra itin svarbus ne tik šalies finansiniam stabilumui, bet ir privačių asmenų finansiniams interesams. Didėjant šalyje veikiančių mažmeninės bankininkystės dalyvių skaičiui mažmeninės bankininkystės konkurencinės aplinkos vertinimas tapo dar svarbesnis.

Konkurencinę aplinką bankų sektoriuje tyrė tiek Lietuvos, tiek užsienio autoriai. R. Stanikūnas (2009, 13 p.) konkurenciją plačiąja prasme vadina „varžymosi procesu dėl rinkų ir vartotojų siekiant ekonominės naudos“. Dauguma tiek užsienio autorių (Andries A. M., Capraru B., 2012, Ruiz-Porras A., 2012, Macit F., 2012), tiek Lietuvos autorių (Staroselskaja J., 2011, Pūrienė A., 2010) išskiria konkurencijos naudą gerinant mažmeninės bankininkystės sektoriaus funkcionalumą, kuris svarbus bendrai šalies ekonominei būklei (Šiukštienė, 2004). Naudą mažmeninės bei atskirai visos bankininkystės vertinimui tyrė ir tokie autoriai, kaip Mačerinskienė I. ir Ivaškevičiūtė L. (2008), tirdamos komercinio banko paskolų portfelio vertinimo modelius.

Konkurencija mažmeninės bankininkystės sektoriuje ne visuomet vyksta sklandžiai, nes bankai, pasinaudodami rinkos koncentracija arba savo konkurenciniais pranašumais gali gauti didesnius nei vidutinio dydžio pelnus iš privačių asmenų, linkusių pasitikėti komerciniais bankais, kuomet naudojamosi įvairiomis finansinėmis paslaugomis. Atsižvelgiant į tai, aktualu palyginti Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriaus ir visos Lietuvos bankininkystės sektoriaus konkurencinę aplinką, patikrinti, ar visos bankininkystės tendencijos sutampa su mažmeninės bankininkystės sektoriaus tendencijomis Lietuvoje.

Tyrimo problema. Kokie bendrieji ir specifiniai konkurencijos tyrimo metodai taikomi Lietuvos Respublikos mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinės aplinkos vertinimui.

Tyrimo objektas. Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinė aplinka.

Tyrimo tikslas. Palyginti Lietuvos Respublikos mažmeninės bankininkystės sektoriaus ir Lietuvos Respublikos bankinio sektoriaus konkurencines aplinkas ir pateikti siūlymus mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinės aplinkos vertinimo gerinimui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pateikti mažmeninės bankininkystės konkurencinės aplinkos, koncentracijos bei finansinio stabilumo tarpusavio ryšių teorinius aspektus;
2. Parengti konkurencinės aplinkos mažmeninės bankininkystės sektoriuje vertinimo metodologiją;
3. Atlikti Lietuvos mažmeninės bankininkystės ir visos bankininkystės sektorių koncentracijos lygio vertinimo tyrimą;
4. Atlikti Lietuvos mažmeninės bankininkystės dalyvių turto pelningumą, grynujų palūkaninių maržų, mažmeninės bankininkystės koncentracijos rodiklių ir bankų mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų dalių tarpusavio ryšių tyrimą;
5. Atlikti konkurencinės aplinkos Lietuvos Respublikos mažmeninės bankininkystės sektoriuje vertinimą.
6. Pateikti darbo išvadas ir siūlymus Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurencinės aplinkos vertinimo gerinimui.

Tyrimo hipotezės:

1. Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurencinės aplinkos tendencijos skiriasi nuo visos bankininkystės konkurencinės aplinkos tendencijų;
2. Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurencinę aplinką galime vertinti naudodami tiek struktūrinius, tiek nestruktūrinius požiūrio į konkurenciją modelius.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė, lyginamoji analizė, banko dokumentų analizė, statistinių duomenų analizė bei koreliacinė analizė.

Tyrimo reikšmingumas-naujumas. Atlikta daug tyrimų matuojant bankų sektorių konkurencijos lygį, tačiau mokslininkai dar nėra sistemiškai vertinę Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinės aplinkos lygindami ją su visos bankininkystės sektoriaus konkurencine aplinka. Mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinės aplinkos vertinimo metodologijos sukūrimas reikšmingas ateities konkurencijos ar konkurencinės politikos studijoms.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, teorinės dalies skyrius su trimis poskyriais, metodologinė dalis su trimis poskyriais, analitinė dalis su trimis poskyriais, išvados ir literatūros sąrašas bei keturi priedai. Darbo apimtis - 79 puslapiai.

1. KONKURENCINĖS APLINKOS MAŽMENINĖS BANKININKYSTĖS SEKTORIUJE TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Mažmeninės bankininkystės sektoriaus veiklos ypatumai

Šiame poskyryje apibrėšime mažmeninės bankininkystės sąvoką, kurią toliau naudosime darbe, išnagrinėsime mažmeninės bankininkystės atsiradimo prielaidas ir identifikuosime varomąsias jėgas, skatinusias mažmeninės bankininkystės plėtrą iš pradžių pasaulyje, o po to Lietuvoje. Išskirsime veiksnius, skatinusius Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurenciją. Poskyrio pabaigoje aptarsime mažmeninės bankininkystės svarbą visai Lietuvos bankininkystei.

Dažniausiai pasitaikantis mažmeninės bankininkystės apibūdinimas yra paslaugų teikimas individams ir mažoms įmonėms priimant depozitus ir teikiant kreditus. Anot Hughes, MacDonald, mažmeninė bankininkystė yra komercinės bankininkystės poaibis, teikiantis bankines paslaugas išskirtinai tik privatiems asmenims (Hughes, MacDonald, 2002). Literatūroje vieningo mažmeninės bankininkystės apibrėžimo nėra, todėl šiame darbe toliau mažmenine bankininkyste laikysime komercinių bankų paslaugas privatiems asmenims, kurios teikiamos visuose banko skyriuose ir filialuose (Persson, 2011). Nors kai kurie autoriai mažmeninei bankininkystei priskiria ir smulkių įmonių aptarnavimą (Casu et al., 2006): mažmenine bankininkyste vadina tas komercinių bankų teikiamas paslaugas, kurios savo apimtimi gali būti vadinamos smulkiomis ir yra skirtos tiek fiziniams asmenims, tiek smulkioms įmonėms, tačiau daugelis mokslininkų su tokiu apibrėžimu nesutinka, nes įmonės, nors ir nedidelės, yra priskiriamos prie verslo klientų.

Teigiamą įtaką mažmeninės bankininkystės plėtrai turėjo daug veiksnių: didesnė orientacija į privačius klientus (Uppal, 2009), naujų bankų funkcijų ir paslaugų atsiradimas, skirtumų tarp skirtingų bankų sumažėjimas (Ališauskas, Vaškelaitis, 1998), naujų mokėjimo priemonių vystymasis, technologijų pažanga. Orientacija į klientus, maksimalios pastangos atpažinti ir patenkinti jų poreikius tampa ne tik įprastų verslo įmonių, bet ir komercinių bankų pagrindiniu tikslu, norint pelningai veikti (Wozniewska, 2005).

Iki šiuolaikinės mažmeninės bankininkystės atsiradimo bankininkystė, kaip verslas, patyrė sudėtingą raidos evoliuciją. Rašytiniai šaltiniai byloja, kad bankininkystė – labai sena veiklos rūšis, išsirutuliojusi iš centralizuotų Rytų valstybių tikybos institucijų vykdytų patarnavimų, pavyzdžiui, šventyklų. Iki tol egzistavo paprasčiausi tiesioginiai mainai, kur svarbiausia buvo, jog sutaptų besimainančiųjų norai ir poreikiai (Martinkus, 1996). Mainai tapo daug paprastesni kuomet atsirado pinigai, o mainams plečiantis ėmė augti ir pinigų apyvarta, kas sąlygojo tam tikro verslo radimąsi, kurio tikslas iš pradžių buvo vykdyti kai kurias techninio pobūdžio operacijas, kaip pinigų saugojimas ir kita (Vaškelaitis, 2003).

Tikroji bankininkystės pradžia yra siejama su Renesanso laikais Italijoje (Martinkus, 1996). Pasak V. Vaškelaičio, ryškiausiu XX amžiaus paskutinių dešimtmečių bruožu galime vadinti „bankų internacionalizavimą, kas reiškia vientisos pinigų zonos kūrimą ir bendros kredito įstaigų paslaugų rinkos su vienodomis konkurencijos sąlygomis organizavimą“ (Vaškelaitis, 2003, 22 p.). Sukūrus bendrą Europos bankų rinką, bankams tapo lengviau konkuruoti su kitų kontinentų bankais, tačiau tuo pačiu ir pačioje Europoje didėjo konkurencija tarp bankų. Tai vertė bankus keisti veiklos strategiją, jungtis į stambesnius bankus.

Per paskutiniuosius 30 metų bankininkystė patyrė daug esminių pokyčių, kuomet bankai transformavosi iš siauras paslaugas teikiančių į platų spektrą paslaugų siūlančias firmas. Tradiciškai bankų pagrindinis verslas yra priimti depozitus ir teikti tiek paskolų, kad būtų galima maksimizuoti gaunamas pajamas. Grynoji marža buvo pagrindinė varomoji bankų plėtros jėga. Iki pat 1990 metų didžioji dalis bankų sektoriaus buvo griežtai reguliuojama ir konkurencija buvo suvaržyta (Casu et al., 2006). Esminiai pokyčiai komunikacinėse technologijose ir nuolat mažėjantys kaštai leido lengviau skleisti informaciją organizaciniu lygmeniu, todėl tapo paprasčiau komunikuoti geografiniu požiūriu atskirtoms rinkoms. Mažesni komunikacijos kaštai taip pat padidino konkurencines jėgas, nes fiziškai paslaugas teikiantys subjektai tapo silpnais konkurentais. Interneto vystymasis ir kitos kompiuterinės technologijos leido paslaugas siūlyti tiesioginiu režimu (*angl. „on-line“*) ir paskatino turto sekiuritizaciją (Frei et al., 1998). Technologijos ryškiai tirpdė ribas tarp specializuotų finansinių institucijų. Augantis santykių su klientais stiprinimas reiškė, jog bankai privalėjo tapti labiau į paklausą orientuotais, siekti ne tik pritraukti, bet ir išlaikyti klientus, šiam tikslui reikėjo suprasti vartotojų elgseną ir atrasti kokie veiksniai ją lemia (Rakevičienė, Rudytė, 2008). Imta skirti senoji ir modernioji bankininkystė.

Senosios ir moderniosios bankininkystės skirtumai pateikti pirmoje lentelėje (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Senosios ir moderniosios bankininkystės skirtumai

	Senoji bankininkystė	Modernioji bankininkystė
Produktai ir paslaugos	Riboti: paskolos, indėliai	Universalūs: paskolos, indėliai, draudimas, vertybiniai popieriai, pensijos ir kita
Pajamų šaltiniai	Palūkaninės pajamos	Palūkaninės pajamos ir komisinių, įkainių pajamos
Konkurencinė aplinka	Suvaržyta	Didelė konkurencija
Strateginis tikslas	Turto dydžio augimas	Akcininkų pelnas, vertės kūrimas akcininkams
Požiūris į klientą	Orientacija į pasiūlą	Orientacija į paklausą, vertės kūrimas klientams

Šaltinis: adaptuota pagal Casu B. et al., 2006, p. 52.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad ankstesnis bankų tikslas buvo kuo labiau padidinti savo turta, nes tik taip buvo galima tikėtis didesnių pajamų, o modernioji bankininkystė išsiskiria savo tikslu, t. y. taip atlikti savo operacijas, kad jomis būtų gautas kuo didesnis atlygis bankų akcininkams - didinti pačio banko vertę (žr. 1 lent.). Šiuolaikine tendencija šalyse tapo tai, kad komerciniai bankai yra pagrindiniai veikėjai visų šalių mažmeninėje bankininkystėje. Atsakydami į

didėjančią konkurenciją ir norėdami likti konkurencingi, bankai turi restruktūrizuotis, diversifikuoti veiklas, veiklą organizuoti efektyviau ir prisiimti didesnę riziką (Jasienė, Staroselskaja, 2010). Besivystančioje ekonomikoje bankai susidūrė su trimis pagrindinėmis tendencijomis, pakeitusiomis jų veiklą ir strategiją: dereguliacija, finansinėmis inovacijomis, globalizacija (Matthews, Thompson, 2005). Visos trys tendencijos yra tarpusavyje susijusios. Dereguliacija paskutinius du XX a. dešimtmečius vyko trimis pagrindinėmis fazėmis, nors nebūtinai ta pačia seka:

- a) Pakeliami kokybiniai banko turto reikalavimai ir depozitų palūkanų lubos;
- b) Bankų veiklos specializacijos mažinimas, leidęs konkuruoti su kitais finansiniais tarpininkais vienas kitų rinkose;
- c) Auganti konkurencija dėl naujų rinkos dalyvių, esamų ir kitų finansinių tarpininkų.

Finansinėmis inovacijomis galime vadinti bet koki finansinių paslaugų apimtį, srities, pristatymo pokytį. Aptariamuoju laikotarpiu išsiskyrė trys pagrindinės atskiros jėgos: finansinės aplinkos nestabilumas (nenuspėjama infliacija, palūkanų normos ir kursai, auganti paklausa įrankiams, apsaugantiems nuo tokių rizikų), reguliavimas ir technologijų plėtra finansiniame sektoriuje (produktų įvairovė ir mažesni kaštai). Šios trys jėgos bankus vertė diegti inovacijas, kas vėlgi kūrė paklausą naujiems produktams. Finansinės inovacijos lėmė tris svarbius pokyčius: turto valdymas keitėsi į likvidumo valdymą, vystėsi skolinimas su kintančiomis palūkanomis ir imta naudoti pinigų valdymo sistema. Galiausiai, svarbu pabrėžti, kad bankininkystės globalizacija vystėsi paraleliai finansinės sistemos globalizacijai ir tarptautinių kompanijų augimui. Konkurencinės jėgos privertė bankus kovoti, kad liktų pelningi. (Matthews, Thompson, 2005). Svarbu pabrėžti ir tai, kad vis dažniau pastebima, jog norėdami įgyti konkurencinį pranašumą, komerciniai bankai deklaruoja savo socialinės atsakomybės laikymąsi, daugiausia ekonominių resursų taupymo, ekologijos srityse, kas leidžia esamiems ir potencialiems klientams labiau pasitikėti jais, kaip organizacija (Korenik, 2010).

Apibendrinant mažmeninės bankininkystės raidą užsienio šalyse galime teigti, kad pirmosios tikrosios bankininkystės užuomazgos randamos Renesanso laikais Italijoje. Ankstyvosios bankininkystės raidos pagrindinė varomoji jėga buvo didėjanti konkurencija, vertusi bankus restruktūrizuotis, diversifikuoti veiklas, veiklą organizuoti efektyviau ir prisiimti didesnę riziką. Bankai susidūrė su trimis pagrindinėmis tendencijomis, pakeitusiomis jų veiklą ir strategiją, tai buvo dereguliacija, finansinės inovacijos ir globalizacija. Visos trys tendencijos yra tarpusavyje glaudžiai susijusios. Šiuolaikine tendencija šalyse tapo tai, kad komerciniai bankai yra pagrindiniai veikėjai visų šalių mažmeninėje bankininkystėje.

Aptarę pasaulio mažmeninės bankininkystės raidą, toliau šiame poskyryje nagrinėsime Lietuvos mažmeninės bankininkystės atsiradimą. Daugiausia Lietuvos bankininkystės istorijai nusipelnė Petras Šalčius, kuris buvo tokių mokslinių tyrimų Lietuvoje pradininkas, rėmėsis

pirminiais šaltiniais (Šalčius, 1999). Bankininkystės sektoriaus formavimąsi, jo sandarą, atsižvelgdamas į ekonominius ir politinius procesus tyrė Vladas Terleckas (Terleckas, 2011). Kalbant apie Lietuvos mažmeninę bankininkystę tarpukariu, turime pasakyti, kad Lietuva, kitaip negu kitos Europos valstybės, turėjusios senas ir tvirtas bankininkystės tradicijas, iš pat pradžių pasirinko kurti bankų sektorių pradedant nuo bankų veiklos teisinio reguliavimo (Čičinskas, Šadžius, 2006). Tai galėtume aiškinti tuo, kad XX a. pradžioje bankai daugiausia vertėsi ne iš nuosavų, o iš indėlininkų gautų lėšų, todėl svarbu buvo apsaugoti indėlininkų interesus ir apginti nuo sukčiavimo (Šadžius, 2004).

Galime teigti, kad iki tol, kol Lietuva tapo nepriklausoma valstybe, ji neturėjo išvystytos bankininkystės. Bankai daugiausia buvo orientuoti į paskolų teikimą žemės ūkio šakai. Įsteigus Lietuvos banką padėtis šalyje pasikeitė, nes daugiau dėmesio skirta ne tik šalies bankų veiklai ir ryšiams, bet pastebimai sutvirtėjo ir šalies ekonomika, finansų sistema (Šadžius, 2004). Lietuvos mažmeninė bankininkystė nuo pat valstybės nepriklausomybės atgavimo nuolat patirdavo pokyčius, kurie trukdė tolygiai komercinių bankų plėtrai: politinė santvarkos kitimas, teisinės sistemos pertvarkos. Taip pat svarbu pastebėti, kad tiek anksčiau, tiek dabar Lietuvos bankiniame sektoriuje pastebima didelė koncentracija, rinkoje vyrauja keletas stipriausių rinkos dalyvių. Toliau apibūdinsime didžiausią teigiamą įtaką Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinei aplinkai turėjusius veiksnius: paslaugų konkurencingumo augimą ir technologijų plėtrą.

Didžiulės konkurencijos sąlygomis Lietuvos komercinių bankų privatiems klientams siūlomos paslaugos ir priemonės pasižymi tik labai nedideliais skirtumais ir pačios teikiamos paslaugos specifika nebeturi tokios ypatingos reikšmės kaip turi kiti papildomi su paslaugos teikėjo išskirtinumu susiję dalykai (Jurgilevičienė, Sūdžius, 2010), todėl lemiamą įtaką mažmeninės bankininkystės paslaugų paklausai turi tokių paslaugų konkurencingumas. Paslaugų konkurencingumas čia suprantamas kaip „visų rinkos, pirkėjų, vartotojų reikalavimų atitikimas, teikiama nauda, atsižvelgiant į kokybės rodiklius ir vartotojo įsigijimo išlaidas“ (Beniušienė, Svirskienė, 2008, 34 p.), kuomet organizacija naudoja kokybės ir paklausos parametrus norėdama įgyti konkurencinį pranašumą. Sudėtingoje ir nuolat besikeičiančioje aplinkoje nuolat kinta ir komercinių bankų konkurencinio pranašumo išlaikymo bei įgijimo būdai. Dauguma autorių pritaria, kad konkurencinę kovą laimi tie, kurie: gali pasiūlyti itin vartotojo vertinamą, unikalų produktą ar paslaugą arba sugeba itin jautriai reaguoti į rinką ir adaptuotis prie jos (Stanikūnas, 2009).

Diferencijuojant savo paslaugas komerciniams bankams gerai pasitarnauja neitin seniai mažmeninės bankininkystės sferoje atsiradusi rinkodara, kuri mažmeninės bankininkystės plėtrai turi didelę reikšmę. D. Ivaškevičius ir A. Sakalas bankų rinkodarą apibūdina kaip „mąstymo būdą, veiklos filosofiją, orientuotą į rinką ir skirtą jos poreikiams tenkinti“ (Ivaškevičius, Sakalas, 1997,

p. 180). Rinkodara padeda kurti teigiamą banko įvaizdį vartotojams, o jai skirtos išlaidos padeda pritraukti daugiau klientų. Pasinaudoję rinkodara bankai gali mokėti mažiau už indėlius ir klientai gali mokėti daugiau už paskolas. Jei toks skirtumas atneša daugiau naudos nei išlaidų, tuomet bankas gauna didesnę pelną ir lenkia konkurentus (Abramson et al. 2005). Pagrindinės bankų rinkodaros kryptys detalizuotos antroje lentelėje (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Bankų rinkodaros kryptys

Bankų rinkodaros kryptys	Rinkos politika	<ul style="list-style-type: none"> • Rinkos segmentavimas • Klientų potencialo išaiškinimas • Pateikimo būdų parinkimas
	Apimties ir struktūros planavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Paslaugų programos formavimas • Naujų paslaugų diegimas ir kūrimas
	Kainų politika	<ul style="list-style-type: none"> • Kainų tyrimas, nustatymas, • Nuolaidų taikymas • Mokėjimo sąlygų nustatymas
	Prekių pateikimas	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlos rinkos plėtimas • Aptarnavimo struktūros kūrimas
	Reklama ir pardavimų skatinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Reklamos organizavimas • Pirkėjų reakcijos analizė • Paslaugų reikalavimų formulavimas

Šaltinis: adaptuota pagal Ivaškevičius, Sakalas. Bankų vadyba, 1997, p. 181.

Iš antros lentelės (žr. 2 lentelę) matyti, kad bankų rinkodara turi savitus bruožus, todėl apibendrinami informaciją, pateiktą antroje lentelėje, galime išskirti šiuolaikinės mažmeninės bankininkystės rinkodarai būdingiausius bruožus: orientacija į rinką, situacijos valdymas, nuolatinis informacijos kaupimas, atnaujinimas ir sisteminimas, veiklos sėkmės vertinimas pelnu ir lyderio pozicijų siekimas. Konkretus komercinis bankas gali taikyti nebūtinai visas antroje lentelėje išvardintas kryptis, pavyzdžiui, vykdyti tik kainų politiką, tačiau tik visų kryptių taikymas ir sąmoningas derinimas gali žadėti sėkmę išlaikant ir pritraukiant naujus klientus. N. Klebanskaja skiria dvi mažmeninės bankininkystės rinkodaros aplinkos sudedamąsias dalis: mikroaplinką ir makroaplinką (žr. 3 lent.) (Klebanskaja, 1998). Mikroaplinkos veiksniais bankas gali daryti įtaką ir keisti, jiems priklauso: tiekėjai, rinkodaros kanalai (kreditiniai, finansiniai tarpininkai) ir rinkos konkurentai.

3 lentelė. Banko makroaplinkos veiksniai

Komerčio banko makroaplinkos veiksniai					
Demografiniai	Ekonominiai	Natūralieji	Technologiniai	Politiniai	Kultūriniai
Klientų amžius, gyvenamoji vietovė ir kita	Infliacijos lygis, valiutų kursai, ekonominis cikliškumas, nedarbo lygis ir kita	Didėjantis gyventojų skaičius, energetinių žaliavų ribotumas ir pan.	Technologijų pažanga ir pan.	Valstybės intervencija, reguliuojantys bankų veiklą įstatymai ir kita	Mada, įvairūs klientų elgsenos pokyčiai

Šaltinis: N. Klebanskaja. Mažmeninės bankininkystės rinkodara, 1998, p. 28.

Iš trečioje lentelėje (žr. 3 lent.) pateiktų banko makroaplinkos veiksnių matyti, kad bankas negali jų kontroliuoti. Kitas svarbus mažmeninei bankininkystei bankų rinkodaros elementas yra

paskirstymas. „Pasirenkant bankų, filialų ar aptarnavimo vietas atsižvelgiama į atliekamų operacijų pobūdį ir išdėstymo varianto ekonomiškumą“ (Ivaškevičius, Sakalas, 1997, p. 189). Komeraciniai bankai paslaugas gali teikti per keletą paskirstymo kanalų, todėl labai svarbu tinkamai išdėstyti aptarnavimo skyrius, filialus ar bankomatus, kad šie būtų kuo lengviau pasiekiami klientams, taip patenkinant jų poreikius ir didinant rinkos dalį.

Išaugęs kompiuterių naudotojų skaičius skatina atsiskaitymo elektroninėje erdvėje priemonių plėtrą. Elektroninės erdvės atsiskaitymo priemonės klientai noriai renkasi dėl patogumo ir greičio. Tačiau dėl to naudos turi ne tik patys klientai, o ir bankai – užtenka mažesnių kaštų klientų aptarnavimo centrams išlaikyti. Nors kyla ir problemų, tokių kaip saugumo užtikrinimas, elektroninių pinigų apyvartos kontrolė, specialistų, kurie galėtų teikti konsultacijas poreikis, tačiau mažmeninės bankininkystės dalyviai jas analizuoja ir reaguodami į rinkos poreikius pasitelkia kitas technologines naujoves. Mažmeninės bankininkystės sektoriuje įstengs išsilaikyti tik tie bankai, kuriems pavyks prisitaikyti prie kintančių rinkos sąlygų, kurie nedels naudoti naujausių technologinių inovacijų ir gebės išlaikyti patenkintus bei lojalius klientus, kurie labiausiai lemia banko sėkmę (Titko, Lace, 2010).

Mokslinėje literatūroje nagrinėjant technologijų įtaką mažmeninės bankininkystės paslaugų paklausai vyrauja kelios pagrindinės polemikos. Viena iš jų – klientų naujų technologijų įsisavinimas, kur išskiriami klientai, kurie jau naudojami elektronine ar mobilią bankininkyste ir kurie dar nepriėmė naujo technologinio sprendimo. Analizuojami aspektai, kodėl vieni klientai greičiau prisitaiko prie pokyčių, o kiti lieka konservatyvūs ir pan. Pagrindiniai kriterijai, kodėl klientas pasirenka pradėti naudotis nauja technologija yra pasitikėjimas internetu ar prieiga prie savo internetinės bankininkystės bei žinių turėjimas, kaip tai daryti (Faullant R., Grabner-Kräuter S., 2008). Taip pat reikia nepamiršti ir asmeninių charakterio ypatumų, kurie nulemia asmens polinkius vienaip ar kitaip pasielgti (Levišauskaitė, Rakevičienė, 2004). Kita polemika, susijusi su technologijomis, yra ryšių palaikymas su klientais, kurie mielai naudojami naujovėmis. Yra abejojama, ar elektroninė bankininkystė sukuria ilgalaikį santykį tarp kliento ir banko, tačiau yra pastebima tendencija, jog vis dėlto labiau patenkinti tie klientai, kurie naudojami naujomis technologijomis nei tie, kurie išvis nesinaudoja. Taigi atsiranda tam tikra prielaida, jog bankai turėtų skatinti naudotis technologijomis, nes tuomet jų klientai taps labiau patenkinti (Fernandes T. et al., 2010). Kiti mokslininkai mano, kad klientai vis dėlto labiau orientuoti į kuo daugiau paslaugų tiekimo kanalų, todėl bankams reikia koncentruotis ne į vieną technologinį sprendimą, o į visus turimus bei juos tobulinti (Hamilton R. et al., 2002).

Pasak N. Paliulio, elektroninė bankininkystė yra „moderni, patogi ir patikima klientų banko sąskaitų tvarkymo sistema, leidžianti gauti informaciją ir atlikti operacijas iš savo darbo vietų“ (Paliulis, 2007, p. 110). Elektroninės bankininkystės produktai suteikia galimybę vartotojams

valdyti savo sąskaitas, atlikti mokėjimus, sudaryti indėlio sutartis nevykstant į banką. Jau XX amžiuje daugelis bankų bandė plėsti paslaugų spektrą, kurios bet kuriuo paros metu leistų vartotojams vykdyti visą su banku susijusią veiklą namuose arba darbovietėje. Šioje srityje pirmavo Amerikos bankai (Byers, Lederer, 2001). Šiuo metu dauguma Lietuvos komercinių bankų siūlo savo klientams įvairias elektroninio aptarnavimo ir sąskaitų apmokėjimo formas. Viena svarbiausių problemų vystant elektroninę bankininkystę yra saugumo užtikrinimas, nes nuolat atsiranda programišių ar sukčių, sugebančių išvilioti klientų prisijungimo duomenis. Banko klientams didžiausi elektroninės bankininkystės privalumai yra pinigų bei laiko sutaupymas, komfortas ir operacijų istorijos matymas, o bankams elektroninių paslaugų teikimas padeda sumažinti sąnaudas, kaupti informaciją, kurti naujus pajamų šaltinius, skatinti automatizuotų procesų vystymąsi (Jeanmart, 2009). Elektroninė bankininkystė bankams padeda išplėsti finansinių paslaugų galimybes. Tie bankai, kurie pasinaudojo šiais naujų technologijų teikiamais pranašumais, sumažino savo veiklos kaštus greičiau nei jų konkurentai ir padidino savo pelną (Pūrienė, 2010).

Kliento mobilumas ir pasirinkimas yra pagrindinės konkurencijos šiandieninės mažmeninės bankininkystės sektoriuje varomosios jėgos. Nepaisant to, kad kliento mobilumas naudojant finansines paslaugas įprastai nėra aukštas, santykiai su banku būna ilgalaikiai. Privatūs asmenys dažnai būna prisirišę prie konkretaus banko dėl egzistuojančių kainų nustatymų. Kainų nustatymas reiškia, jog esami klientai nukenčia, jei turi keisti tiekėją. Mokslininkai (Enicov I., Chetaru A., 2011) išskiria tris galimus būdus, išvengti kainų nustatymo neigiamų padarinių:

- Numatyti daugiau vartotojų švietimo apie finansines alternatyvas, skatinti finansinį raštingumą, padėti skatinti didesnę pasiryžimą vartotojams pereiti iš vienos institucijos į kitą ir sumažinti banko keitimo kainas. Informacija apie kainas ir daugiau skaidrumo yra pageidautina skatinant vartotojų galimybes palyginti finansines įstaigas.

- Perėjimas prie "kainų keitimo paketų", kad būtų supaprastinta reikalingų administracinių veiksmų, tiekėjo pasirinkimo procedūra. Įsteigus "kainų keitimo tvarką" arba "kainų perjungimo paketus" gali sumažėti administracinė našta ir taip pat sumažėtų pačios keitimo kainos.

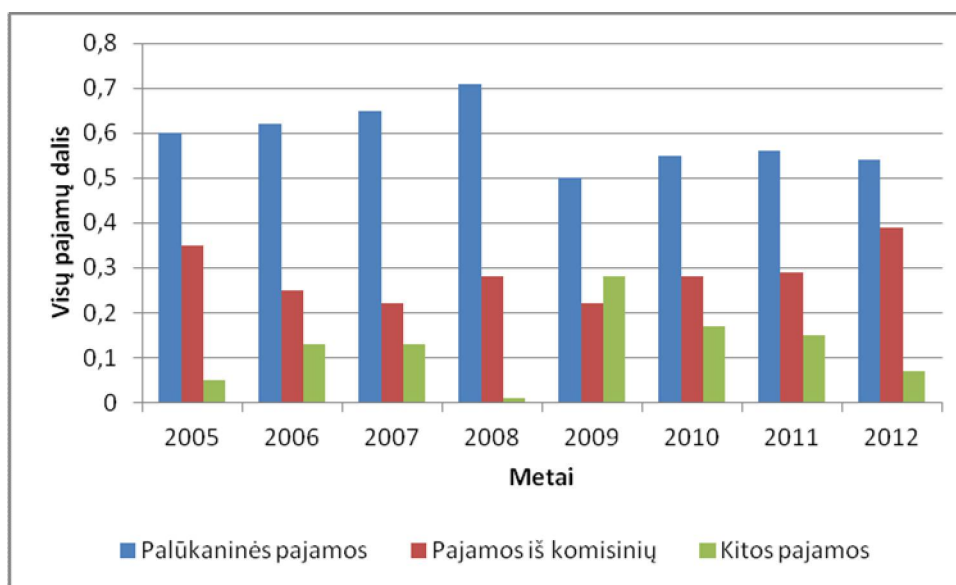
Šios priemonės paprastai yra savireguliacinės. Dažnai tokia priemonė naudojama vėliau negu atliekama konkurencijos įstatymų veikimo analizė. Praktikoje yra nustatyti geros praktikos standartai, tačiau įvairios tvarkos taip pat reiškia, kad bankai turi atlikti didelę dalį administracinės naštos jas rengiant, taip pat užtikrinti sklandų perėjimą iš vienos sąskaitos į kitą.

- Sąskaitos numerio perkėlimo klausimas gali būti toliau svarstytinas, jei tokios procedūros nauda aiškiai viršytų dideles išlaidas. Nors keitimo tvarka padės sumažinti keitimo išlaidas, ji negali pašalinti keitimo išlaidų visiškai, nes klientai vis dar turi pakeisti sąskaitos numerį.

Labiau struktūrinis požiūris būtų tiesiog sąskaitos numerio perkėlimas: klientai turi turėti galimybę perkelti savo numerį iš vieno banko į kitą nesusidurdami su administracine našta (Kasman

A., 2010). Numerio perkeliamumas gali įvykti tik tada, kai klientų sąskaitos numeriai ir kai mokėjimo sistemos eksploatuojami su panašia struktūra ir yra standartizuoti nacionaliniu arba tarptautiniu lygiu. Nors numerio perkeliamumas beveik visiškai pašalina keitimo išlaidas, ir todėl bankų konkurencija turėtų būti aktyvesnė, tačiau tai gali pareikalauti didelių fiksuotų išlaidų dėl jos taikymo. Todėl kol išlaidos viršija laukiamą naudą rizikos ribojimo tikslais praktikoje tai nevyksta.

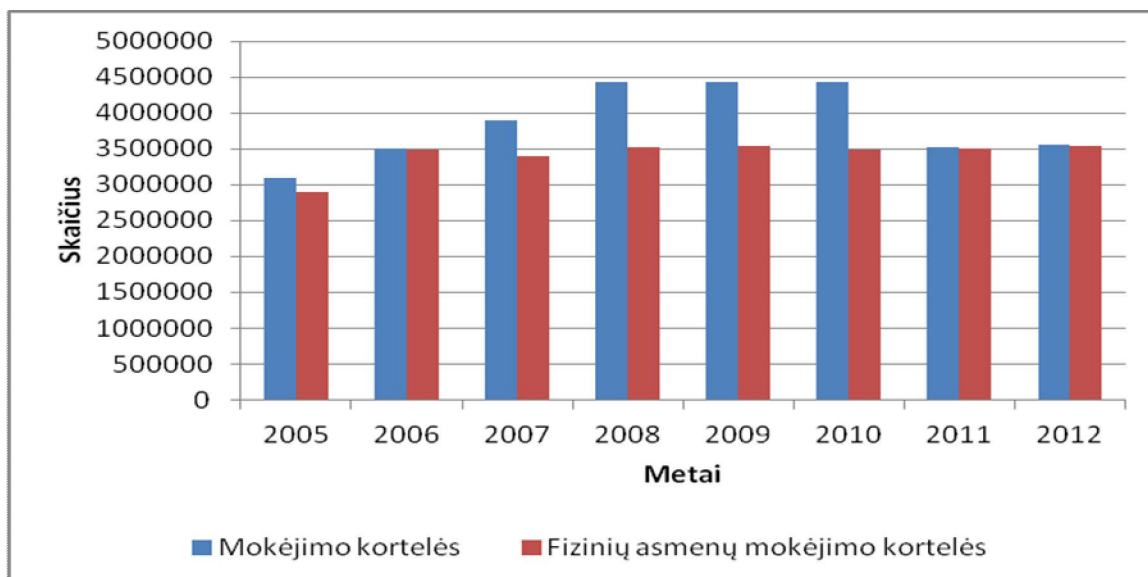
Lietuvos bankininkystėje mažmeninės bankininkystės svarba didelė. Tiek analizuojant fizinių asmenų indėlių, tiek fizinių asmenų paskolų rinkas, matyti, kad nuo 2005 iki 2012 metų šių rinkų dalys kasmet siekia iki 80 procentų visos bankininkystės paskolų ir indėlių rinkos. Patiems bankams mažmeninė bankininkystė taip pat svarbi dėl jos generuojamo svorio bendroje bankų pajamų struktūroje (žr. pav. 1), nes didžiąją dalį palūkaninių pajamų generuoja būtent mažmeninė bankininkystė.

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvo banko finansinio stabilumo apžvalgą (toliau – LB FSA) nuo 2005 iki 2013 metų. <http://www.lb.lt/leidiniai> [žiūrėta 2013-10-01]

1 pav. Bankų pajamų struktūra nuo 2005 iki 2012 metų

Kaip matyti iš 1 pav. (žr. 1 pav.), kasmet nuo 2005 iki 2012 metų palūkaninės pajamos sudarė ne mažiau 50 procentų bendros pajamų struktūros. Kitos pajamos daugiausia buvo gaunamos iš prekybinės veiklos ir nuosavybės vertybinių popierių pardavimo. Komisinių pajamų dydis daugiaž pastovus, tačiau nuo 2010 metų pastebimas jų augimas. Tai gali būti susiję su augančiu atsiskaitymų mastu (žr. 2 pav.)

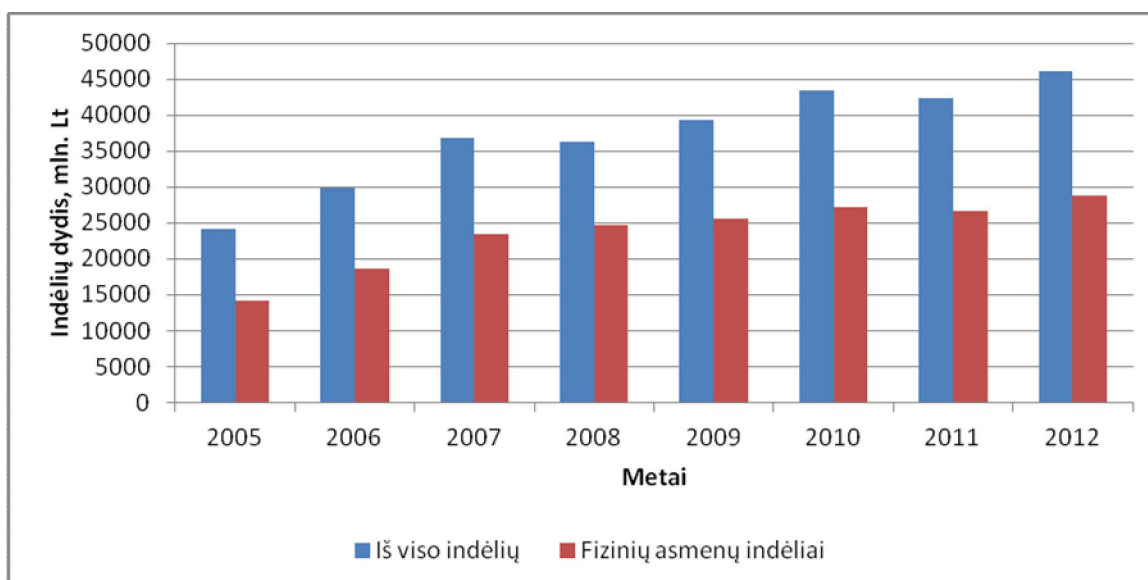

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos bankų asociacijos (toliau – LBA) statistinius duomenis apie mokėjimo korteles nuo 2005 iki 2013 metų. http://www.lba.lt/go.php/lit/Makejimo_korteles/124 [žiūrėta 2013-10-01]

2 pav. Mokėjimo kortelių skaičiaus kitimas nuo 2005 iki 2012 metų

Kaip matyti iš 2 pav. (žr. 2 pav.), visoje mokėjimo kortelių struktūroje fizinių asmenų mokėjimo kortelės užima didžiąją dalį ir matoma augimo tendencija, todėl komisinių pajamų augimas gali būti susijęs su fizinių asmenų atsiskaitymų negrynaisiais pinigais augimu. Fizinių asmenų atsiskaitymų kortelėmis augimą patvirtina ir 2013 antrojo ketvirčio rezultatai – jų mokėjimo kortelių skaičius dar išaugo daugiau nei 82 000.

Aiškiau fizinių asmenų indėlių svoris bendroje indėlių struktūroje matyti 3 pav. (žr. 3 pav.)

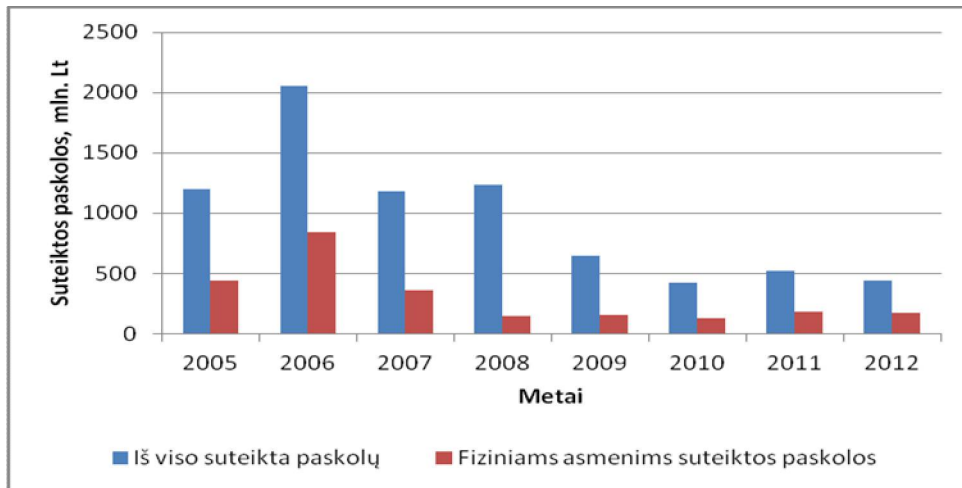

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos banko statistinius duomenis. http://lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=7276&lang=lt [žiūrėta 2013-10-01]

3 pav. Fizinių asmenų indėlių dydžio kitimas nuo 2005 iki 2012 metų

Kaip matyti iš 3 pav. (žr. 3 pav.), visu tiriamu laikotarpiu fizinių asmenų indėliai sudarė nemažiau 50 procentų visų indėlių bankuose ir pastebima fizinių asmenų indėlių dydžio augimo tendencija. Nežymi augimo tendencija pastebima ir fizinių asmenų sutarto iki vienerių metų termino indėlių dydžiuose. Fizinių asmenų paskolų rinkoje situacija kitokia (žr. 4 pav.).

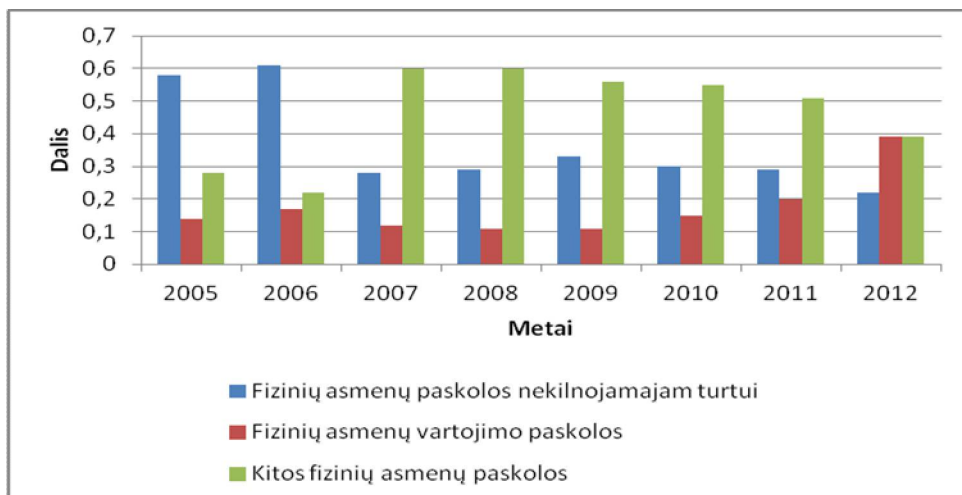

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos banko statistinius duomenis.

http://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=7279&lang=lt [žiūrėta 2013-10-01]

4 pav. Fiziniams asmenims suteiktų paskolų kitimas nuo 2005 iki 2012 metų

Kaip matyti iš 4 pav. (žr. 4 pav.), fizinių asmenų paskolos visu tiriamu laikotarpiu neviršija 41 procento visų suteiktų paskolų, staigus smukimas pastebimas krizės metais – 2008-aisiais – tačiau jau nuo 2009-ųjų metų fiziniams asmenims suteiktos paskolos vėl auga ir 2012 metais jau siekė daugiau nei 38 procentus visų bankų suteiktų paskolų (170,1 mln. Lt). Fizinių asmenų paskolų struktūra pateikta 5 pav. (žr. 5 pav.)

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos banko statistinius duomenis.

http://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=7279&lang=lt [žiūrėta 2013-10-01]

5 pav. Fizinių asmenų paskolų struktūra nuo 2005 iki 2012 metų

Kaip matyti iš 5 pav. (žr. 5 pav.) mažmeninės bankininkystės paskolų rinka laikotarpiu nuo 2005 iki 2012 buvo labai nepastovi. Nors bendra tendencija – fizinių asmenų paskolų absoliutus dydis auga – išlieka, tačiau paskolų paskirtis kito, tiriamu laikotarpiu matome, jog mažėjo fizinių asmenų imančių paskolas nekilnojamajam turtui įsigyti, bet nuo 2009 metų jų svoris bendroje fizinių asmenų paskolų struktūroje pastovus, taip pat matome, kad visu tiriamu laikotarpiu augo ir augimo tendencija išliks fizinių asmenų vartojamosioms paskoloms. Tokios prognozės leidžia manyti, kad bankų palūkaninės pajamos iš mažmeninės bankininkystės nemažės.

Apibendrinant poskyrį, galime teigti, kad aktyvi konkurencija tarp komercinių bankų yra nulemta mažmeninės bankininkystės siūlomų paslaugų asimiliacijos, todėl norėdami išlikti konkurencingais, bankai turi kaip nors išsiskirti iš kitų. Tam puikiai pasitarnauja rinkodara, kuri stiprina banko kuriamą įvaizdį, padeda išsiaiškinti potencialių ir esamų klientų poreikius, kurti lojalumo programas. Technologijų pažanga taip pat turi teigiamą poveikį mažmeninės bankininkystės paslaugų paklausai, nes potencialūs ir esami klientai ilgainiui vertino bankų modernumą, patogumą ir greitumą naudojantis paslaugomis. Kadangi abu veiksniai yra universalūs, į juos galėtų ir turėtų atsižvelgti dauguma Lietuvos komercinių bankų, formuodami savo mažmeninės bankininkystės strategijas. Lietuvoje demografiniai rodikliai nėra itin palankūs verslo plėtrai (dėl didėjančios emigracijos, senstančios visuomenės), todėl tikrai verta „pakovoti“ dėl klientų bei didesnės rinkos dalies. Šiuolaikine tendencija šalyse tapo tai, kad komerciniai bankai yra pagrindiniai veikėjai visų šalių mažmeninėje bankininkystėje, ne išimtis ir Lietuva, kurioje, kaip rodo istoriniai privačių asmenų indėlių ir paskolų dydžiai bei bankų pajamų struktūra, mažmeninė bankininkystė užima labai svarbią vietą visoje šalies bankininkystėje.

1.2. Mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencijos koncepcija

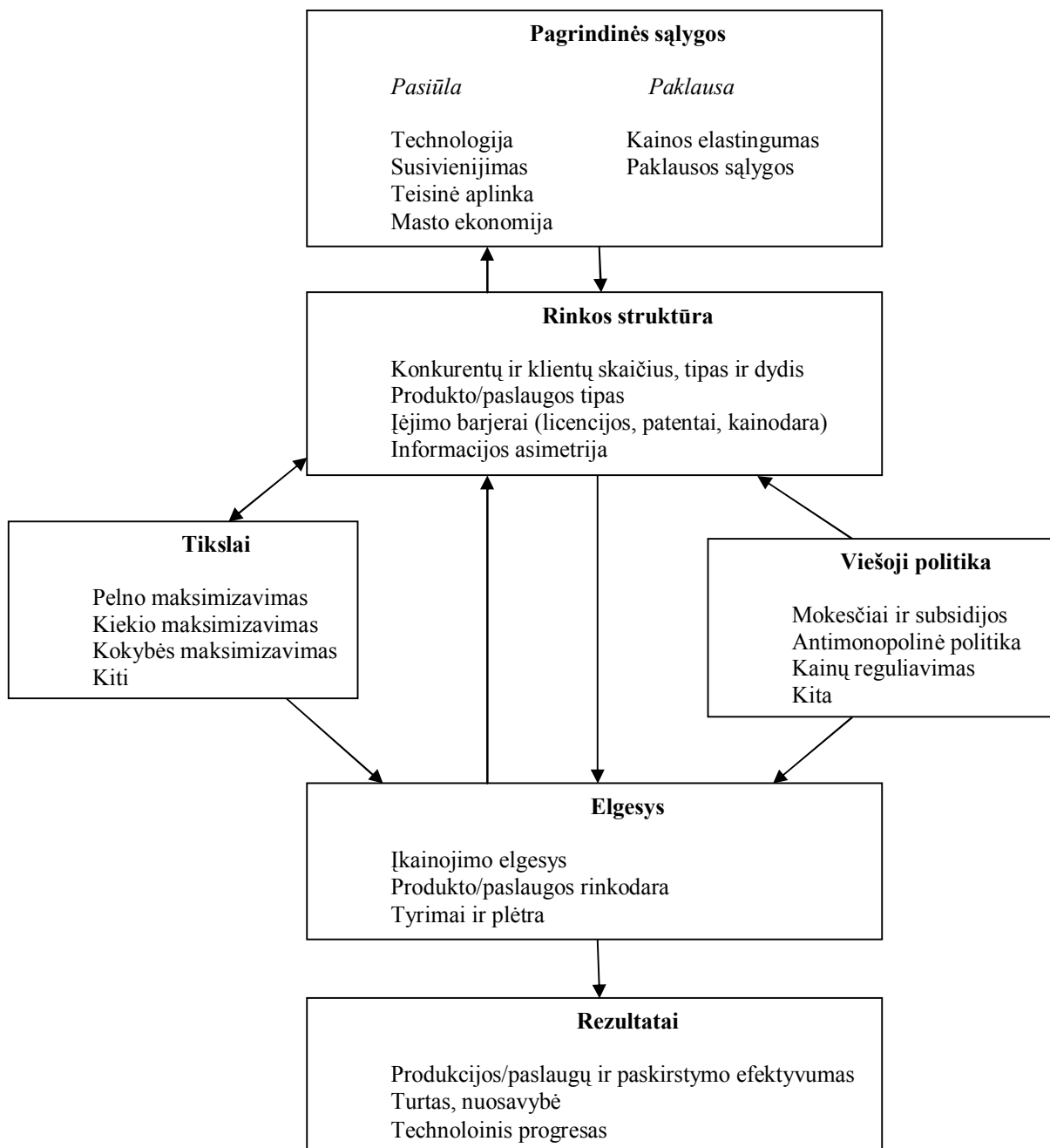
Šiame poskyryje išnagrinėsime mažmeninės bankininkystės konkurencijos vertinimo koncepcijas ir identifikuosime pagrindinius mokslininkų siūlomus modelius konkurencijos lygiui mažmeninės bankininkystės sektoriuje vertinti.

Kaip ir kituose sektoriuose, konkurencijos lygis mažmeninės bankininkystės sektoriuje gali turėti reikšmės finansinių paslaugų teikimo efektyvumui, paslaugų kokybei, diegiamoms inovacijoms šiame sektoriuje. Tačiau konkurencija ne tik skatina mažmeninės bankininkystės pažangą, bet ir verčia bankus prisiimti didesnę riziką, kartais net keldama grėsmę finansiniam stabilumui. Mokslinėje literatūroje galima išskirti dvi pagrindines konkurencijos bankiniame sektoriuje vertinimo koncepcijas. Viena koncepcija paremta struktūriniais indikatoriais, o kita – nestruktūrizuotais. Al-Jarrah I. M. et al. (2012) ir Andries A. M. (2011) aiškindami koncentraciją bankų sektoriuje pagal struktūrinius indikatorius remiasi vadinamąja Struktūros-elgesio-rezultatų hipoteze (angl. *Structure-Conduct-Performance Hypothesis*) ir vadinamąja Efektyvios struktūros

hipoteze (angl. *Efficient structure hypothesis*). Rinkos struktūra gali būti vertinama remiantis rinkos dalimi, koncentracijos rodikliais, pavyzdžiui, pagal Hiršmano-Herfindahlo indeksą (angl. *Hirschman–Herfindahl index*).

Struktūros-elgesio-rezultatų hipotezė vertina konkurencijos laipsnį bankiniame sektoriuje pagal to sektoriaus struktūrinius bruožus. Pagal tokią koncepciją rinkos koncentracija generuoja rinkos galią (Macit, 2012), leidžia bankams įgyti monopolistinį pelną siūlant žemesnes palūkanų normas už indėlius ir nustatant aukštesnes palūkanų normas už kreditus (Al-Muharrami S., Matthews K, 2009). Efektyvios struktūros hipotezė – tai dar viena struktūrinio požiūrio į konkurenciją teorija, kuria remiantis teigiama, jog teigiamas sąryšis tarp pelningumo ir rinkos koncentruotumo atsiranda ne dėl rinkos galios, bet dėl didesnę rinkos dalį užimančių įmonių aukštesnio efektyvumo (Yildirim, Philippatos, 2007). Struktūrinis požiūris į konkurenciją taip paplitęs, kad dažniausiai dabartinėje mokslinėje literatūroje konkurencijos apibrėžimas suprantamas būtent šia prasme (angl. *competition*) (Moussawi, Saad, 2012; Ruiz-Porras, 2012; Staroselskaja, 2011). Struktūrinėje konkurencijos koncepcijoje akcentuojama ne rinkos dalyvių kova, o jos sąlygos, lemiančios rinkos struktūrą ir dominuojančius rinkos dalyvius.

Nors Struktūros-elgesio-rezultatų paradigma sudaro dvi konkuruojančios hipotezės: tradicinė struktūros veiklos (angl. *structure performance hypothesis*) ir efektyvios struktūros (angl. *efficient structure hypothesis*), kai kurie mokslininkai (Evanoff D. D., Fortier D. L., 1988) siūlo jas laikyti viena kitą papildančiomis hipotezėmis. Struktūros-elgesio-rezultatų hipotezės esmė – rinkos koncentracija mažina tarpininkavimo kaštus tarp rinkos dalyvių, dėl ko pasireiškia didesnis nei normalus pelnas tarp tų pačių rinkos dalyvių (Kristo, Gruda, 2010). Tai įrodė ne vienas mokslininkų atliktas tyrimas, kur buvo rastas teigiamo ryšio egzistavimas tarp rinkos struktūros ir firmos veiklos rodiklių (Andries, 2010). Tokių empirinių įrodymų radimas buvo vienas iš pagrindinių XX amžiaus pabaigos antimonopolinių teisės aktų bankų sektoriuje įgyvendinimo stimulų (Evanoff D. D., Fortier D. L., 1988). Tuo tarpu efektyvios struktūros hipotezės šalininkai teigia, jog rinkos struktūra ir nulemta tam tikrų firmų efektyvios veiklos, kuri įtakoja jų įgijamos rinkos dalies ir koncentracijos rodiklius. Didesni nei vidutinio dydžio pelnai toms firmoms pasiekiami dėl jų išskirtinio efektyvumo ir konkurencinio pranašumo, o ne dėl tarpininkavimo tarp firmų. Iš čia sektų, jog kai tik firma pasiekia tašką, kuomet ji yra efektyvesnė už kitus rinkos dalyvius, koncentracijos lygio analizė tampa nereikšminga, aiškinant firmų pelnus. Čia iškyla prielaida, kad tokioje situacijoje, valdžios koncentracijos lygio reguliavimas ne tik kad neduoda naudos, bet net mažina socialinę gerovę, nes užkerta kelią kitoms firmoms pasiekti geresnių efektyvumo rezultatų. Struktūros-elgesio-rezultatų hipotezės pagrindiniai elementai pateikti 6 pav. (žr. 6 pav.)

Šaltinis: sudaryta pagal Al-Jarrah I. M. et al., 2012 ir pagal Andries A. M., 2011

6 pav. Struktūros-elgesio-rezultatų hipotezės pagrindiniai elementai

Kaip matyti iš 6 pav. (žr. 6 pav.), struktūros-elgesio-rezultatų hipotezės esminė reikšmė - koncentracija bankų sektoriuje gali didinti rinkos galią, sudarant sąlygas bankams uždirbti monopolinius pelnus, siūlyti mažesnes indėlių palūkanų normas ir taikyti didesnes paskolų palūkanų normas. Tuo tarpu Efektyvios struktūros hipotezės esminė reikšmė - teigiamas pelningumo ir rinkos koncentracijos ryšys yra sąlygotas ne rinkos galios, o efektyvumo pasekmė. Kitaip tariant, rinkos lyderiai yra dėl įmonės specifinių veiksnių, pavyzdžiui, pažangių technologijų ir vadybos įgūdžių, kas natūraliai lemia pokyčius rinkos struktūroje bei didinant pelnus. Remiantis šiais argumentais, teigiama, jog bankų efektyvumas yra pagrindinė jėga lemianti rinkos

koncentracija. Abi šios hipotezės yra struktūrinio požiūrio į konkurencijos mastą sudedamosios dalys.

Pagal Efektyvios struktūros hipotezę teigiamas ryšys tarp pelningumo ir rinkos koncentracijos yra ne rinkos galios pasekmė, o rezultatas to, kad didesnę rinkos dalį turintys bankai yra tiesiog efektyvesni. Efektyvios struktūros ir Struktūros-elgesio-rezultatų hipotezių palyginimą žr. 4 lentelėje.

4 lentelė. Efektyvios struktūros ir Struktūros-elgesio-rezultatų hipotezių palyginimas

	Hipotezės esmė	Pagrindiniai komponentai	Komponentų apibūdinimas
Efektyvios struktūros hipotezė	Rinkos struktūra ir bet kurio banko veikla įvertina banko efektyvumą. Bankai turintys valdymo ar technologinių pranašumų patiria mažesnius kaštus ir gauna didesnę pelną.	X-efektyvumo forma	Efektyviau veikiantis bankas patiria mažesnius kaštus, gauna didesnę pelną, turi didesnę rinkos dalį dėl unikalaus gebėjimo minimizuoti kaštus teikiant bet kurią paslaugą.
		Masto efektyvumo forma	Efektyviau veikia bankai, turintys gebėjimą teikti maksimalią apimtį produkcijos su mažiausiais vidutiniais kaštais.
Struktūros-elgesio-rezultatų hipotezė	Sektoriaus veikimas priklauso nuo atskirų dalyvių veiklos valdymo, pastarasis priklauso nuo struktūros, o pastaroji priklauso nuo pagrindinių sąlygų, tokių kaip technologijos ir paklausa.	Pagrindinės rinkos sąlygos	Vartotojų paklausa, produktų elastingumas, technologiniai pakaitalai, žaliavos, sezoniškumas, augimo tempai, produkto ilgalaikiškumas, masto ekonomija, pardavimo kanalai
		Rinkos struktūra	Pirkėjų ir pardavėjų skaičius, įėjimo barjerai, produktų diferenciacija, vertikali integracija, diversifikacija
		Rinkos organizavimas	Reklama, rinkos tyrimai, plėtra, kainų politika, rinkos strategija, produktų pasirinkimas, investicijos į ilgalaikį materialų turtą, kolizija, susijungimai, kontraktai
		Veiklos organizavimas	Kaina, produkcijos efektyvumas, lėšų paskirstymo efektyvumas, akcijos, produkcijos kokybė, techninis progresas, pelnas
		Vyriausybės politika	Vyriausybės reguliavimas, įėjimo į rinką barjerai, mokesčiai, subsidijos, investavimo ir įdarbinimo paskatos, makroekonominė politika

Šaltinis: sudaryta pagal Al-Jarrah I. M. et al., 2012 ir pagal Andries A. M., 2011

Be 4 lentelėje apibūdintų hipotezių svarbu aptarti ir dar vieną, vadinamąją Tylaus ciklo hipotezę (angl. *Quiet life hypothesis*). Pagal šią hipotezę, firmos (tame tarpe ir bankai), turinčios didesnę rinkos galią gali pasinaudoti tokiu pranašumu nustatydamos nekonkurencingas kainas ramioje rinkoje ir skirti mažiau dėmesio kaštų minimizavimui. Tyrimai parodė, kad bankiniame sektoriuje šios hipotezės efektas buvo daug didesnis nei socialinis praradimas susijęs su neteisingu

paslaugų ir produktų įkainojimu dėl rinkos galios (Ammar A., Kammoun N., 2009). Jei Tylaus ciklo hipotezė teisinga, tai teigiamas pelno ir struktūros ryšys galėtų būti dalinai kompensuojamas kaštų kilimu ir mažesnių kaštų valdymo efektyvumu. Tai taip pat galėtų padėti paaiškinti, kodėl kainos daug labiau susijusios su koncentracija nei su pelnu.

Literatūroje dėl oligopolinio elgesio pripažįstama, kad pagrindinės firmos koncentruotose rinkose gali konkuruoti agresyviai, ir šitos firmos turi numanyti kainos ir kiekio reakcijas į strateginius žingsnius, padarytus vieno ar kito rinkos dalyvio. Šituose santykiuose, konkurencinė aplinka yra nustatyta firmų strateginių reakcijų, o ne būtinai rinkos struktūros.

Pagal vadinamąją Ginčytinos rinkos teoriją (angl. *Contestable Market Theory*), bankai elgiasi priklausomai nuo rinkos struktūros, kurioje jie veikia (Catena M., 2010). Ši teorija akcentuoja, jog koncentruotas sektorius gali elgtis konkurencingai, kai nėra (arba yra maži) barjerai naujų dalyvių patekimui į rinką. Šitos ypatybės duoda suprasti, kad koncentruota rinka gali būti konkurencinga, net jei jai daro įtaką keli dideli bankai.

Vis dėlto struktūrinis požiūris į konkurenciją kelia dvejones, nes tai greičiau tik teoriniai modeliai, kurie padeda analizuoti realią rinką, kurioje nėra nei tobulos konkurencijos, nei absoliučios monopolijos. Dažnai mokslinėje literatūroje galima aptikti kritikos, kad struktūrinis požiūris į konkurenciją yra pernelyg abstraktus ir neatspindi realybės. Kaip atkirtis teoriniams bei praktiniams struktūrinio požiūrio trūkumams, buvo išvystytas kitoks požiūris – nestruktūrinis požiūris į konkurenciją, kaip pavyzdžiui Iwata, Bresnahan (moksliniuose darbuose naudojami gana retai dėl duomenų pasiekiamumo ir apdorojimo trukdžių), Panzar ir Rosse modeliai. Šie naujieji praktiniai modeliai analizuoja konkurenciją ir akcentuoja finansinių institucijų konkurencinės elgsenos ypatumus nenaudodami išorinės informacijos apie rinkos struktūrinius požymius (Bikker, Haaf, 2002).

Nestruktūriniai konkurencijos matai lygina kainos antkainį per tam tikrą konkurencingą etaloninį testą, kad matuotų rinkos galią konkrečioje rinkoje. Dažniausiai šie matai grindžiami tuo, jog konkurencija veikia per monopolistines priemones. Monopolistinei galiai matuoti dažnai naudojamas Lernerio indeksas, paremtas kainos ir ribinių kaštų lygybės teorema. Konkurencija dažnai siejama su banko veiklos efektyvumu. Khiabani N., Hamidisahneh M. (2012) efektyvumą tapatina su ribiniais kaštais, t. y. kuo mažesnis banko veiklos efektyvumas, tuo didesni jo ribiniai kaštai. Pelno išraiška būtų lygi pajamų ir kintamų išlaidų skirtumui. Čia galimi keli efektai:

- 1) konkurencijos padidėjimas mažina banko pelną, jeigu jo ribiniai kaštai yra vienodi;
- 2) konkurencija paskirsto pelną efektyviai ir neefektyviai veikiantiems bankams, mažindama pelnus neefektyviai veikiantiesiems ir galiausiai išstumdamą juos iš rinkos;

3) kintamų kaštų pokytis dėl konkurencijos. Konkurencijos padidėjimas, didina banko kintamus kaštus ir tai labiau liečia neefektyvius bankus. Konkurencija perkelia gamybos apimtis, suteiktų paslaugų ar parduotų produktų kiekius iš neefektyvių bankų efektyviems.

Kitas alternatyvus ir taip pat dažnai praktikoje naudojamas yra mokslininkų Panzar ir Rosse metodas, vertinantis bendrą rinkos konkurencingumą (Bikker, J. A. et al. 2011). Šiuo metodu daroma prielaida, kad bankai naudoja skirtingas įkainojimo strategijas atsakydami į kainų pasikeitimus, priklausomai nuo rinkos struktūros, kurioje jie veikia. Šį metodą matematiškai galime įvertinti kaip sumažintų pajamų funkcijų elastingumų sumą. Tokiu būdu rinka gali būti charakterizuota kaip monopolinė, oligopolinė ar tobulos rinkos.

Apibendrinant galime teigti, kad daug teorijų ir modelių buvo pasitelkta įvairių mokslininkų, siekiant įvertinti konkurencijos lygį, tačiau nėra ir negali būti vienintelės universalios teorijos, tinkančios vertinti viso bankinio ar tik mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinę aplinką pasauliniu mastu, nes kiekvienos šalies rinka turi savitumų. Taip pat dauguma atliktų tyrimų naudoja tik vieną konkurencijos matavimo metodą – struktūrinių indikatorių arba nestruktūrinių indikatorių. Savo tyrime bandysime atrasti argumentų tiek struktūrinio, tiek nestruktūrinio požiūrių į konkurenciją pagrindimui Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriuje.

1.3. Mažmeninės bankininkystės sektoriaus koncentracijos ir finansinio stabilumo sąveika

Šiame poskyryje išnagrinėsime mažmeninės bankininkystės koncentracijos ir finansų sistemos stabilumo sąveiką. Taip pat aptarsime mažmeninės bankininkystės konkurencinės politikos veikimo mechanizmą pasaulyje ir Lietuvoje.

Mokslininkai ilgą laiką didesnę koncentracijos lygį bankų sektoriuje laikė priimtiniu, lyginant su kitais sektoriais, nes manyta jog tai užtikrina didesnę finansinį stabilumą, tačiau pasauliniu mastu vykstantys spartūs bankų susijungimo ir koncentracijos procesai paskatino atsirasti abejones dėl koncentracijos įtakos bankų sistemos efektyvumui ir konkurencijai bei šalių finansiniam ir makroekonominiam stabilumui.

Pastaraisiais metais koncentracijos įtakos bankų sistemos stabilumui tyrinėjimas tapo itin reikšmingas dėl kelių priežasčių. Viena iš svarbiausių priežasčių – tai spartūs bankų koncentracijos ir konsolidacijos procesai, vykstantys tiek pasauliniame, tiek ir nacionaliniame lygmenyje, keliantys klausimus apie didėjančios koncentracijos įtaką finansiniam stabilumui. Tuo pačiu metu centriniai bankai ir kitos bankų priežiūros institucijos, reaguodamos į pastarųjų finansinių krizių pasekmes, skiria vis didesnę dėmesį finansiniam stabilumui. Trečioji priežastis – tai vis didėjantis mokslininkų susidomėjimas dėl koncentracijos įtakos bankų sistemos efektyvumui, stabilumui bei ekonomikos augimui (Deltuvaitė, 2009).

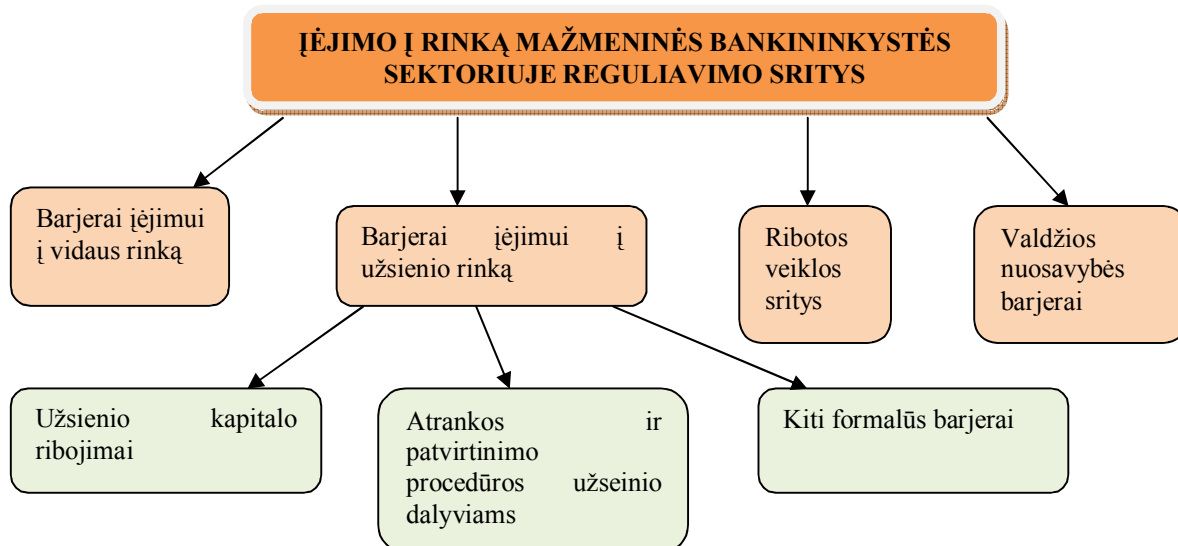
Teorija pateikia viena kitai prieštaraujančias prielaidas dėl reguliavimo, koncentracijos, institucijų ir bankų efektyvumo tarpusavio sąryšių. Didžioji dalis skirtumų išryškėja dėl skirtingų požiūrių į tai, kokias pasekmes kelia bankininkystės koncentracija. Viena dažniausių prielaidų teigia, kad reguliavimo įsikišimai ir monopolinė galia kuria tokią konkurencinę aplinką, kurioje keli galingi bankai trukdo konkurenciją turėdami žalingų priemonių kitų dalyvių veiklos efektyvumui (A. Demircuc-Kunt et al., 2003). Remiantis tokia prielaida, galima daryti išvadą, kad didelė koncentracija yra naudingas signalas, rodantis jog bankininkystės rinkoje sudarytos nekonkurencinės sąlygos, rinka veikia neefektyviai ir finansinis stabilumas gali būti pažeidžiamas. Tačiau kita, prieštaraujanti pirmajai, prielaida teigia, kad labiau efektyvūs bankai, turėdami mažesnius veiklos kaštus, įgyja didesnes rinkos dalis, todėl konkurencingos aplinkos gali iššaukti koncentruotos bei efektyvios bankininkystės sistemos buvimą, tačiau apie poveikį finansiniam stabilumui spėjimų šioje prielaidoje nėra.

Be šių dviejų, viena kitai prieštaraujančių prielaidų, yra ir vis daugėjančios mokslinės literatūros apie tai, kad kai kurios šalys, turėdamos institucijas, griežtai reguliuojančias bankų konkurenciją tokiu būdu kuria galingųjų bankų elitą (A. Demircuc-Kunt et al., 2003). Remiantis tokiu požiūriu, reguliavimas ar koncentraciją neparodo bankų efektyvumo įtakos kitiems veiksniams, o tik apibūdina reguliuojančiosios institucijos charakteristikas.

Mokslininkai išskiria du vienas kitam prieštaraujančius požiūrius, paaiškinančius koncentracijos ir bankų sistemos stabilumo tarpusavio ryšius: „koncentracijos-stabilumo požiūris“, kurio šalininkai teigia, kad didesniu koncentracijos lygiu pasižyminčios bankų sistemos yra stabilesnės bei „koncentracijos-pažeidžiamumo požiūris“, kurio šalininkai teigia, kad kuo didesnis bankų sistemos koncentracijos lygis, tuo labiau pažeidžiama ji yra. Tačiau kai kurie mokslininkai apskritai teigia, kad tiesioginis ryšys tarp koncentracijos ir bankų sistemos stabilumo neegzistuoja. Apibendrinant bankų sistemos koncentracijos ir stabilumo tarpusavio ryšių tyrimus, galima teigti, kad bankų sistemos koncentracija nėra glaudžiai susijusi su bankų sistemos stabilumu ir neegzistuoja tiesinė priklausomybė tarp koncentracijos ir bankų sistemos stabilumo (Deltuvaitė, 2009).

Mažmeninės bankininkystės sektorius daugelyje šalių yra griežtai reguliuojamas. Kai kurios reguliavimo priemonės švelnina konkurenciją tarp bankų. Tokios priemonės apima įėjimo į rinką ribojimus, konkurencinių priemonių diegimą rinkoje. Kitos reguliavimo priemonės varžo Mažmeninės bankininkystės sektoriaus dalyvių veiklą tiek erdve, tiek paslaugų asortimento apimtimi dėl masto ir apimties ekonomijos. Įėjimo į mažmeninės bankininkystės sektorių galimos reguliavimo sritys pavaizduotos 7 paveiksle (žr. 7 pav.).

Šaltinis: adaptuota pagal Stanikūnas R., 2009, p. 64-70.

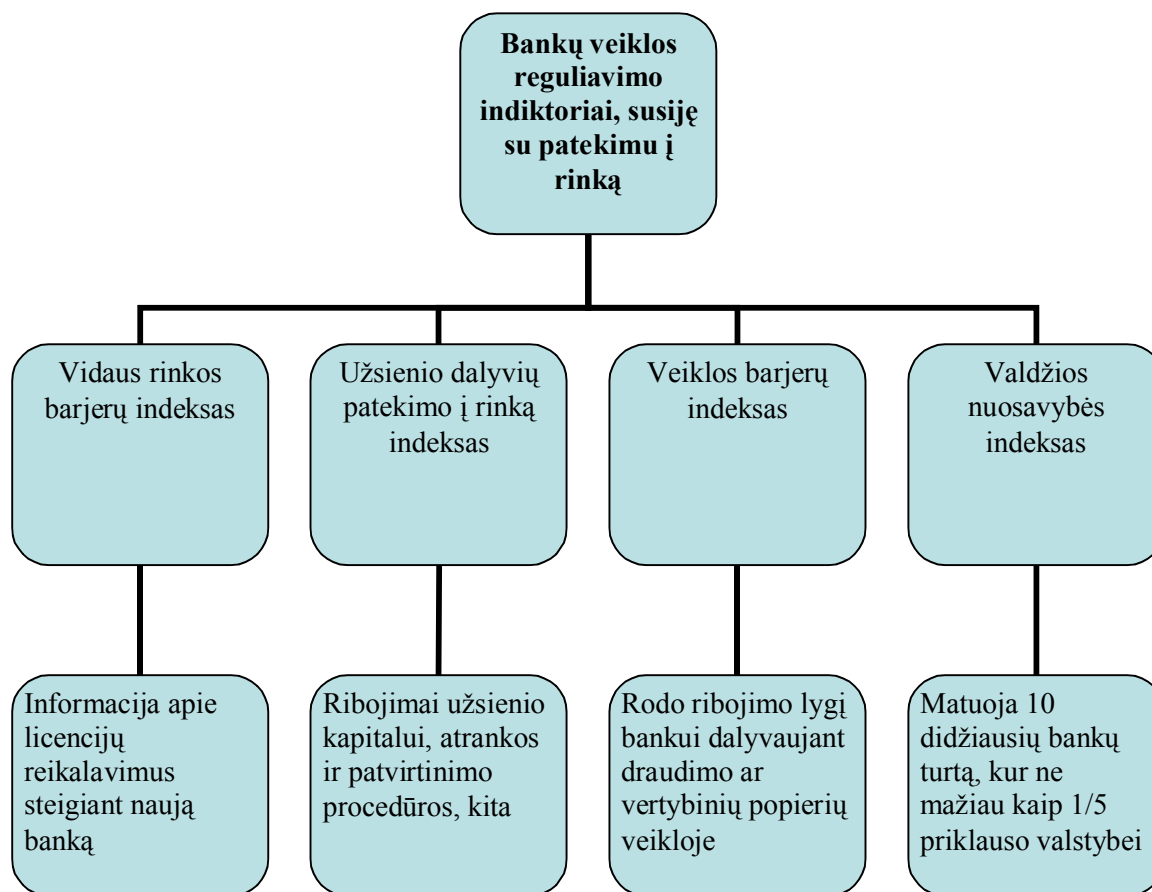
7 pav. Įėjimo į mažmeninės bankininkystės sektorių reguliavimo sritys

Mažmeninės bankininkystės sektoriui reikalingas valdžios reguliavimas (reguliavimo sritis žr. 7 pav.) dėl keleto priežasčių:

1. Indėlių atšaukiamumo tikimybės (turima omenyje indėlius iki pareikalavimo);
2. Bankų vaidmuo mokėjimų sistemoje;
3. Bankų reikšmė privačių asmenų ir smulkaus bei vidutinio verslo finansavimui.

Dėl galimo konkurencijos paaštrėjimo, mažmeninės bankininkystės sektoriui reikalingas valdžios reguliavimas dar reikalingesnis, nes tada minėtoms trimis priežastims pasireikšti negatyviai tikimybė didėja. Taip pat arši konkurencija prieštarauja ir finansinio stabilumo nuostatoms šalyse - auga nepamatuotos rizikos prisėmimo mastai. Galime daryti išvadą, jog tarp konkurencijos mažmeninės bankininkystės sektoriuje ir finansinio stabilumo egzistuoja neigiamas tiesinis ryšys.

Tęsiant temą apie konkurencijos reguliavimo indikatorius, 8 paveiksle pateikiami įėjimo į rinką barjerų indikatoriai ir jų reikšmė (žr. 8 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal OECD, 2009

8 pav. Bankų veiklos reguliavimo indikatoriai, susiję su patekimu į rinką

Įėjimo į rinką barjerų vertinimas (žr. 8 pav.) padeda nustatyti ar konkretus komercinis bankas užima dominuojančią padėtį rinkoje. Įdomu tai, kad bankas, nors ir turėdamas didelę rinkos dalį, nebūtinai gali būti dominuojantis, jeigu nėra barjerų kitiems bankams patekti į rinką ir konkuruoti su jau veikiančiais. Galimas ir atvirkštinis variantas, kuomet įėjimo barjerai dideli, tuomet veikiančios bankai apsaugoti nuo kitų bankų konkurencijos. Ekonomikoje įėjimo į rinką barjerai siejami su tokiais neigiamais išteklių panaudojimo veiksniais, kaip didesnės veiklos sąnaudos, didesnė rizika, prekių ir paslaugų sulaikymas. Įėjimo į rinką barjerai klasifikuojami pagal jau veikiančių rinkos dalyvių pranašumų kilmę (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Įėjimo į mažmeninės bankininkystės rinką barjerų rūšys

Įėjimo į mažmeninės bankininkystės rinką barjerų rūšys		
Absolutieji pranašumai	Strateginiai pranašumai	Ypatingas elgesys
1. Valstybės kišimasis	1. Negražintinos sąnaudos	1. Vertikalieji draudimai
2. Esminiai resursai	2. Finansavimo būdai	2. Aršūs veiksmai
3. Nematerialaus turto išimtinės teisės	3. Masto ekonomija	3. Atsisakymai teikti paslaugas ar produktus
	4. Žinių stoka	
	5. Laiko sąnaudos	

Šaltinis: adaptuota pagal Stanikūnas R., 2009, p. 82

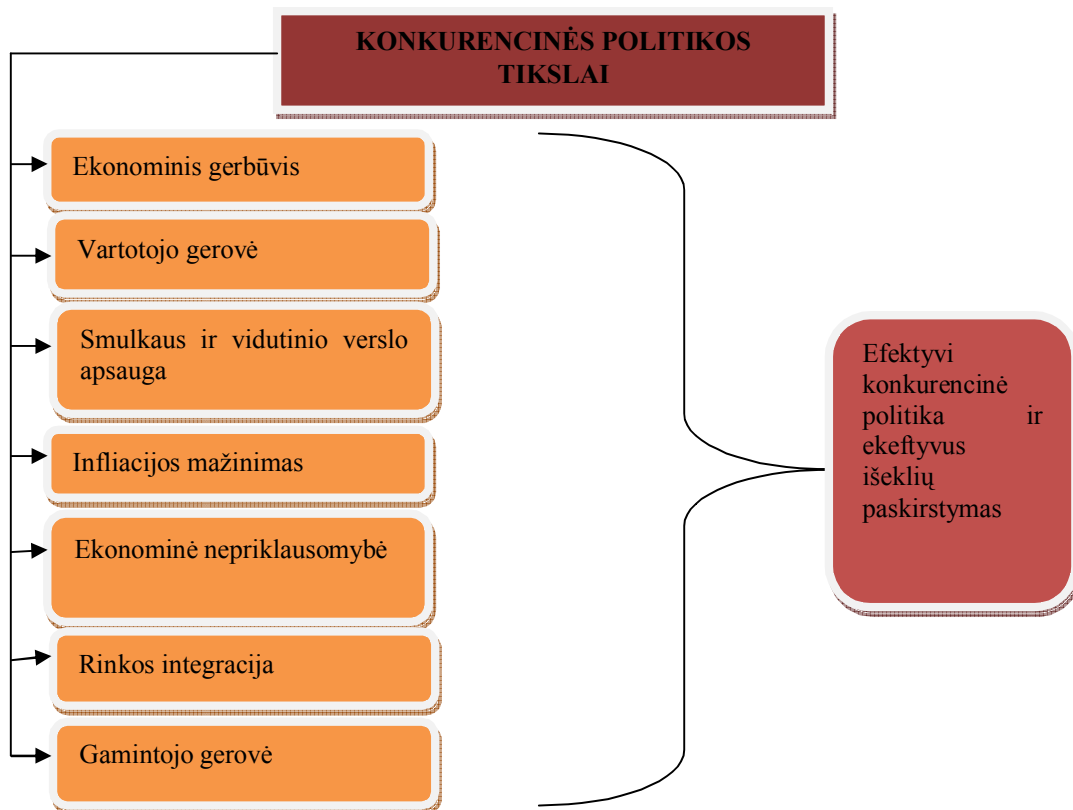
Kalbant apie absoliučiuosius banko pranašumus, valstybės kišimasis į banko veiklą reiškia, kad valstybė gali suteikti išimtinę teisę teikti vienas ar kitas paslaugas ne visiems šalies bankams arba kiti bankai tai gali daryti, bet su žymiai didesnėmis sąnaudomis. Taip pat gali būti nustatomas tam tikras maksimalus rinkos dalyvių skaičius. Esminiai resursai reiškia, kad bankas yra absoliučiai pranašesnis už kitus, jei jis turi būtinas priemones vienai ar kitai paslaugai teikti, kai tuo tarpu kiti bankai tokių resursų neturi arba jų teisės tokiais resursais naudotis yra ribotos. Galiausiai, nematerialaus turto išimtinės teisės apima pavadinimus, prekės ženklus ir visa kita, kas gali būti susiję su banko intelektine nuosavybe.

Strateginius pranašumus bankai dažniausiai įgyja kuomet ima veikti rinkoje anksčiau už kitus, dėl ko jie gali daryti nemažą įtaką rinkos raidai, patekimo į rinką barjerams. Ypatingo elgesio pranašumai būdingi natūralioms monopolijoms, t. y. rinkos naujokams galima apriboti galimybes naudotis savo infrastruktūra ir panašiais vertikaliaisiais resursais. Kainų keitimo veiksmai priskirtini aršiams tokio elgesio veiksams, o atsisakymas teikti paslaugas ar produktus, reikalingas kitos paslaugos teikimui.

Konkurencijos politikos koncepcijoje dauguma Lietuvos ir užsienio mokslininkų nurodo būdus, kuriais vyriausybė skatina rinkos ir elgesio formavimą. Taigi konkurencijos politiką plačiąja prasme galime suprasti kaip „priemones, kuriomis vyriausybės skatina konkurencijos rinkos struktūras ir elgesį“ (Stanikūnas, 2009, 14 p.). Siauresne prasme konkurencijos politiką galime suprasti kaip įvairių priemonių visumą, įstatymų ir priežiūros funkcionavimą, kurie sudaro sąlygas sąžiningai konkurencijai ir užtikrina, kad rinkoje ji nemažės. Lietuvos Respublikos mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencijos politikos sistemoje išskiriami penki sąveikaujantys subjektai (Janonytė A., Kaupelytė D., 2009):

- Seimas ar parlamentas bei Vyriausybė;
- Europos komisija;
- Teismai;
- Konkurencijos įstatymas ir kiti teisės aktai, reglamentuojantys konkuravimo taisykles;
- Konkurencijos taryba.

Visi šie subjektai formuodami konkurencinę politiką siekia bendrų konkurencinės politikos tikslų (žr. 9 pav.).

Šaltinis: adaptuota pagal Stanikūnas R., 2009, p. 18.

9 pav. Konkurencinės politikos tikslai

Kaip matyti iš 9 pav. (žr. 9 pav.) visi septyni konkurencijos tikslai sudaro sąlygas vyriausybėms formuoti efektyvią konkurencijos politiką. Ekonominis gerbūvis paveiksle reiškia viso šalies ūkio gerbūvį, tai mažmeninės bankininkystės sektoriaus kaip visumos efektyvumo vertinimo matas. Vartotojo gerbūvį gali mažinti trumpojo laikotarpio bendrojo gerbūvio mažėjimas, tuo tarpu gamintojo gerbūvis didėtų, nes gautų didesnę pelną, ilgainiui didėtų ir bendrasis ekonominis gerbūvis. Smulkaus ir vidutinio verslo apsaugos tikslas parodo konkurencijos teisės aktų suderinamumo svarbą konkurencijos politikoje, pavyzdžiui, daugelyje konkurencijos teisės aktų draudžiama piktnaudžiauti monopoline padėtimi ar didele rinkos galia. Infliacijos mažinimas reiškia konkurencijos skatinimą, nes kuo stipresnė ir efektyvesnė konkurencija, tuo daugiau šansų, kad kainos rinkoje nedidės. Ekonominės nepriklausomybės tikslas reiškia logiškų įėjimo į rinką barjerų nustatymą ir naujų rinkos dalyvių nediskriminavimą. Galiausiai, rinkos integracijos tikslas reiškia kainų nediskriminavimą tarp pačių rinkos dalyvių bei tarp atskirų šalių rinkos dalyvių.

Apibendrinant galime teigti, kad užsienio ir Lietuvos konkurencinės politikos veikimo mechanizmai mažai skiriasi, tačiau įdomu tai, kad užsienio mažmeninės bankininkystės sektoriaus dalyviai norėdami patekti į Lietuvos vidaus rinką gali susidurti su sunkumais, kuriuos kelia vidaus

konkurencinė politika. Iš kitos pusės, užsienio dalyvių patekimas į rinką veikia palūkanų normas, įtakoja kainų keitimo mechanizmo pokyčius, sukelia esamų klientų nepasitenkinimą dėl kainų keitimo. Dauguma mokslininkų sutaria, kad konkurencijos politika turi puoselėti ir saugoti sąžiningą konkurencinį elgesį, nes tik taip tinkamai ir efektyviai naudojami išteklių, vartotojai turi platesnį paslaugų asortimentą ir kokybiškesnes paslaugas, žemesnes jų kainas, be to, palaikomos vienodos konkurencinės sąlygos rinkoje. Išanalizavus mokslinę literatūrą konkurencinės politikos mažmeninės bankininkystės sektoriuje tema tampa aišku, kad nėra vieno aiškaus būdo, kaip gerinti konkurencijos lygį mažmeninės bankininkystės sektoriuje, nepažeidžiant finansinio stabilumo. Viena iš alternatyvų galėtų būti konkurencinės politikos reguliavimą bankų sektoriuje perduoti išimtinai tik vyriausybei, tačiau ekonominės struktūrinio ir nestrukūrinio požiūrio teorijos pateikia galybę argumentų, įrodančių bankų savarankiško reguliavimosi rinkos sąlygomis svarbą.

2. LIETUVOS RESPUBLIKOS MAŽMENINĖS BANKININKYSTĖS SEKTORIAUS KONKURENCINĖS APLINKOS VERTINIMO METODOLOGIJA

Šiame skyriuje aptarsime, kodėl ir kokiais metodais naudosimės atlikdami tyrimą. Taip pat apibūdinsime kiekvieno mūsų tyrime pasirinkto rodiklio skaičiavimo metodiką ir rodiklių reikšmes.

R. Bartosevičienė (2010, 80 p.) teigia, kad „ekonominių reiškinių apimtis, lygis, sudėtis ir struktūra nuolat kinta, todėl vienas svarbiausių statistikos darbo metodų yra ekonominių gyvenimo reiškinių pasikeitimo laiko atžvilgiu atvaizdavimas“. Analizuojant konkurencijos lygio pasikeitimą laiko atžvilgiu, apskaičiuosime šiuos rodiklius:

- Koncentracijos rodiklius;
- Santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių bei bankų mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalis;
- Bankų maržas;
- Turto pelningumus (toliau - ROA).

Minėti rodikliai parinkti atsižvelgiant į jų atspindimus bankų struktūrinius, elgesio ir veiklos požymius, kurie yra kertiniai norint pagrįsti tiek struktūrinio, tiek nestrukūrinio požiūrio į konkurenciją pritaikomumą Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurencinei aplinkai.

Jeigu abu minėti teoriniai modeliai tinkami Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinei aplinkai vertinti, turėtume patvirtinti šias prielaidas:

- Jeigu remtumėmės Struktūros-elgesio-rezultatų hipoteze vertindami Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurencinę aplinką, turėtume patvirtinti, jog didesnę fizinių asmenų indėlių rinkos dalį užimantys bankai turi mažesnius santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių;
- Jeigu remtumėmės Efektyvios struktūros hipoteze vertindami Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurencinę aplinką, turėtume patvirtinti, jog didesnę fizinių asmenų indėlių rinkos dalį turintys bankai turi didesnius turto pelningumo rodiklius;
- Jeigu remtumėmės nestrukūrinio požiūriu į konkurenciją, tarp bankų maržos ir turto pelningumų egzistuoja teigiamas tiesinis ryšys.

Toliau šiame skyriuje apibūdinsime kiekvieno pasirinkto rodiklio skaičiavimo metodiką mūsų tyrime. Pirmajame poskyryje (žr. 2.1. poskyrį) išsamiai apibūdinsime koncentracijos indeksus, kuriuos naudosime savo tyrime. Antrajame poskyryje atitinkamai aprašysime santykių tarp palūkanų išlaidų ir indėlių likučių bei mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių apskaičiavimo metodiką (žr. 2.2. poskyrį). Trečiajame poskyryje aprašysime maržų ir turto pelningumo apskaičiavimo metodikas (žr. 2.3. poskyrį).

2.1. Koncentracijos vertinimo rodiklių pagrindimas

Koncentracijos rodiklių svarbumas kyla iš galimybės užfiksuoti rinkos struktūrinės ypatybės. Dėl to, koncentracijos rodikliai yra dažnai naudojami struktūriniuose modeliuose, aiškinančiuose konkurenciją bankų sektoriuje kaip rinkos struktūros rezultatą. Koncentracijos rodikliai taip pat gali atspindėti rinkos koncentracijos pasikeitimus banko įėjimo, išėjimo ar susiliejinimo atvejais (Bikker, Haaf, 2000). M. Baranauskas ir V. Kinduryš (2003) akcentuoja finansinių paslaugų koncentracijos analizės svarbą. Ji, anot autorių, yra vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių rinkos konkurenciją ir pavienių rinkos subjektų įtaką visai rinkai. R. Stanikūno (2009) teigimu, per pastaruosius penkiasdešimt metų pasaulyje buvo atlikta daug studijų ir išvesta daug viena kitą papildančių skaičiuoklių koncentracijos lygiui nustatyti atitinkamoje verslo rinkoje. Paprasčiausias metodas yra, kai skaičiuojamas atitinkamoje rinkoje veikiančių įmonių skaičius. Toks koncentracijos indeksas neatsižvelgia į atskirų įmonių užimamą rinkos dalį. Jis mažėja, kai rinkoje įmonių daugėja, o keičiantis jų dominavimui rinkoje - nekinta. Šis rodiklis naudojamas tik apytiksliam koncentruotumui paskaičiuoti arba kai nėra įmanoma jokiais kriterijais išskirti įmonės rinkoje.

Koncentracijos matai gali būti klasifikuojami pagal lyginamąjį svorį schemose bei struktūroje. Diskretūs koncentracijos matai atitinka aukštą koncentracijos kreivės sutartinį tašką. Pavyzdžiui, „k“ banko koncentracijos rodiklis, priklauso šiai diskrečių matų klasei. Praktinis diskrečių priemonių pranašumas yra paprastumas ir ribotas reikalingų duomenų kiekis. Literatūroje, ir šalininkų, ir diskrečių koncentracijos matų kritikų, yra daugybė. Abi pusės, visgi pabrėžia koncentracijos poveikį bankų rinkos elgesiui. Diskrečių matų šalininkai laikosi požiūrio, jog rinka, kurioje dominuoja mažas bankų skaičius, nedaug tikėtina bus įtakota bendro skaičiaus įmonių rinkoje: koncentracijos rodiklių skaičiavimas, visų bankų pasiskirstymo pagal dydį būtų pernelyg didelio masto, o tuo tarpu tik nežymiai pakeistų galutinius rezultatus. Kritikai laikosi tvirtos nuomonės, kad kiekvienas bankas rinkoje daro įtaką rinkos elgesiui ir pabrėžia keletą trūkumų diskrečių indeksų: jie ignoruoja struktūrinius tų pramonės dalių pakitimus, kurios nėra apimtos koncentracijos indekso. Konkurencingas mažesnių rinkos žaidėjų elgesys galėtų priversti didesnius žaidėjus taipogi veikti konkurencingai. (Bikker, Haaf, 2000).

Struktūriniame požiūryje, rinkos struktūrai nusakyti, pagrindinę vietą užima koncentracijos matavimo rodikliai. Koncentracijai finansų rinkose matuoti yra naudojama daug skirtingų indeksų. J. A. Bikker ir K. Haaf (2000) išskiria šiuos svarbiausius: Herfindahl-Hirschmann indeksas (toliau - HHI), „k“ firmos koncentracijos koeficientas (CR_k), Hall-Tideman indeksas (HTI), Rosenbluth indeksas (RI), išsamus pramonės koncentracijos indeksas (CCI), Hannah ir Kay indeksas (HKI), U indeksas (U), Dauginamasis Hause indeksas (H_m), Entropijos matas (E). Lentelėje pateikiamos šių indeksų ribos bei išraiškos (žr. 6 lent.).

6 lentelė. Koncentracijos lygį matuojantys indeksai

Indeksai	Intervalai	Formulės
k firmos koncentracijos koeficientas - CR_k	$0 < CR_k = 1$	$CR_k = \sum_{i=1}^k s_i$
Herfindahl-Hirschmann indeksas - HHI	$1/n = HHI = 1$	$HHI = \sum_{i=1}^n s_i^2$
Hall-Tideman indeksas - HTI	$0 < HTI = 1$	$HTI = 1 / (2 \sum_{i=1}^n i s_i - 1)$
Rosenbluth indeksas - RI	$0 < RI = 1$	$RI = 1 / (2C); C = \sum_{i=1}^n i s_i - 1$
Išsamus pramonės koncentracijos indeksas - CCI	$0 < CCI = 1$	$CCI = s_1 + \sum_{i=2}^n s_i^2 (1 + (1 - s_i))$
Maurel – Sedillot modelis	$0 < MS = 2$	$MS = s_1 + \sum_{i=1}^n s_i^2 (2 - s_i)$
Hannah ir Kay indeksas	$1/s_1 = HKI = n$	$HKI = (\sum_{i=1}^n s_i^\alpha)^{1/(1-\alpha)}; \alpha > 0,$
U indeksas - U	$1/n = U = 8$	$U = (\sum_{i=1}^n s_i (s_i n^{(a-1)/a}))^a$
Dauginamasis Hause indeksas	$0 < H_m = 1$	$H_m(\alpha, \{s_i\}) = \sum_{i=1}^n s_i^{2-s_i(HHI-s_i^2)}$
Entropijos matas - E	$0 = E = \log n$	$E = -\sum_{i=1}^n s_i \log_2 s_i$

Šaltinis: sudaryta pagal Bikker and Haaf, 2000.

Nepaisant daugelio skirtingų požiūrių į koncentracijos matavimą, vyrauja bendras susitarimas apie koncentracijos nustatymo priemonių sudedamuosius elementus, t. y. bankų skaičius ir bankų pasiskirstymas pagal užimamą rinkos dalį. Tačiau koncentraciją matuojantys dydžiai literatūroje pateikiami pakankamai nesistemiškai, toliau pateikiama koncentracijos indekso bendra forma (CI) (Bikker, Haaf, 2000):

$$CI = \sum_{i=1}^n s_i w_i; \quad (1)$$

čia s_i yra banko i rinkos dalis; w_i yra banko svoris prisidedantis prie rinkos; ir n yra bankų skaičius pasirinktoje rinkoje.

Savo tyrime naudosime ir struktūrinius ir diskrečius koncentracijos indeksus, kad galėtume visapusiškai apibūdinti mažmeninės bankininkystės rinkos tendencijas ir palyginti jas su visos bankininkystės tendencijomis. Dažniausiai naudojami indeksai skaičiuojant koncentracijos laipsnį yra „1/n” metodu įvertintas koncentracijos lygio koeficientas, elementarus rinkos koncentracijos rodiklis CR_k ir Herfindahl-Hirschmann indeksas, kurie ir bus naudojami šio darbo tyrimui atlikti. Taip pat naudosime sudėtingesnį Maurel – Sedillot (toliau - MS) modelį. Visi šie koncentracijos koeficientai yra vieni plačiausiai teorinėje literatūroje naudojamų dydžių, todėl pasak R. Stanikūno

(2009) yra plačios galimybės lyginti šių koeficientų reikšmes net tarp šalių ar regionų. Šių indeksų tarpusavio skirtumas tas, kad HHI indeksas ir MS indeksas pabrėžia didesnių bankų svarbą, jiems priskiriant didesnę svorį nei mažesnių bankų. Šie indeksai apima visus pasirinktoje rinkoje esančius bankus, kai, pavyzdžiui skaičiuojant „1/n“ bankų koncentracijos indeksą yra atliekamas subjektyvus parinkimas renkantis atitinkamą skaičių bankų. Toliau apibūdinsime koncentracijos indeksus, kuriuos skaičiuosime savo tyrime ir nurodysime jų pranašumą, lyginant su kitais galimais skaičiuoti koncentracijos indeksais.

„1/n“ metodu įvertintos bankų koncentracijos rodiklis. Paprastumas ir ribotas reikiamų duomenų kiekis – padaro prieinamus „1/n“ metodu įvertintos bankų koncentracijos rodiklio skaičiavimus, todėl šis vienas iš dažniausiai literatūroje koncentracijos empiriniuose skaičiavimuose naudojamų priemonių. Rodiklis įvertina tik rinkoje dalyvaujančių bankų skaičiaus duomenis, neįvertinant didžiausią dalį užimančio banko rinkos dalies. Nėra priimtos taisyklės „1/n“ metodu paskaičiuoto rodiklio vertei nustatyti, tiesiog kuo jis mažesnis – tuo koncentracija rinkoje mažesnė, ir kuo didesnis – tuo didesnė. (Stanikūnas, 2009)

Elementarus rinkos koncentracijos rodiklis. Pasak, R. Stanikūno (2009), elementarus rinkos koncentracijos rodiklis yra skaičiuojamas vertinant panašaus dydžio įmones: pavyzdžiui, nustatoma keturių didžiausių įmonių bendra rinkos dalis procentais. Lietuvos bankas savo ataskaitose dėl bankinio sektoriaus rinkos koncentracijos lygio remiasi būtent šiuo lygio nustatymo modeliu, tik informaciją renka apie trijų didžiausių bankų užimamas rinkos dalis. Savo tyrime skaičiuosime vieno, dviejų, trijų ir keturių didžiausių rinkos dalių bankų elementarius koncentracijos rodiklius. Koncentracijos indekso reikšmė gali būti nuo nulio ir vienetu, atitinkamai 0 – 100 procentų. Rodiklis, kurio reikšmė artėja prie nulio, reiškia, kad rinkoje yra didelis skaičius panašaus dydžio bankų. Indeksas, kurio reikšmė 1 (arba 100 proc.) rodo monopolinę rinkos struktūrą, kurioje egzistuoja tik vienas bankas. Rodiklis skaičiuojamas pagal formulę: (Baranauskas, Kinduryš, 2003, p. 25)

$$CR_k = \sum_{i=1}^k s_i; \quad (2)$$

čia CR_k – koncentracijos koeficientas; k – bankų skaičius; s_i – banko užimama dalis rinkoje.

Herfindahl-Hirschman indeksas. Vienas iš geriausiai rinkos koncentraciją apibūdinančių rodiklių yra HHI indeksas, kuris yra lygus visų rinkos dalyvių rinkos dalių (procentais) kvadratų sumai. (Baranauskas, Kinduryš, 2003). „HHI skirtas tirti struktūros-elgesio-pasirodymo hipotezės teiginiui, kad koncentracija yra socialiai nepriimtinas reiškinys, nes stabdo konkurenciją, neigiamai paveikdama finansinio tarpininko elgesį ir pasirodymą, yra dažnas argumentas kovoti su monopolijomis.“ (Lezgovko, Lastauskas, 2008, p. 134). HHI indeksas yra plačiausiai teorinėje literatūroje naudojamas koncentracijos suvestinis dydis ir dažnai naudojamas kaip kitų koncentracijos rodiklių skaičiavimų dalis. Konkurencijos priežiūra vykdančiose institucijose HHI

indeksas vaidina svarbų vaidmenį vykdant sprendimus dėl antimonopolinių bankų įstatymų. (Deltuvaitė et al., 2009). „Tai standartinis indeksas, naudojamas pasaulio ekonomikoje koncentracijos lygiui atitinkamoje geografinėje ir prekės rinkoje išmatuoti.” (Stanikūnas, 2009, p. 181). Šio indekso modelis pritaikant jį bankų sektoriuje - tai yra banko dydžių, išreikštų užimama rinkos dalimi, kvadratų suma. HHI formulė:

$$HHI = \sum_{i=1}^n s_i^2; \quad (3)$$

čia n - bankų skaičius; s_i – banko užimama dalis rinkoje.

HHI indeksas pabrėžia, didesnių bankų svarbą, jiems priskiriant didesnę svorį nei mažesnių bankų, ir šis indeksas apima visus konkrečioje rinkoje esančius bankus, taip išvengiant subjektyvių parinkimų, galinčių įtakoti baigtines reikšmes. (Deltuvaitė et al., 2009). Skaičiuojant ne procentinėmis dalimis, kokie skaičiavimai ir bus atliekami darbe, šio rodiklio reikšmė visada yra mažesnė už vienetą, jeigu rinkoje yra bent du dalyviai. Maža indekso reikšmė atitinka konkurencingą rinką, kurioje nėra dominuojančių įmonių/bankų. Jeigu visos įmonės turi vienodas rinkos dalis, tai indeksas tiesiog parodo dalyvių rinkoje skaičių (Baranauskas, Kindurys, 2003).

- Jeigu HHI yra mažesnis už 0,1) - rinka nekoncentruota.
- Jeigu HHI yra intervale 0,1-0,18) - rinka vidutiniškai koncentruota.
- Jeigu HHI yra didesnis už 0,18 - rinka stipriai koncentruota. (Stanikūnas, 2009, p. 182).

Maurel – Sedillot modelis. Maurel – Sedillot modelyje koncentracijos lygis apskaičiuojamas remiantis tokia formule:

$$MS = s_1 + \sum_{i=1}^n s_i^2 (2 - s_i); \quad (4)$$

čia s_1 – didžiausio rinkos dalyvio užimama rinkos dalis, s_i^2 – i -ojo konkurento rinkos dalis, n – konkurentų skaičius atitinkamoje rinkoje.

Esant monopolijai, išsamaus pramonės koncentracijos indekso reikšmė lygi dviems. Esant didesniai skaičiui įmonių ir indekso reikšmei artėjant prie nulio, rodoma mažėjanti rinkos koncentracija. Pagal MS modelį didžiausią rinkos dalį turinčiai įmonei priskiriamas didesnis lyginamasis svoris rinkoje. Kad veiksminga konkurencija rinkoje būtų nevaržoma, pagal šią formulę gautas rezultatas turėtų neviršyti 0,45. (Stanikūnas, 2009).

Kitų 6 lentelėje (žr. 6 lent.) nurodytų koncentracijos lygį matuojančių indeksų skaičiavimo atsisakėme dėl jų pasikartojančių elementų (išsamusis pramonės koncentracijos indeksas atitinka MS modelį), itin sudėtingo ir laikui imlaus skaičiavimo (Entropijos matas, Dauginamasis Hausse indeksas, Hannah ir Kay indeksas ir kt.) bei galimų netikslumų (Rosenbluth indeksas neskaičiuotinas, jei rinkoje yra du dalyviai užimantys vienodas rinkos dalis).

2.2. Santykių tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių bei atskirų komercinių bankų mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių vertinimo pagrindimas

Atskirų bankų indėlių palūkanų normų ir mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių tarpusavio ryšio radimas paneigtų arba patvirtintų Struktūros ir elgesio našumo hipotezės teiginį, jog didesnes rinkos dalis užimantys bankai siūlo mažesnes palūkanų normas už indėlius, taip įgydami didesnius nei normalius pelnus. Šio, iš pažiūros paprasto, ryšio nustatymą apsunkina duomenų prieinamumo kliūtys. Norėdami tirti bankų indėlių palūkanų normų ir fizinių asmenų indėlių rinkos dalies ryšius, pirmiausia turime turėti abu minėtus dydžius. Lietuvos bankas tokias palūkanų normas pagal indėlių rūšis renka iš visų bankų, tačiau skelbia tik bendras palūkanų normas. Gauti konfidencialią informaciją apie atskirų bankų indėlių palūkanų normas neįmanoma. Tačiau kadangi Lietuvos bankų asociacija skelbia bankų pagrindinius veiklos rodiklius ir pelno (nuostolio) ataskaitas nuo 2005 metų, santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių galime susiskaičiuoti patys tokiu būdu: naudojant indėlių dydžius, kurie yra pagrindiniuose bankų veiklos rodikliuose, ir pelno (nuostolių) ataskaitose esančias palūkanų išlaidas, sudarome proporcijas ir suskaičiuojame santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių (skaičiavimo rezultatai pateikti 2 priede, 1 lentelėje, žr. 2 priedas, 1 lent.).

Įvertinus, kiek paslinktas gaunamas įvertis palyginti su Lietuvos banko teikiamais rodikliais, t. y. įverčius validavus, žinosime, ar mūsų skaičiavimo rezultatai bus tinkami tolesniam tyrimui. Pažymime, kad skaičiavimai pradėsime nuo 2006 metų, nes Lietuvos bankų asociacija tik nuo 2006 metų pradėjo teikti naujas pelno (nuostolio) ataskaitas, su mūsų skaičiavimams tinkamais dydžiais.

Toliau turėsime apskaičiuoti atskirų bankų fizinių asmenų indėlių rinkos dalis, kurias rasime panaudoję Lietuvos bankų asociacijos skelbiamas pagrindinių bankų veiklos rodiklių ataskaitas tokiu būdu: atskiro banko fizinių asmenų indėlių suma padalinama iš visų bankų fizinių asmenų indėlių sumos tais metais. Padauginę iš 100 gautume procentinę banko užimamos fizinių asmenų indėlių rinkos dalį. Rezultatai pateikti 2 priede, 2 lentelėje (žr. 2 priedas, 2 lent.).

2.3. Mažmeninės bankininkystės sektoriaus bankų maržų ir komercinių bankų turto pelningumų vertinimo pagrindimas

Nestruktūrinių rodiklių konkurencijos analizei pasirinkome skaičiuoti mažmeninės bankininkystės dalyvių maržas. Bankų marža – tai tam tikra prasme finansinio tarpininkavimo kaina. Mokslininkai A. Demirguc-Kunt et al (2003) įrodė egzistuojant tiesinį ryšį tarp palūkanų maržos ir rinkos galios. Nors jų atradimas nevienareikšmis: buvo atrasta, jog aukštas palūkanų maržas siūlo maži bankai, turintys palyginti mažai likvidaus turto ir palyginti nedidelę rinkos galią, tačiau tokia elgsena, pasak tų pačių mokslininkų, padeda šiems bankams įgyti didesnes rinkos dalis

ir, dėl to, didės jų rinkos galia. Taip pat rastas tiesioginis ryšys tarp palūkanų maržos augimo ir bankų veiklos reguliavimo griežtėjimo. Taigi mes savo tyrime šių mokslininkų atradimus bandysime pritaikyti Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurencinei aplinkai, tikrindami, ar mažesnes maržas ir grynąsias palūkanų maržas turintys bankai turi didesnę rinkos galią.

Kadangi nestruktūriniai konkurencijos matai lygina kainos antkainį per tam tikrą konkurencingą etaloninį testą, kad matuotų rinkos galią konkrečioje rinkoje ir dažniausiai šie matai grindžiami tuo, jog konkurencija veikia per monopolistines priemones, todėl monopolistinei galiai matuoti dažniausiai naudojamas Lernerio indeksas, paremtas kainos ir ribinių kaštų lygybės teorema. Šiam tikslui ir mes naudosime A. P. Lernerio pasiūlytą matuoti monopolinės įmonės rinkos galią lygią kainos ir ribinių kaštų skirtumo santykiui su kaina. Šis dydis vadinamas rinkos galios Lernerio indeksu:

$$\frac{p - MC}{p}; \quad (5)$$

čia p – produkto kaina, MC – ribiniai kaštai. Lernerio galios indeksas, leidžia parodyti, kiek produktų pardavėjas geba paveikti produkto kainą, t. y. kiek ūkio subjektas priklausomas nuo konkurencinės aplinkos, ir kiek tai turi įtakos pelnui (Liučvaitienė A., Peleckis K., 2011). Jei kaina lygi ribiniams kaštams ($p = MC$), tai monopolinės galios laipsnis lygus nuliui (praktiškai tai tobulos konkurencijos rinka). Kuo šis koeficientas didesnis, tuo didesnę galią turi firma. Monopolinės galios laipsnis priklauso nuo paklausos elastingumo: kuo paklausa elastingesnė, tuo didesnė ir rinkos galia. Sakydami „elastingumas didelis“, kalbame apie absoliutų dydį, t. y. kuo didesnis elastingumo absoliutus (be ženklo) dydis, tuo mažesnė rinkos galia. Pavyzdžiui, jei elastingumas mažesnis už $|1|$, rinkos galia labai didelė, jei elastingumas lygus $|1|$ - galia didelė, ir jei elastingumas didesnis už $|1|$ - galia maža. Jei paklausa neelastinga, skirtumas tarp kainos ir ribinių pajamų didės, taigi Lernerio formulė parodo kiekybinį rinkos galios ir paklausos elastingumo ryšį. Tai matyti iš pertvarkymų. Kainos ir ribinių kaštų ryšys išreiškiamas formule:

$$MC = p \left(1 + \frac{1}{E} \right). \quad (6)$$

Tuomet:

$$\frac{p - MC}{p} = \frac{p - p \left(1 + \frac{1}{E} \right)}{p} = -\frac{1}{E}; \quad (7)$$

čia p – produkto kaina, MC – ribiniai kaštai, E - elastingumas. (G. Davulis, 2009, p. 127).

Tiesinio kaštų modelio atveju, kai ribiniai kaštai lygūs kintamiesiems kaštams ir yra pastovūs, Lernerio indeksas lygus bendrajam pelningumui.

Mūsų darbe apskaičiuosime atskirų bankų maržas, naudodamiesi Lernerio indekso

skaičiavimo metodika, naudodamiesi bankų pelno (nuostolio) atskaitomis (Lietuvos bankų asociacija (LBA), 2013). Skaičiavimai galimi pateikti tik nuo 2007 metų, nes 2005 metų ataskaitos duomenys pateikti netinkama forma, ir negalime gauti atskirų bankų palūkaninių pajamų ir išlaidų dydžių. Maržas skaičiuosime tokiu būdu: iš palūkaninių pajamų atimsime palūkaninių išlaidų pokytį ir gautą rezultatą padalinsime iš palūkaninių pajamų. Skaičiavimo rezultatai pateikti 3 priede, 3 lentelėje (žr. 3 priedas, 3 lent.). Bankų grynąsias palūkanų maržas apskaičiuosime netaikydami Lernerio indekso apskaičiavimo metodo tokiu būdu: atitinkamų metų palūkaninių pajamų ir palūkaninių išlaidų skirtumą padalindami iš palūkanas uždirbančio turto, kur palūkanas uždirbančiam turtui priskirsime visiems bankų klientams suteiktų paskolų dydžius, pateiktus balansuose.

Taip pat apskaičiuosime bankų turto pelningumus (angl. *Return on asset, toliau - ROA*), kurie skaičiuojami grynąjį pelną dalinant iš ataskaitinio laikotarpio pabaigoje esančios turto sumos. Didesnė rodiklio reikšmė rodo efektyvesnį įmonės turimo turto panaudojimą pelniui uždirbti. Apskaičiuotus bankų turto pelningumus ir koncentracijos indeksus palyginsime ir patikrinsime, ar pagal Struktūros ir našaus elgesio hipotezę iš tiesų struktūriniai rinkos rodikliai įtakodami rinkos dalyvių elgesį atitinkamai keičia ir tam tikro banko veiklą-elgseną, įtakodami jo veiklos rezultatus (mūsų atveju – turto pelningumus). Jeigu ši mūsų prielaida pasitvirtins, reikš, kad didesnę mažmeninės bankininkystės rinkos dalį užimantys bankai, efektyviau valdo savo turtą, nes jų turto pelningumas didesnis.

Minėtą prielaidą patikrinsime ne tik palygindami abiejų rodiklių dinamikas, bet ir atlikdami koreliacinę analizę. Taip pat koreliacinę analizę atliksime tikrindami tiesinių ryšių egzistavimą tarp palūkanų maržų, turto pelningumų, mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos indeksų ir mažmeninės bankininkystės bankų indėlių rinkos dalių. Rezultatai pateikti 3.3. poskyryje (žr. 3.3. poskyrį). Surinkti duomenys apie minėtus dydžius buvo parengti analizei, įvykdytas duomenų įvedimas, koregavimas bei kodavimas (suvedimas į SPSS programą). Visi duomenys buvo suvienodinti, t. y. suderinti jų formatai, taip pat atlikti priskyrimai tinkamai skalei (kintamieji priskirti kiekybinei skalei). Tokiu būdu duomenys buvo paruošti skaičiavimams ir koreliacinei analizei.

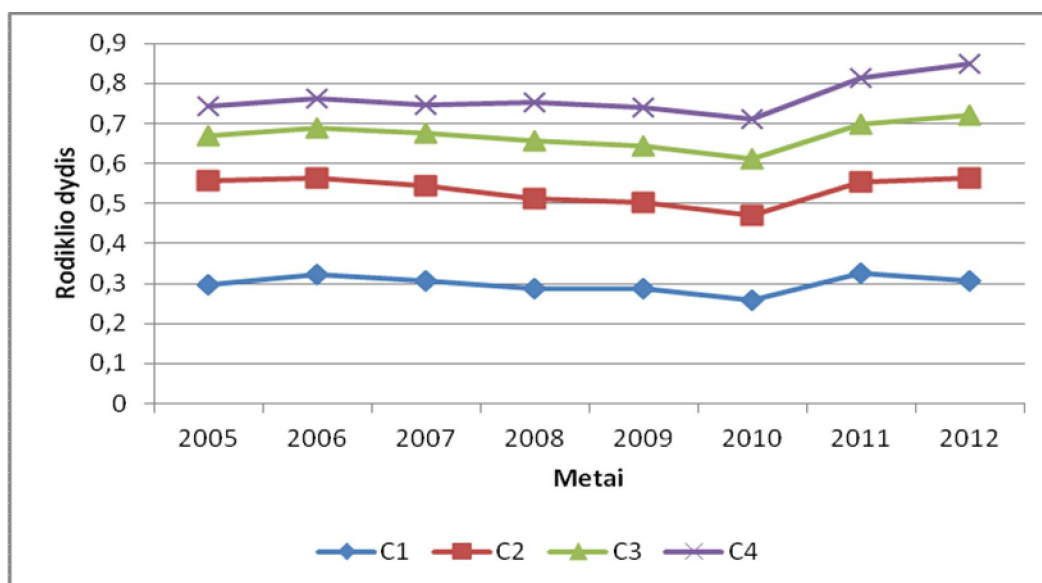
Koreliacinei analizei atlikti buvo pasirinktas Pirsono kriterijus (Pirsono kriterijaus skaičiavimus žr. 4 priedas, 1, 2, 3, 4, 5 lentelės). Pasirinkę reikšmingumo lygmenį $\alpha = 0,05$, tikrinome hipotezių poras ir šiuo kriterijumi siekėme išsiaiškinti, ar tarp bankų turto pelningumų ir mažmeninės bankininkystės bankų indėlių rinkos dalių, palūkaninių maržų ir mažmeninės bankininkystės bankų indėlių rinkos dalių, bankų turto pelningumų ir palūkaninių maržų, bankų turto pelningumų ir mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientų,

palūkaninių maržų ir mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientų egzistuoja tiesiniai ryšiai.

3. LIETUVOS RESPUBLIKOS MAŽMENINĖS BANKININKYSTĖS SEKTORIAUS KONKURENCINĖS APLINKOS VERTINIMAS

3.1. Lietuvos Respublikos mažmeninės bankininkystės sektoriaus koncentracijos rodiklių analizė

Pasak R. Stanikūno (2009) vertinant keturių didžiausių bankų užimamą bendrą rinkos dalį (C4), ši neturėtų viršyti 0,4, nes jau tada rinkoje gali būti pripažįstama oligopolija. Koncentracijos lygis žemas, jei keturių bankų užimama rinkos dalis mažesnė nei 0,3 ir jei mažesnė nei 0,4 – vyrauja monopolinė konkurencija. Lietuvos bankas savo ataskaitose dėl bankinio sektoriaus koncentracijos remiasi tokia pačia logika, tačiau vertina ne keturių, o trijų didžiausių bankų užimama rinkos dalimi. Lietuvos komercinių bankų koncentracijos indeksai laikotarpiu nuo 2005 iki 2012 metų pateikti lentelėje (žr. 1 priedas, 1 lent.), kur rinkos dalis apskaičiuojama atsižvelgiant į konkrečių bankų balansuose pateiktus turto dydžius. Grafiškai rezultatai pateikti 10 pav. (žr. 10 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

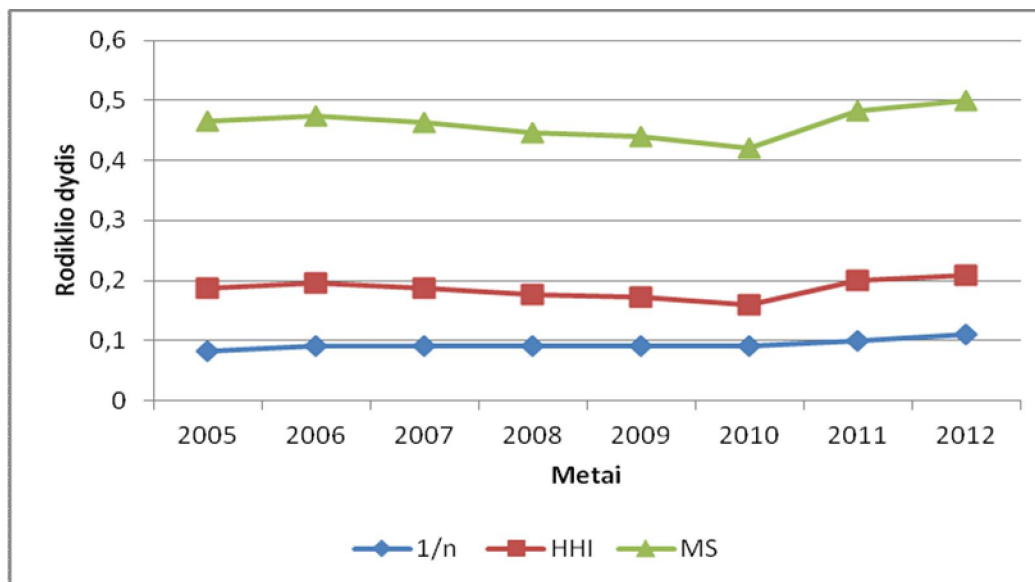
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15]

10 pav. Bankų koncentracijos indeksai C1, C2, C3 ir C4 nuo 2005 iki 2012 metų

Remiantis gautais rezultatais (žr. 1 priedas, 1 lent.) ir 10 pav. (žr. 10 pav.), bei tuo kas išdėstyta prieš tai, pastebime, kad nežiūrint to, ar vertintume keturių (C4) ar trijų (C3) didžiausių bankų koncentracijos lygį, šis visur viršija 0,4, todėl rinka gali būti pripažįstama oligopoline. 2011 metais C4 rodiklis net peržengia 0,8 ribą ir rinkos koncentruotumas artėja link 1. Laikotarpiu nuo 2005 iki 2012 metų pastebima tiek C4, tiek C3 indeksų koncentracijos lygio augimo tendencija.

Atlikus Lietuvos bankininkystės koncentracijos lygio skaičiavimus naudojant HHI indeksą (žr. 1 priedas, 1 lent. ir žr. 11 pav.), matyti, kad laikotarpiu nuo 2005 iki 2007 metų koncentracija

augo ir buvo didelės koncentracijos režiuose ($HHI > 0,18$), tačiau laikotarpiu nuo 2008 iki 2010 metų (imtinai) koncentracijos lygis sparčiai mažėjo ir HHI indekso reikšmės pateko į režius, kuriuose rinka apibūdinama kaip vidutiniškai koncentruota ($0,1 < HHI < 0,18$).

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15]

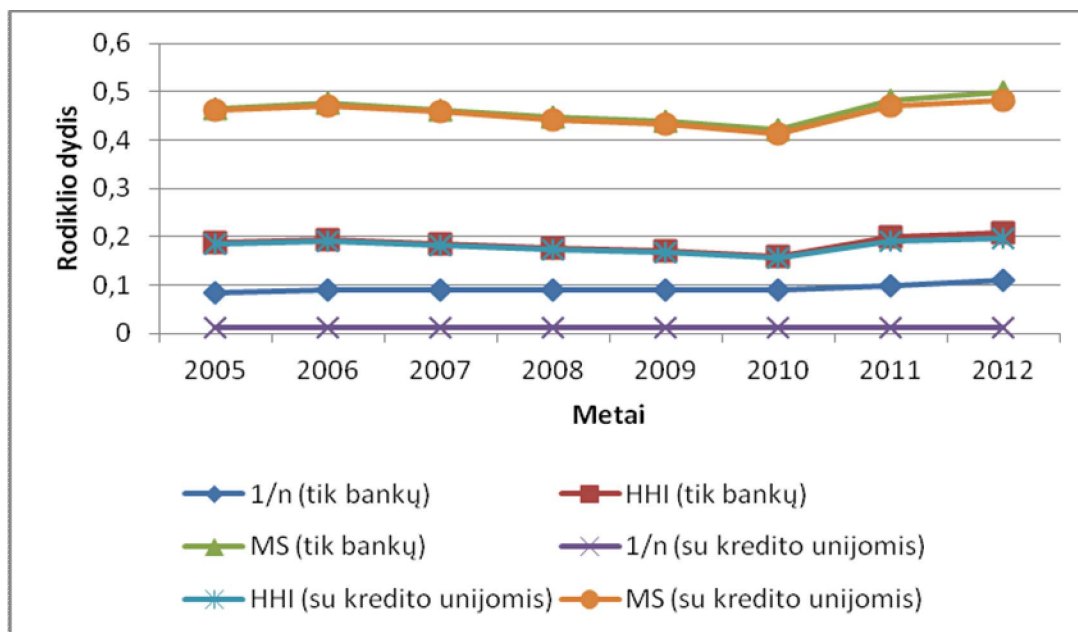
11 pav. Bankų koncentracijos indeksai HHI, MS ir 1/n nuo 2005 iki 2012 metų

Tas pats ir su MS indeksu – laikotarpiu nuo 2008 iki 2010 metų (imtinai) – rinka gali būti apibūdinama tokia, kurioje veiksminga konkurencija nėra varžoma (žr. 11 pav.). Tačiau pastarasis indeksas geriau nei HHI indeksas paaiškina staigų koncentracijos lygio šuolį 2011 metais, nes MS indeksas didžiausią lyginamąjį svorį suteikia didžiausią rinkos dalį užimančiam bankui ir, kuo agresyvesnis šio banko rinkos augimas, tuo aukštesnis indeksas. 2011 metais agresyviai augo AB SEB banko rinkos dalis: 2010 metais C1 rodiklis siekė 0,2585, o jau 2011 metais padidėjo 0,0668 punktais iki 0,3253, kas reiškia, jog šio banko rinkos dalis padidėjo 6,68 proc. 1/n metodu skaičiuotas koncentracijos indeksas kito tiriamu laikotarpiu kito nežymiai, 2005 metais jo reikšmė buvo mažiausia, o nuo 2010 metų indeksas ėmė nežymiai didėti, tai susiję su sumažėjusių rinkos dalyvių skaičiumi, tad tolesnis jo augimas neturėtų būti laukiamas, nes dalyvių skaičius greitu metu taip pat neturėtų mažėti.

Kadangi mūsų tyrimas skirtas mažmeninės bankininkystės konkurencinės aplinkos vertinimui, svarbu nepamiršti ir dar vieno šio sektoriaus dalyvio, t. y. kredito unijų. Galime numanyti, kad jos svarbios privačių asmenų indėlių ir paskolų rinkoje, tenkinant fizinių asmenų finansinius poreikius, tačiau ar jos reikšmingai veikia bankininkystės sektoriaus konkurencinę aplinką nustatysime tik patikrinę to paties laikotarpio ir tuos pačius koncentracijos rodiklius (skaičiavimo rezultatus žr. 1 priedas, 2 lent.) Pastebime, kad C1, C2, C3 ir C4 koncentracijos indeksų reikšmės nesikeičia, nes didžiausias rinkos dalis visu tiriamu laikotarpiu vis tiek užima komercinis bankas, o ne kuri nors

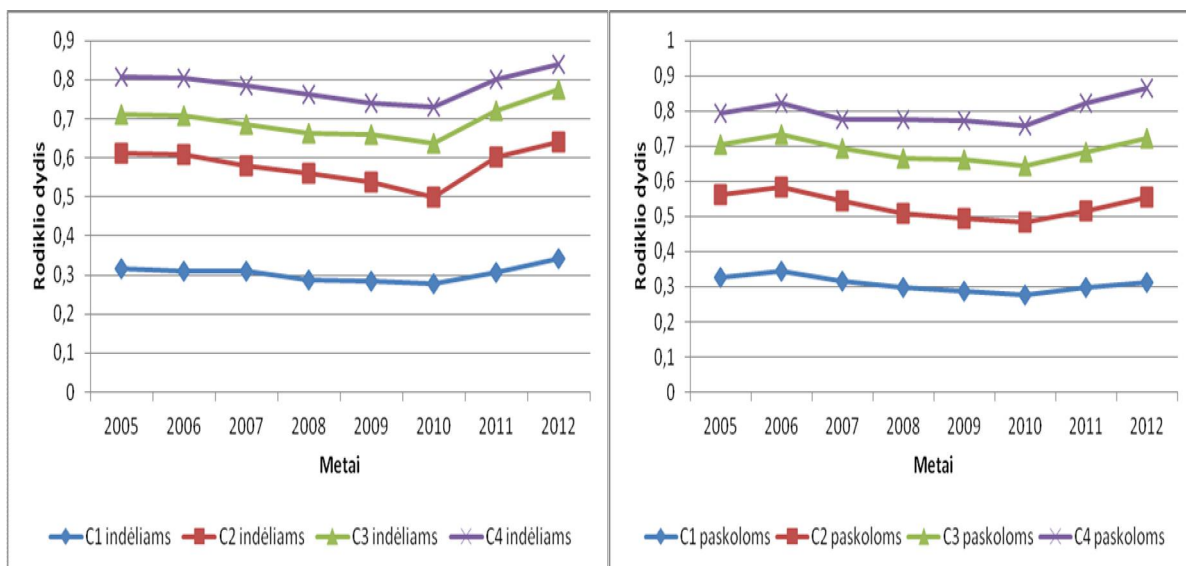
kredito unija. Nė vienais metais net visų kredito unijų rinkos dalis kartu sudėjus nepatenka į keturių didžiausių rinkos dalyvių gretas. Nepaisant to, kredito unijų įvedimas į koncentracijos indeksų skaičiavimą labai nežymiai sumažina HHI ir MS koncentracijos indeksus, nors augimo ir kritimo tendencijos lieka tos pačios, kaip ir analizuojant vien tik komercinius bankus (žr. 12 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15] ir pagal Lietuvos banko statistinius duomenis http://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=8020 [žiūrėta 2013-09-15]

12 pav. Bankų ir bankų kartu su kredito unijomis koncentracijos indeksų HHI, MS bei 1/n palyginimas nuo 2005 iki 2012 metų

Kaip matyti iš 12 pav. (žr. 12 pav.) vienintelis ryškus skirtumas, tai 1/n metodu apskaičiuotas apytikris koncentruotumas, kuris, žinoma, reikšmingai sumažėjo visu tiriamu laikotarpiu, nes prisidėjo daugiau nei 60 rinkos dalyvių, vietoj buvusių 9-11, tačiau šis rodiklis visiškai neatsižvelgia į kintantį dominavimą bankiniame sektoriuje. Taigi dėl to, kad visų kredito unijų rinkos dalis kartu sudėjus nesiekia net 3 proc. bankų užimamos rinkos dalies, tolesniuose skaičiavimuose analizuojant mažmeninės bankininkystės sektorių, nusprendžiame neatsižvelgti į kredito unijas. Toliau analizuosime Lietuvos bankininkystės indėlių ir paskolų koncentracijos lygio indeksų rezultatus (skaičiavimo rezultatus žr. 1 priedas, 3 lent.). Indėlių ir paskolų koncentracijos indeksų C1, C2, C3 ir C4 kitimas nuo 2005 iki 2012 metų pateiktas 13 pav. (žr. 13 pav.)

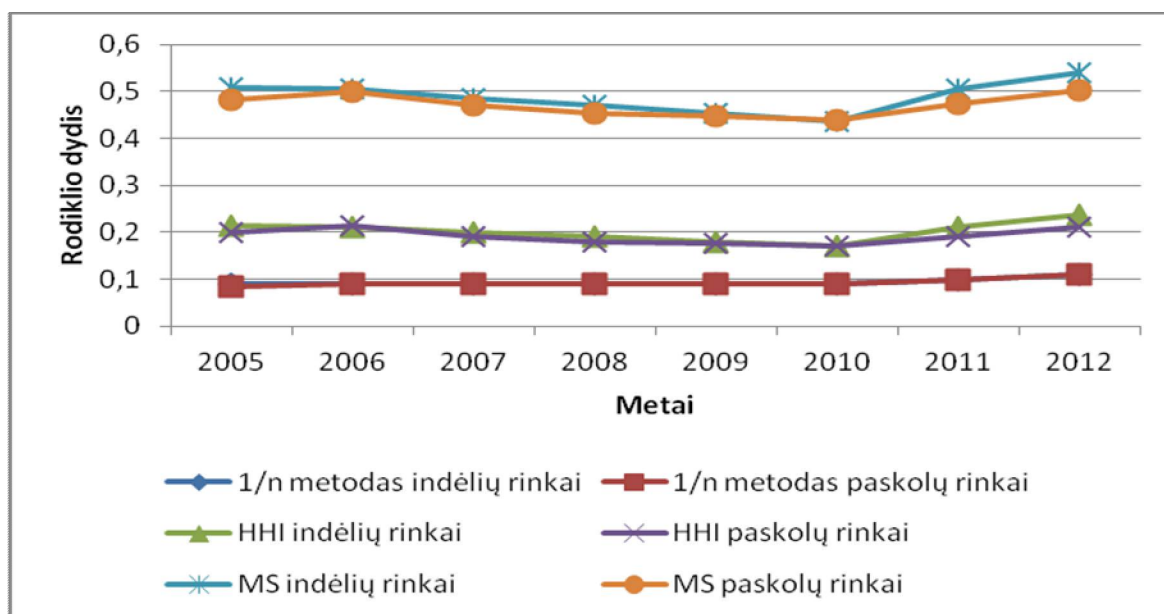

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15]

13 pav. Indėlių rinkos koncentracijos indeksų C1, C2, C3 ir C4 (grafikas kairėje) ir paskolų rinkos koncentracijos indeksų C1, C2, C3 ir C4 (grafikas dešinėje) kitimas nuo 2005 iki 2012 metų

Pastebime (žr. 13 pav.), kad paskolų ir indėlių koncentracijos indeksai daug didesni lyginant su tais pačiais visos bankininkystės indeksais (žr. 10 pav.).

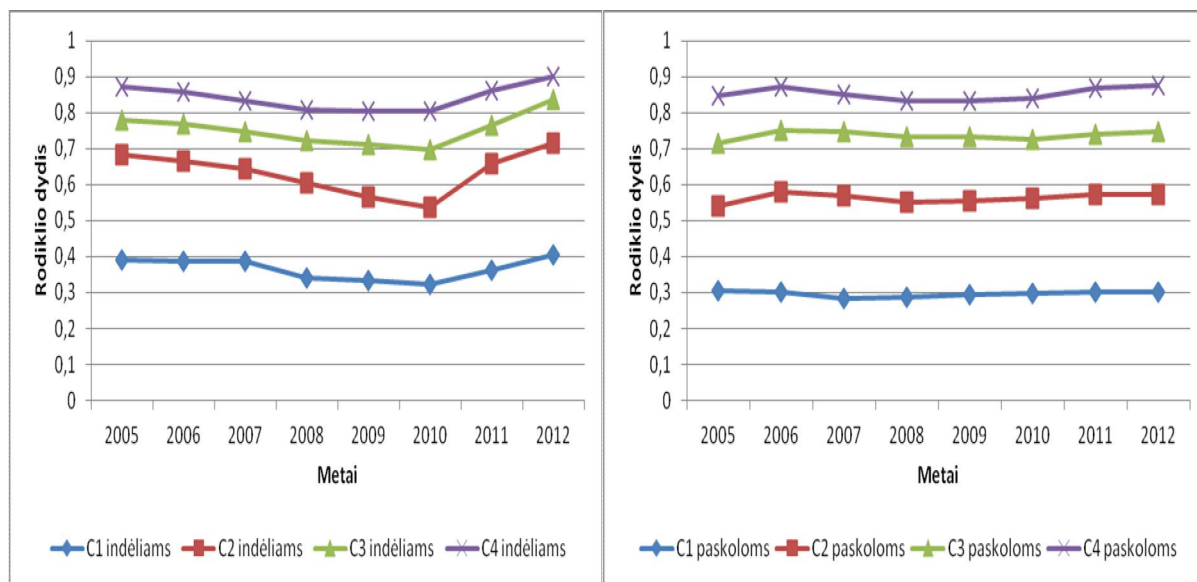
Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15]

14 pav. Indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos indeksų HHI, MS ir 1/n kitimas nuo 2005 iki 2012 metų

Taip pat skiriasi režiai (žr. 14 pav.), kuomet kai kurių indeksų koncentracijos lygis pateko į

vidutiniškai koncentruotos rinkos režius: indėlių ir paskolų rinkos HHI ir MS indeksai tiek indėlių rinkoje, tiek paskolų rinkoje į vidutiniškai koncentruotos rinkos režius pateko tik 2009 ir 2010 metais, išskyrus vienintelį MS indeksą indėlių rinkai, kuris į šį režį pateko tik vieninteliais – 2010 – metais. Taip pat skiriasi dominuojantys dalyviai: tiriant visos bankininkystės koncentraciją, absoliutus lyderis visu laikotarpiu buvo AB SEB bankas, o indėlių rinkoje visu tiriamu laikotarpiu lyderis buvo „Swedbank“, AB, ir tik paskolų rinkoje lyderiu visu tiriamu laikotarpiu išliko AB SEB bankas. Toliau analizuosime, ar panašios į aptartas tendencijas ir Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriaus tendencijos (skaičiavimo rezultatus žr. 1 priedas, 4 lent.).

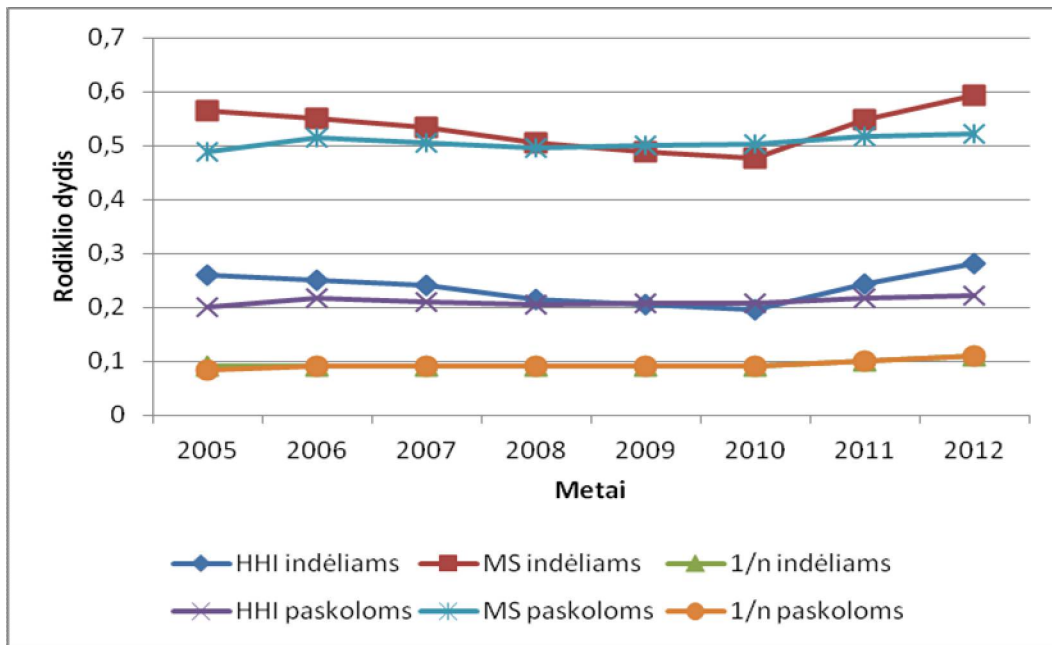

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15]

15 pav. Mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos koncentracijos indeksų C1, C2, C3 ir C4 (grafikas kairėje) ir paskolų rinkos koncentracijos indeksų C1, C2, C3 ir C4 (grafikas dešinėje) kitimas nuo 2005 iki 2012 metų

Pastebime, kad mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos indeksai (žr. 15 pav.) daug didesni lyginant tiek su bendrais visos bankininkystės (žr. 10 pav.), tiek su visos bankininkystės indėlių ir paskolų rinkos koncentracijos indeksais (žr. 14 pav.). 16 pav. pateiktas mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos indeksų HHI, MS ir $1/n$ kitimas nuo 2005 iki 2012 metų (žr. 16 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15]

16 pav. Mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos indeksų HHI, MS ir 1/n kitimas nuo 2005 iki 2012 metų

Kaip matyti iš 16 pav. (žr. 16 pav.), visai nėra rėžių, kuomet kurio nors indekso koncentracijos lygis patektų į vidutiniškai koncentruotos rinkos rėžius: visi indeksai, ypačingai mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos, signalizuoja apie itin aukštą koncentruotumą. Ypačingai aukštas 2012 metų C4 indėlių rinkos indeksas, kuris peržengia 0,9 ribą ir sparčiai artėja link 1, rodo galimą grynosios oligopolijos egzistavimą (indekso reikšmė lygi 0,9022). Taip pat skiriasi dominuojantys dalyviai: tiriant visos bankininkystės ir atskirai jos indėlių ir paskolų rinkų koncentraciją, absoliutus lyderis visu laikotarpiu buvo AB SEB bankas, o mažmeninėje bankininkystėje visu tiriamu laikotarpiu indėlių rinkos lyderis buvo „Swedbank“, AB, ir tik mažmeninės bankininkystės paskolų rinkoje nuo 2007 metų vietoj AB banko „Hansabanko“ lyderiauti iki pat 2012 metų ėmė AB SEB bankas.

Apibendrinant galime teigti, kad mažmeninės bankininkystės koncentracijos indeksai ryškiai skiriasi tiek nuo visos bankininkystės, tiek nuo visos bankininkystės paskolų ir indėlių rinkų atskirai. Mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkos daug koncentruotesnės ir nė vienais metais visu tiriamu laikotarpiu indeksas nebuvo arti vidutiniškai koncentruotos rinkos reikšmės. Taip pat mažmeninėje indėlių rinkoje pastebima didelė dominuojančio rinkos dalyvio – „Swedbank“, AB – įtaka, o mažmeninėje paskolų rinkoje atitinkamai - AB SEB banko. Indeksai sparčiai artėja prie reikšmių, kuomet mažmeninės bankininkystės sektoriaus rinka peržengs vadinamosios grynosios oligopolijos ribą.

3.2. Santykių tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių bei atskirų komercinių bankų mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių vertinimas

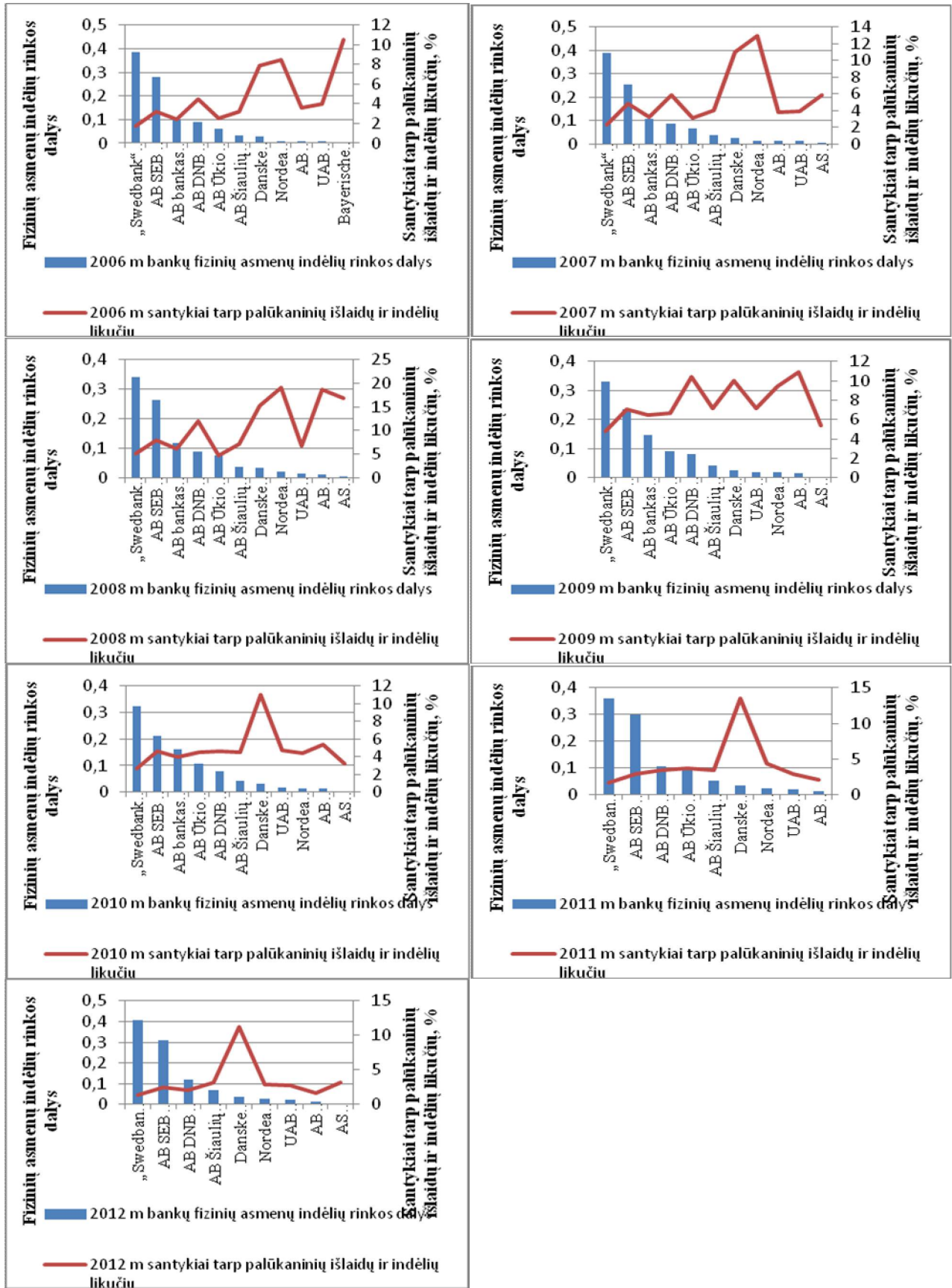
Kaip minėta ankstesnio skyriaus 2.2. poskyryje (žr. 2.2. poskyrį), norėdami tirti bankų indėlių palūkanų normų ir fizinių asmenų indėlių rinkos dalių ryšius, dėl duomenų neprieinamumo turime patys juo apskaičiuoti tokiu būdu: naudosime indėlių dydžius, kurie yra pagrindiniuose bankų veiklos rodikliuose, ir pelno (nuostolių) ataskaitose esančias palūkanų išlaidas, sudarysime proporcijas ir suskaičiuosime santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių.

Šiuos santykius vadinti vidutinėmis palūkanų normomis už indėlius būtų netikslu dėl daugelio priežasčių: neįvertintos einamųjų sąskaitų dalys, indėlių likučių svyravimai, indėlių pritraukimas iš finansinių institucijų ir kita, tačiau savo matematine išraiška šis santykis tinka mūsų tyrimui dėl ryšio su bankų fizinių asmenų indėlių rinkos dalimis. Skaičiavimo rezultatai pateikti 2 priede, 1 lentelėje (žr. 2 priedas, 1 lent.).

Įvertinus, kiek paslinktas gaunamas įvertis palyginti su Lietuvos banko teikiamais rodikliais, t. y. įverčius validavus, matome, kad mūsų skaičiavimo rezultatai tinkami tolesniam tyrimui. Pažymime, kad skaičiavimai pradėti nuo 2006 metų, nes Lietuvos bankų asociacija tik nuo 2006 metų pradėjo teikti naujas pelno (nuostolio) ataskaitas, su mūsų skaičiavimams tinkamais dydžiais.

Toliau turime apskaičiuoti atskirų bankų fizinių asmenų indėlių rinkos dalis, kurias randame panaudoję Lietuvos bankų asociacijos skelbiamas pagrindinių bankų veiklos rodiklių ataskaitas tokiu būdu: atskiro banko fizinių asmenų indėlių suma padalinama iš visų bankų fizinių asmenų indėlių sumos tais metais. Padauginę iš 100 gautume procentinę banko užimamos fizinių asmenų indėlių rinkos dalį. Rezultatai pateikti 2 priede, 2 lentelėje (žr. 2 priedas, 2 lent.).

Visus skaičiavimo rezultatus pamečiui pateikiame grafiniu pavidalu, kad būtų aiškiau matyti fizinių asmenų indėlių rinkos dalių ir santykių tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių ryšiai (žr. 17.1 pav.):

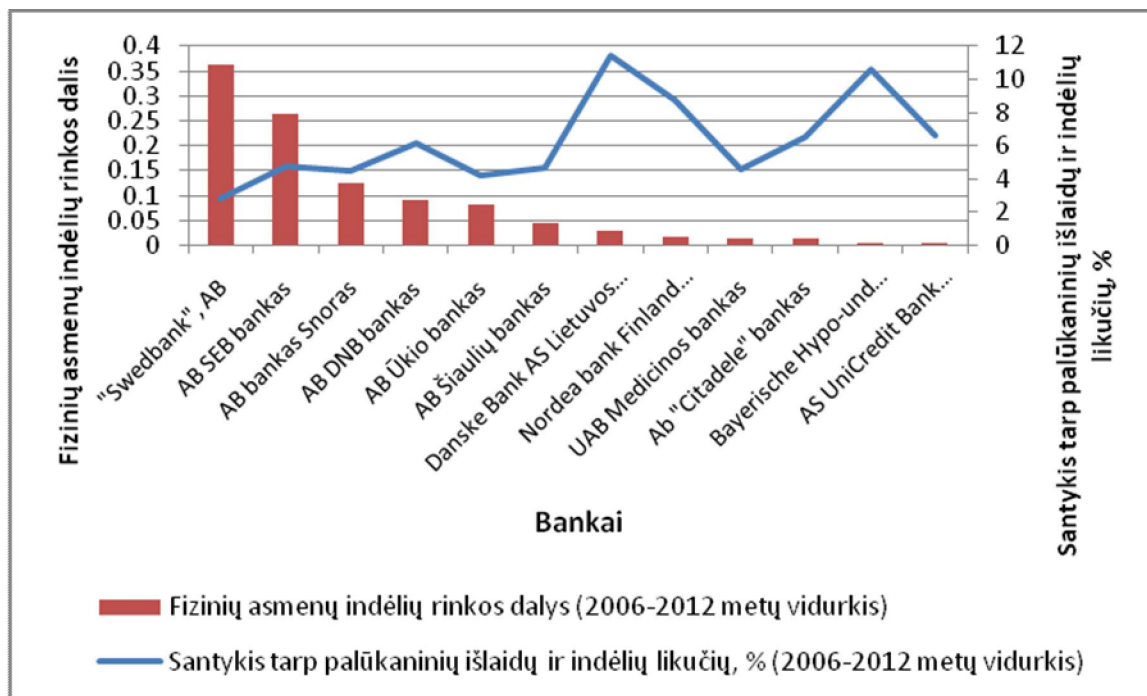

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122 [žiūrėta 2013-10-15] [žiūrėta 2013-09-15],

17.1 pav. Fizinių asmenų indėlių rinkos dalių ir santykių tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių ryšiai nuo 2006 iki 2012 metų

Pastebime (žr. 17.1 pav.), kad kasmet matyti tendencija, jog didesnę fizinių asmenų indėlių rinkos dalį turintys bankai siūlo mažesnius santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių. Aiškiau ši tendencija išreikšta apibendrinančiame 17.2 paveiksle (žr. 17.2 pav.), kuris sudarytas išvedant kiekvieno banko santykių tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių bei fizinių asmenų indėlių rinkos dalių vidurkius nuo 2006 iki 2012 metų imtinai.

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122 [žiūrėta 2013-09-15], [žiūrėta 2013-10-15]

17.2 pav. Fizinių asmenų indėlių rinkos dalių vidurkių ir santykių tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių vidurkių ryšiai nuo 2006 iki 2012 metų

Kaip matyti iš 17.2 pav (žr. 17.2 pav.), silpnesnė tendencija tiriamuoju laikotarpiu matyti nuo 2010 metų iki 2012 metų, stipresnė – nuo 2006 metų iki 2009 metų. Dažna išimtimi buvo tik UAB Medicinos bankas ir AB „Citadele“ bankas, kurie, užimdami nedideles fizinių asmenų indėlių rinkos dalis, siūlė panašius santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių kaip ir pirmaujantieji bankai, ką būtų galima paaiškinti siekiu gauti didesnę pelną. Visi kiti, užimantys mažiausias dalis rinkoje, siūlė daug didesnius santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių, tokiu būdu tikėdamiesi prisitraukti didesnę fizinių asmenų indėlių rinkos dalį ir atsisakydami gauti didesnę pelną. Tuo tarpu fizinių asmenų indėlių rinkos lyderiai, turėdami kartu sudėjus dažniausiai daugiau nei 80 procentų šios rinkos, tuo naudojosi, ir siūlė pačius mažiausius santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių.

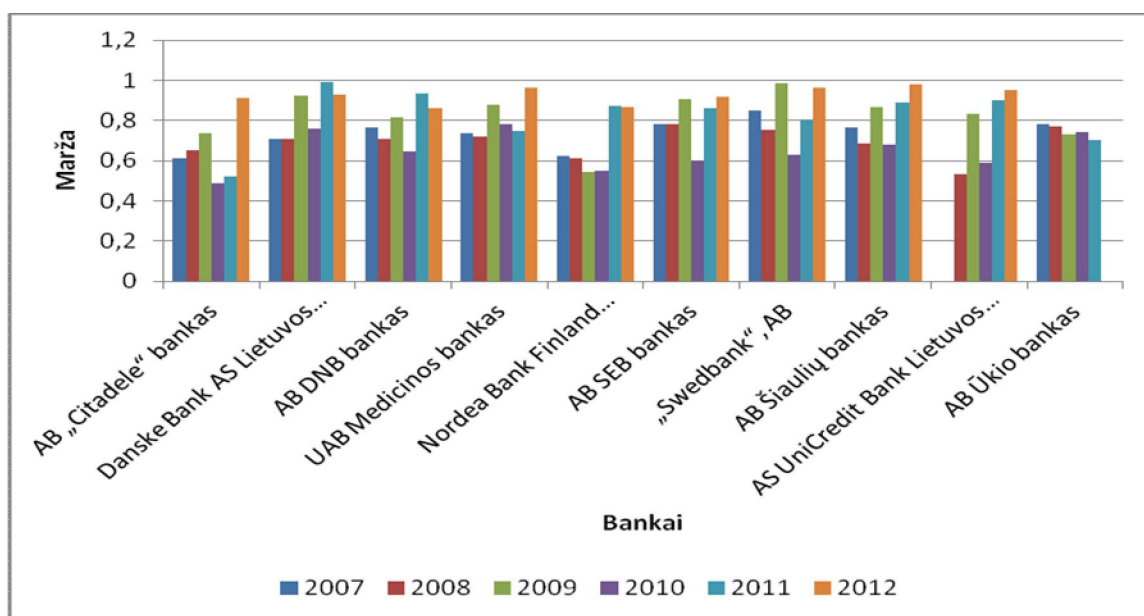
Apibendrinant galime teigti, kad nustatyti ryšiai patvirtina Struktūros ir elgesio našumo hipotezės teiginį, jog rinkos koncentracija generuoja rinkos galią, leidžia bankams įgyti monopolistinį pelną siūlant žemesnes palūkanų normas už indėlius ir taip didieji rinkos dalyviai

gauna didesnius nei normalius pelnus, lyginant su kitais tos pačios rinkos dalyviais.

3.3. Mažmeninės bankininkystės sektoriaus bankų maržos ir komercinių bankų turto pelningumo vertinimas

Naudodamiesi Lernerio indekso skaičiavimo metodika (žr. 2.3. poskyrį) apskaičiavome atskirų bankų maržas, naudodamiesi pelno (nuostolio) atskaitomis. Skaičiavimai buvo galimi pateikti tik nuo 2007 metų, nes 2005 metų ataskaitos duomenys pateikti netinkama forma, ir negalime gauti atskirų bankų palūkaninių pajamų ir išlaidų dydžių. Maržas skaičiavome tokiu būdu: iš atitinkamų metų palūkaninių pajamų atėmėme atitinkamų metų palūkaninių išlaidų pokytį ir gautą rezultatą padalinome iš tų pačių metų palūkaninių pajamų. Apskaičiuoti palūkaninių išlaidų pokyčiai pateikti 3 priedo 1 lentelėje (žr. 3 priedas, 1 lent.), visų metų palūkaninės pajamos taip pat pateiktos 3 priede, 2 lentelėje, o maržų skaičiavimo rezultatai pateikti 3 priedo 3 lentelėje (žr. 3 priedas, 3 lent.).

Atliekant skaičiavimus pastebėjome, kad iki 2009 metų visų bankų palūkaninės išlaidos didėjo, o 2009 metais visų, išskyrus AB banko „Snoras“, UAB Medicinos banko, AB Šiaulių banko ir AB Ūkio banko, palūkaninės išlaidos staiga ėmė mažėti (žr. 3 priedas, 1 lent.). Tolesniais metais visų bankų palūkaninės pajamos mažėjo, išskyrus Danske Bank AS Lietuvos filialas (2010 metais), Nordea Bank Finland Lietuvos skyrius ir AS UniCredit Bank Lietuvos skyrius (2011 metais), UAB Medicinos bankas ir AB Šiaulių bankas (2012 metais) (žr. 3 priedas, 1 ir 2 lent.). Grafiškai maržų skaičiavimo rezultatai pateikti 18 pav. (žr. 18 pav.)

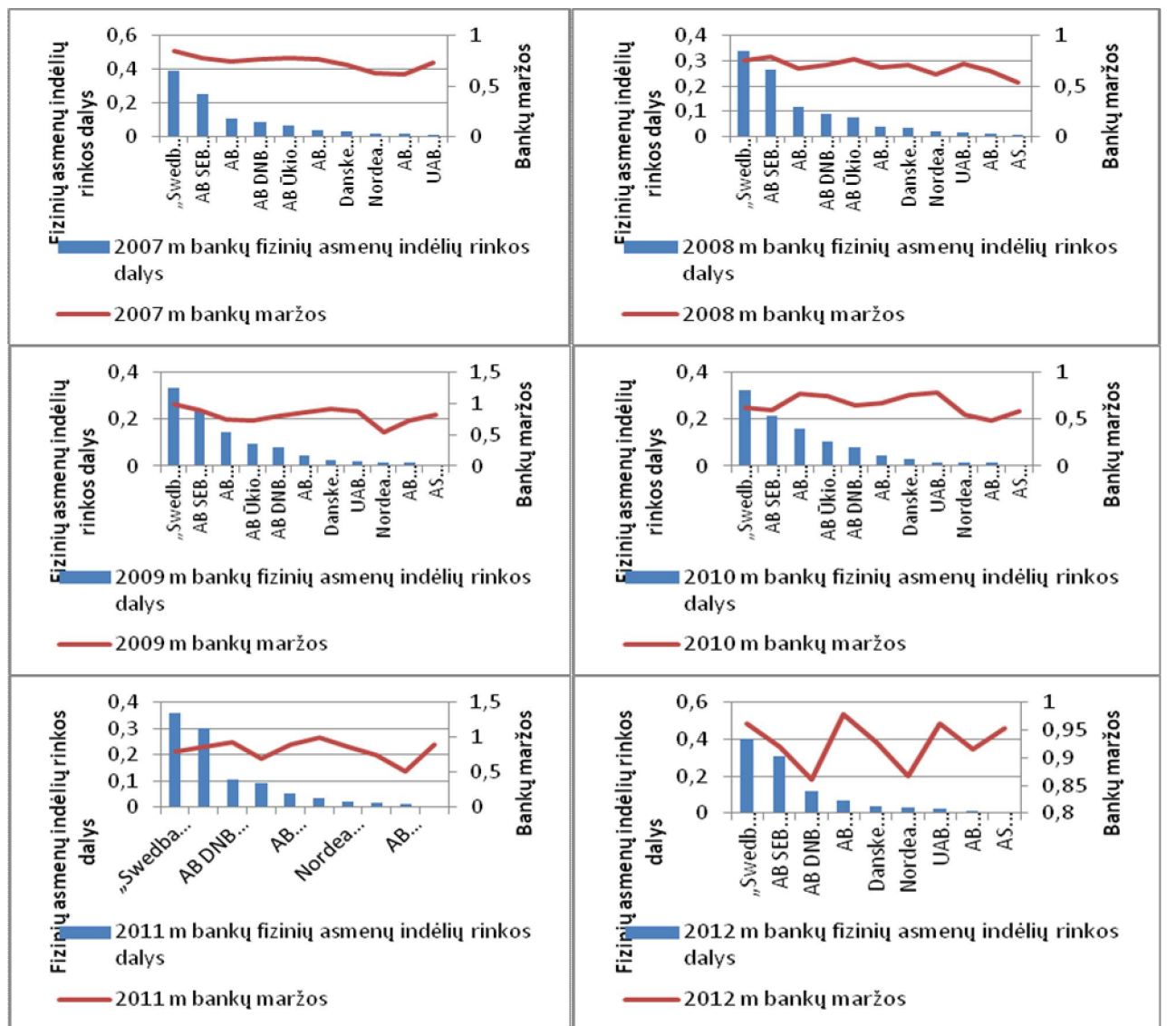

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122 [žiūrėta 2013-09-15],
 [žiūrėta 2013-10-15]

18 pav. Bankų maržų kitimas nuo 2007 iki 2012 metų

Analizuodami 18 pav. pastebime, kad iki 2010 metų visų bankų maržos buvo daugmaž stabilios, o nuo 2010 metų staigiai kilo į viršų. Tai būtų galima paaiškinti dviejų rinkos dalyvių pasitraukimu, kas įtakojo didesnės rinkos galios atsiradimą likusiems dalyviams. Taip pat matyti, kad aukščiausias maržas visu tiriamu laikotarpiu turėjo ne tik dominuojantys „Swedbank“, AB ir AB SEB bankas, bet nuo 2010 metų priekin išsiveržė UAB Medicinos bankas, Danske Bank AS Lietuvos filialas ir AB Šiaulių bankas. Dažniausiai aukščiausias maržas turėjo „Swedbank“, AB, AB SEB bankas ir Danske Bank AS Lietuvos filialas. Vis dėlto, analizuodami bankų maržų ir bankų fizinių asmenų indėlių rinkos dalių ryšius laikotarpiu nuo 2007 iki 2012 metų, ryškios tendencijos, jog didesnę rinkos dalį-galią, turintys bankai turėtų aukštesnes maržas nepastebime (žr. 19 pav.)

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis. [žiūrėta 2013-09-15],
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122 [žiūrėta 2013-10-15]

19 pav. Bankų maržų ir fizinių asmenų indėlių rinkos dalių ryšiai nuo 2007 iki 2012 metų

Kaip matyti iš 19 pav. (žr. 19 pav.), atvirkščiai, nei tikėtasi, nepastebime ryškios tendencijos jog didesnes rinkos dalis užimantys bankai turi ir didesnes maržas dėl didesnės rinkos galios. Greičiau pastebime, jog bankai, turintys vidutinio dydžio fizinių asmenų indėlių rinkos dalis, visu tiriamu laikotarpiu turėjo aukščiausias maržas. Kad būtų visiškai aišku, ar tarp maržų ir rinkos dalių nėra tiesinės priklausomybės, atlikome šių dydžių koreliacinę analizę ir iškėlėme tokias hipotezių poras:

- H_0 : banko marža ir mažmeninės bankininkystės banko indėlių rinkos dalis yra tiesiškai nepriklausomi.

H_1 : egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp banko maržos ir mažmeninės bankininkystės banko indėlių rinkos dalies.

- H_0 : banko marža ir mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientai yra tiesiškai nepriklausomi.

H_1 : egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp banko maržos ir mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientų.

Atlikę koreliacinę analizę (skaičiavimo rezultatus žr. 4 priede, 2 ir 3 lent.), turime atmesti abi nulines hipotezes, tačiau patvirtinti alternatyvių hipotezių negalime, išskyrus kelis atvejus (skaičiavimo rezultatai rodo reikšmingą statistinį skirtumą), susijusius su Nordea Bank Finland Lietuvos skyriumi:

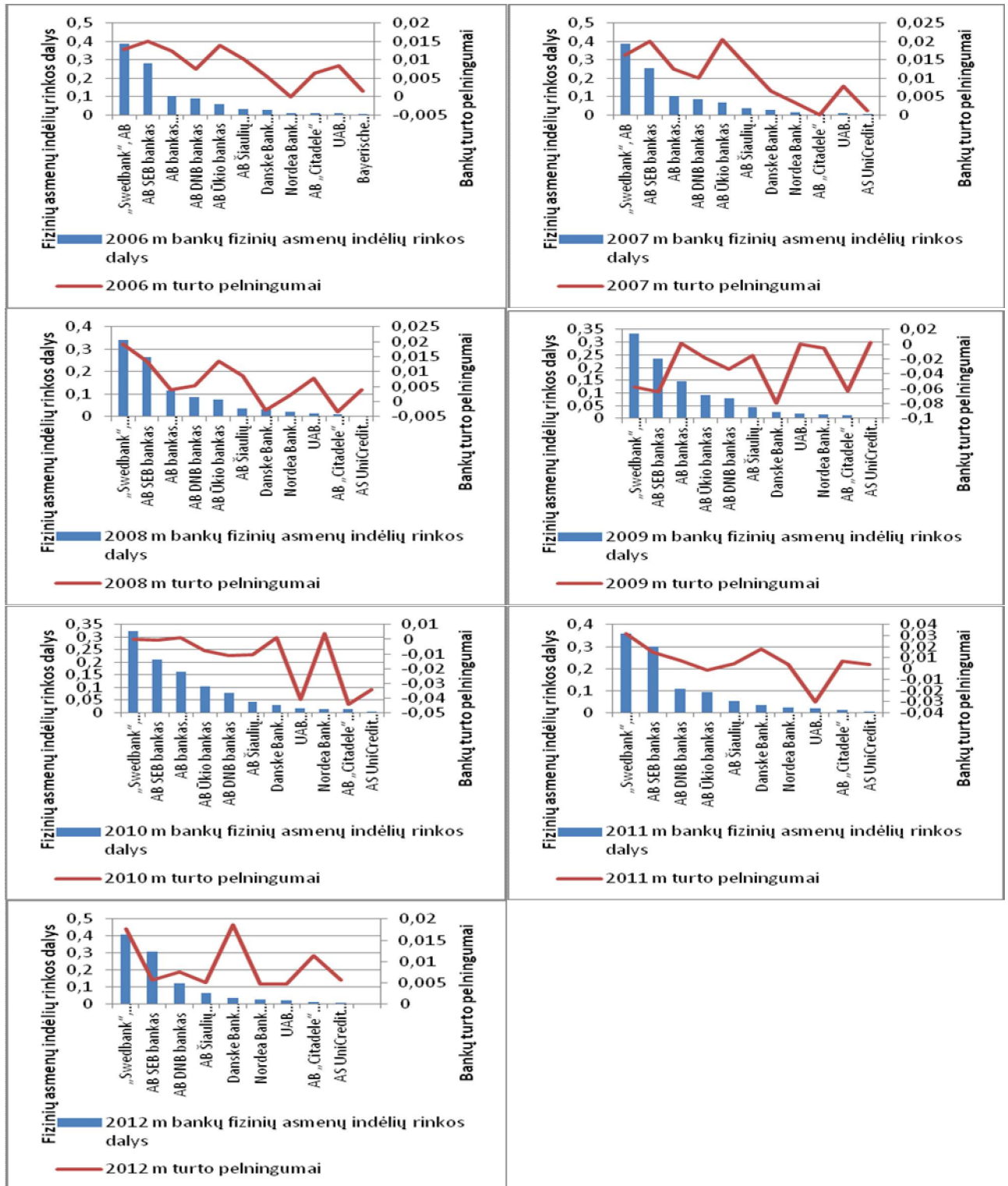
- Galime patvirtinti hipotezę, jog laikotarpiu nuo 2007 iki 2012 egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp Nordea Bank Finland Lietuvos skyriaus maržos ir mažmeninės bankininkystės paskolų ir indėlių rinkų koncentracijos indeksų – HHI, MS ir C4;

- Galime patvirtinti hipotezę, jog laikotarpiu nuo 2007 iki 2012 egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp Nordea Bank Finland Lietuvos skyriaus maržos ir AB DNB banko bei AB SEB banko fizinių asmenų indėlių rinkos dalių.

Nors vienareikšmiškai alternatyvių hipotezių patvirtinti negalėjome, tačiau apskaičiuoti koreliacijos koeficientai rodo silpną, vidutinę arba stiprią koreliaciją. Didžiausi koreliacijos koeficientai pastebimi tarp didžiausias fizinių asmenų indėlių rinkos dalis užimančių bankų, kas reiškia, jog mūsų prielaida, jog didesnė marža atspindi ir didesnę rinkos galią iš dalies pasitvirtino.

Bankų turto pelningumas (angl. *Return on assets, toliau - ROA*), kurie skaičiuojami grynąjį pelną dalinant iš ataskaitinio laikotarpio pabaigoje esančios turto sumos. ROA rodiklis tai turto panaudojimo efektyvumo matas. Išreikštas litais rodo, kiek vienam turto litui tenka grynojo pelno, t. y. parodo kokia turto dalis grįžta grynojo pelno forma. Vertinant ROA reikšmes vyrauja nuomonė, kad žemesnis nei 5% ar 8% turto pelningumas nėra tinkamas. Tačiau reikia žinoti, kad tam tikrose veiklos šakose (ypač susijusiose su ženkliai kapitalo poreikiu) šis rodiklis gali siekti 1,5% ir toks gali būti laikomas priimtiniu. Kadangi interpretuojant rodiklį reikia atsižvelgti į veiklos rūšį, galime

teigti, kad 1,5 proc. rodiklis laikytinas geru. Tačiau tokį rezultatą pasiekė nedaugelis bankų: 2006 ir 2007 metais šią ribą pasiekė AB SEB bankas, 2007 ir 2008 metais – „Swedbank“, AB ir 2011, 2012 metais - Danske Bank AS Lietuvos filialas (žr. 20 pav.) (skaičiavimo rezultatus žr. 3 priedas, 4 lent.).

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis. [žiūrėta 2013-09-15],
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122 [žiūrėta 2013-10-15]

20 pav. Bankų turto pelningumo ir bankų fizinių asmenų indėlių rinkos dalių ryšiai nuo 2006 iki 2012 metų

Krizės laikotarpiu nė vienam bankui nepavyko pasiekti didelės turto gražos, daugelis turėjo neigiamus turto pelningumo rodiklius. Galime daryti išvadą, kad po krizės efektyviausiai turta valdo Danske Bank AS Lietuvos filialas, o ne dominuojantieji rinkos bankai (žr. 20 pav.). Skaičiuodami ROA rodiklius, turėjome tikslą patikrinti, ar, remiantis Efektyvios struktūros hipoteze, pastebimas teigiamas teisinis ryšys tarp bankų fizinių asmenų indėlių rinkos dalių ir turto pelningumų, tačiau šių dviejų rodiklių dinamika nuo 2006 iki 2012 metų (žr. 20 pav.) leidžia tik iš dalies patvirtinti mūsų prielaidą, nes krizės metai išderina tendenciją didesnę fizinių asmenų indėlių rinkos dalį turinčiam bankui turėti ir aukštesnį turto pelningumo rodiklį, todėl nutarėme ištirti ROA ir mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos rodiklių bei bankų fizinių asmenų indėlių rinkos dalių koreliaciją. Remiantis Efektyvios struktūros hipoteze, struktūriniai rinkos rodikliai įtakodami rinkos dalyvių elgesį atitinkamai keičia ir tam tikro banko veiklą-elgseną, įtakodami jo veiklos rezultatus (mūsų atveju – turto pelningumus). Jeigu ši mūsų prielaida pasitvirtins, reikš, kad didesnę mažmeninės bankininkystės rinkos dalį užimantys bankai, efektyviau valdo savo turta, nes jų turto pelningumas didesnis. Šią prielaidą patikrinsime ne tik palygindami abiejų rodiklių dinamikas (žr. 18 pav.), bet ir atlikdami koreliacinę analizę. Iškėlėme tokias hipotezių poras:

- H_0 : konkretaus banko turto pelningumas ir to paties banko mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalis yra tiesiškai nepriklausomi.

H_1 : egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp konkretaus banko turto pelningumo ir to paties banko mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalies.

- H_0 : konkretaus banko turto pelningumas ir mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientai yra tiesiškai nepriklausomi.

H_1 : egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp konkretaus banko turto pelningumo ir mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientų.

Atlikę koreliacinę analizę (skaičiavimo rezultatus žr. 4 priede, 1 ir 4 lent.), negalime atmesti nei vienos nulinės hipotezės ir patvirtinti alternatyvių hipotezių negalime, tai reiškia, jog negalime patvirtinti, jog laikotarpiu nuo 2007 iki 2012 metų egzistavo tiesinė priklausomybė tarp konkretaus banko turto pelningumo ir to paties banko mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalies bei mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientų.

Nors vienareikšmiškai iškeltų hipotezių patvirtinti negalėjome, tačiau apskaičiuoti koreliacijos koeficientai rodo silpną, vidutinę arba stiprią koreliaciją, bet didžiausi koreliacijos koeficientai pastebimi tarp didžiausias fizinių asmenų indėlių rinkos dalis užimančių bankų, kas reiškia, jog savo iškeltą prielaidą dėl turto pelningumo ir fizinių asmenų indėlių rinkos dalių iš dalies galime patvirtinti.

Taip pat norėdami rasti nestruktūrinio požiūrio į konkurenciją pritaikomumui Lietuvos

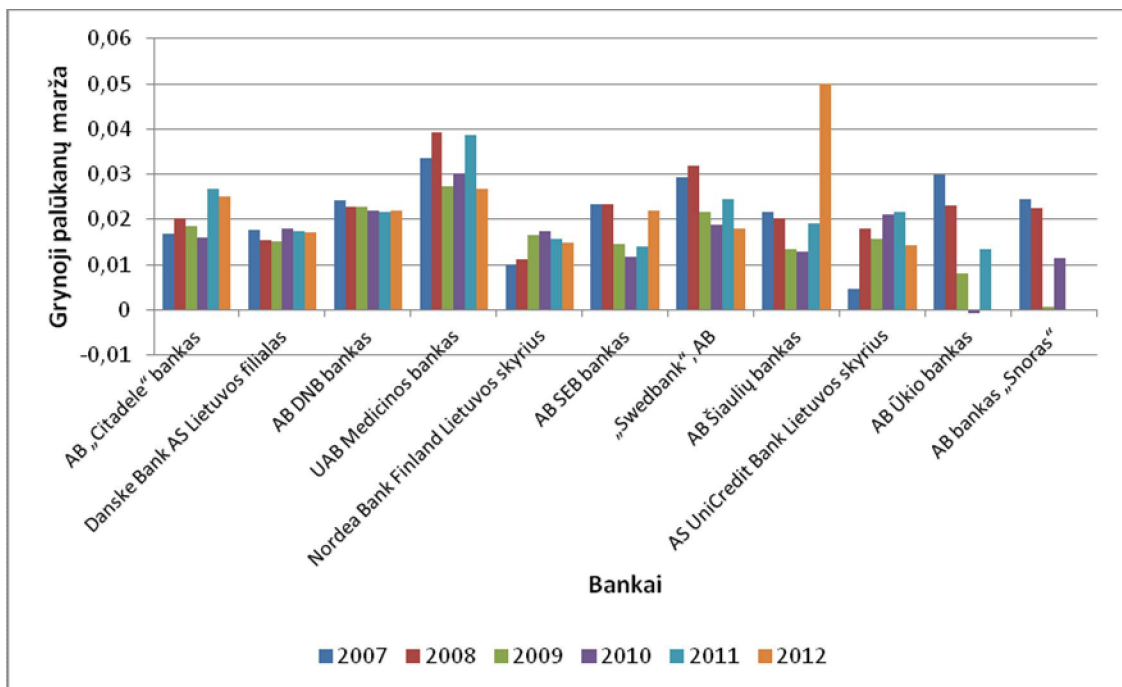
mažmeninės bankininkystės sektoriui, ieškojome koreliacinių ryšių ir tikrinome hipotezių porą:

H_0 : banko turto pelningumas ir banko marža yra tiesiškai nepriklausomi.

H_1 : egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp banko turto pelningumo ir banko maržos.

Patikrinus hipotezes (koreliacinės analizės rezultatai žr. 4 priede, 5 lent.), taip pat negalėjome atmesti nulinės hipotezės ir patvirtinti alternatyviają, bet koreliacijos koeficientai aukšti – nuo vidutinės iki stiprios koreliacijos. Taigi iš dalies prielaidą dėl banko maržos ir turto pelningumo teigiamo ryšio galime patvirtinti.

Bankų grynąsias palūkanų maržas skaičiuojame atitinkamų metų palūkaninių pajamų (žr. 3 priedas, 2 lent.) ir palūkaninių išlaidų (žr. 3 priedas, 6 lent.) skirtumą padalinę iš palūkanas uždirbančio turto. Kiekvieno banko palūkanas uždirbančio turto dydžiai pamečiui pateikti 3 priede, 7 lent. (žr. 3 priedas, 5 lent.), o grynujų palūkanų maržų rezultatai pateikti 3 priede, 5 lent. (žr. 3 priedas, 5 lent.) Grafiškai grynujų palūkanų maržų kitimas pavaizduotas 21 pav. (žr. 21 pav.)

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-11-15],
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122 [žiūrėta 2013-11-15]

21 pav. Bankų grynujų palūkanų maržų kitimas nuo 2007 iki 2012 metų

Kaip matyti iš 21 pav. daugumos bankų grynosios palūkanų maržos tiriamu laikotarpiu buvo pastovios, išskyrus iš rinkos jau pasitraukusius AB Ūkio banką ir AB banką Snorą. Aukščiausias grynąsias palūkanų maržas visu tiriamu laikotarpiu turėjo UAB Medicinos bankas, o ne kuris nors iš dominuojančiųjų bankų, išskyrus 2012 metus, kada staigiai išaugo iki 0,0501 AB Šiaulių banko grynoji palūkanų marža. Antras pagal grynujų palūkanų maržų dydį dažniausiai buvo „Swedbank“,

AB, o dažniausiai mažiausią grynąją palūkanų maržą turėjo Nordea Bank Finland Lietuvos skyrius. Taigi vien tik iš gryųjų palūkanų maržų dydžių ir bankų užimamų dalių nėra aišku, ar šiuos dydžius sieja kokia nors tiesinė priklausomybė. Todėl atlikome koreliacinę analizę ir išskelėme tokias hipotezių poras:

- H_0 : banko grynoji palūkaninė marža ir mažmeninės bankininkystės bankų indėlių rinkos dalys yra tiesiškai nepriklausomi.

H_1 : egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp banko grynosios palūkaninės maržos ir mažmeninės bankininkystės bankų indėlių rinkos dalių.

- H_0 : banko grynoji palūkaninė marža ir mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientai yra tiesiškai nepriklausomi.

H_1 : egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp banko grynosios palūkaninės maržos ir mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientų.

Atlikę koreliacinę analizę (skaičiavimo rezultatus žr. 4 priede, 6 lent.), turime atmesti abi nulines hipotezes, tačiau patvirtinti alternatyvių hipotezių negalime, išskyrus kelis atvejus (skaičiavimo rezultatai rodo reikšmingą statistinį skirtumą), susijusius su AB „Citadele“ banku, AB Šiaulių banku ir banku „Swedbank“, AB:

- Galime patvirtinti hipotezę, jog laikotarpiu nuo 2007 iki 2012 egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp AB „Citadele“ banko grynosios palūkanų maržos ir bankų AB DNB, Nordea Bank Finland skyriaus bei AB SEB banko mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių;

- Galime patvirtinti hipotezę, jog laikotarpiu nuo 2007 iki 2012 metų egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp AB Šiaulių banko grynosios palūkanų maržos ir bankų AB DNB, „Swedbank“, AB mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių bei tarp mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos koncentracijos indeksų – HHI, MS ir C4;

- Galime patvirtinti hipotezę, jog laikotarpiu nuo 2007 iki 2012 metų egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp banko „Swedbank“, AB grynosios palūkanų maržos ir UAB Medicinos banko mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių.

Nors vienareikšmiškai alternatyvių hipotezių patvirtinti negalėjome, tačiau apskaičiuoti koreliacijos koeficientai rodo silpną, vidutinę arba stiprią koreliaciją. Didžiausi koreliacijos koeficientai pastebimi ne vien tarp didžiausias fizinių asmenų indėlių rinkos dalis užimančių bankų, kas reiškia, jog mūsų prielaida, jog didesnė grynoji palūkanų marža atspindi ir didesnę rinkos galią nepasitvirtino.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Privačių asmenų indėlių ir paskolų dydžiai bei bankų pajamų struktūra rodo, kad Lietuvos mažmeninė bankininkystė užima labai svarbią vietą visoje šalies bankininkystėje, generuodama didelę dalį bendro bankų gaunamo pelno. Mokslinėje literatūroje mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinės aplinkos tema galima išskirti dvi pagrindines konkurencinės aplinkos bankiniame sektoriuje vertinimo koncepcijas. Viena koncepcija paremta struktūriniais indikatoriais, o kita – nestruktūrizuotais. Dažniausiai konkurencijos mažmeninės bankininkystės sektoriuje vertinimui naudojamas tik vienas konkurencijos lygio matavimo modelis, t. y. remiamasi struktūriniais indikatoriais arba nestruktūriniais. Išanalizavus mokslinę literatūrą koncentracijos mažmeninės bankininkystės sektoriuje tema tampa aišku, kad Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriuje koncentracijos lygio pokytis veikia ir finansinį stabilumą. Kaip ir kituose sektoriuose, koncentracijos lygis mažmeninės bankininkystės sektoriuje taip pat gali turėti reikšmės finansinių paslaugų teikimo efektyvumui, paslaugų kokybei, diegiamoms inovacijoms šiame sektoriuje.

2. Savo darbe parengėme metodologiją naudojant abiejų rūšių, t. y. struktūrinius ir nestruktūrinius indikatorius konkurencinei aplinkai mažmeninės bankininkystės sektoriuje vertinti ir lyginti su visos bankininkystės konkurencine aplinka: vertinimui pasirinkome skaičiuoti visos bankininkystės ir mažmeninės bankininkystės sektorių koncentracijos rodiklius, santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių bei bankų mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalis, bankų maržas, turto pelningumus. Minėti rodikliai parinkti atsižvelgiant į jų atspindimus bankų struktūrinius, elgesio ir veiklos požymius, kurie yra kertiniai Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurencinę aplinką vertinti remiantis struktūros-elgesio-rezultatų, efektyvios struktūros hipotezėmis bei nestruktūriniu požiūriu į konkurenciją.

3. Atlikę Lietuvos mažmeninės bankininkystės ir visos bankininkystės sektorių koncentracijos lygio vertinimo tyrimą, pastebime, kad nepriklausomai nuo to, ar vertintume trijų, ar keturių didžiausias rinkos dalis užimančių bankų koncentracijos indeksus, šie visuomet viršija 0,4 ribą ir bankininkystės rinka gali būti vertinama kaip oligopolija. Tačiau kiti koncentracijos indeksai, kurie suteikia didesnius svorius didžiausią rinkos dalį turinčiam bankui, laikotarpiu nuo 2008 iki 2010 metų, rodė vidutiniškai koncentruotą rinką ir paaiškino 2011 įvykusį staigų indeksų šuolį – nuo 2011 metų agresyviai išaugo AB SEB banko rinkos dalis. Kredito unijų įtraukimas į koncentracijos indeksų skaičiavimą rezultatų reikšmingai nepakeitė, todėl tolesniuose skaičiavimuose nuspręsta atsisakyti įtraukti kredito unijas. Visos bankininkystės paskolų ir indėlių rinkos koncentracijos indeksai buvo pastebimai aukštesni lyginant su visa bankininkyste,

vidutiniškai koncentruotos tiek indėlių, tiek paskolų rinkos laikotarpis sutrumpėjo nuo 2009 iki 2010 metų. Taip pat indėlių rinkos dominuojantis dalyvis visu tiriamu laikotarpiu buvo „Swedbank“, AB, o ne AB SEB bankas. Mažmeninės bankininkystės koncentracijos indeksai ryškiai skiriasi tiek nuo visos bankininkystės, tiek nuo jos paskolų ir indėlių rinkų atskirai. Mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkos daug koncentruotesnės ir nė vienais metais visu tiriamu laikotarpiu indeksas nebuvo arti vidutiniškai koncentruotos rinkos reikšmės. Taip pat skiriasi dominuojantys dalyviai: tiriant visos bankininkystės ir atskirai jos indėlių ir paskolų rinkų koncentraciją, absoliutus lyderis visu laikotarpiu buvo AB SEB bankas, o mažmeninėje bankininkystėje visu tiriamu laikotarpiu indėlių rinkos lyderis buvo „Swedbank“, AB, ir tik mažmeninės bankininkystės paskolų rinkoje nuo 2007 metų vietoj AB banko „Hansabank“ lyderiauti iki pat 2012 metų ėmė AB SEB bankas. Indeksai sparčiai artėja prie reikšmių, kuomet mažmeninės bankininkystės sektoriaus rinka peržengs vadinamosios grynosios oligopolijos ribą.

4. Atlikę Lietuvos mažmeninės bankininkystės dalyvių turto pelningumą, grynąjį palūkaninių maržų, mažmeninės bankininkystės koncentracijos rodiklių bei indėlių ir paskolų rinkų dalių tarpusavio ryšių tyrimą:

a) Pastebėjome tendenciją, jog didesnę fizinių asmenų indėlių rinkos dalį turintys bankai siūlo mažesnius santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių. Silpnesnė tendencija tiriamuoju laikotarpiu matyti nuo 2010 metų iki 2012 metų, stipresnė – nuo 2006 metų iki 2009 metų. Dažna išimtimi buvo tik UAB Medicinos bankas ir AB „Citadele“ bankas, kurie, užimdami nedideles fizinių asmenų indėlių rinkos dalis, siūlė panašius santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių kaip ir pirmaujantieji bankai, ką būtų galima paaiškinti siekiu gauti didesnę pelną. Visi kiti, užimantys mažiausias dalis minėtoje rinkoje, siūlė daug didesnius santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių, tokiu būdu tikėdamiesi prisitraukti didesnę fizinių asmenų indėlių rinkos dalį ir atsisakydami gauti didesnę pelną. Tuo tarpu fizinių asmenų indėlių rinkos lyderiai, turėdami kartu sudėjus dažniausiai daugiau nei 80 procentų šios rinkos, tuo naudojosi, ir siūlė pačius mažiausius santykius tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių. Nustatyti ryšiai patvirtina struktūros-elgesio-rezultatų hipotezės teiginį, jog rinkos koncentracija generuoja rinkos galią, leidžia bankams įgyti monopolistinį pelną siūlant žemesnes palūkanų normas už indėlius ir taip didieji rinkos dalyviai gauna didesnius nei normalius pelnus, lyginant su kitais tos pačios rinkos dalyviais.

b) Pastebėjome, kad iki 2010 metų visų bankų maržos buvo daugmaž stabilios, o nuo 2010 metų staigiai kilo į viršų. Tai būtų galima paaiškinti dviejų rinkos dalyvių pasitraukimu, kas įtakojo didesnės rinkos galios atsiradimą likusiems dalyviams. Taip pat matyti, kad aukščiausias maržas visu tiriamu laikotarpiu turėjo ne tik dominuojantys „Swedbank“, AB ir AB SEB bankas, bet nuo 2010 metų priekinė išsiveržė UAB Medicinos bankas, Danske Bank AS Lietuvos filialas ir AB Šiaulių bankas. Dažniausiai aukščiausias maržas turėjo „Swedbank“, AB, AB SEB bankas ir

Danske Bank AS Lietuvos filialas. Tačiau nei dinamikos stebėjimas, nei koreliacinė analizė neleido vienareikšmiškai patvirtinti tiesioginio ryšio tarp bankų maržos ir rinkos galios egzistavimą, nors koreliacijos koeficientai ir buvo aukšti, išskyrus Nordea Bank Finland Lietuvos skyriaus atvejį, kur galime daryti išvadą, jog mažesnis dalyvis (Nordea Bank Finland Lietuvos skyrius) pamėgdžioja didesniųjų dalyvių kainodarą, mat tai rodo aukštas teigiamas koreliacijos koeficientas ir teigiamo ryšio tarp Nordea Bank Finland Lietuvos skyriaus maržos ir AB DNB bei AB SEB bankų egzistavimas.

c) Atsižvelgę į tai, kad bankai veikia finansinių paslaugų sektoriuje, galime teigti, kad 1,5 proc. ROA rodiklis laikytinas geru. Tačiau tokį rezultatą pasiekė nedaugelis bankų: 2006 ir 2007 metais šią ribą pasiekė AB SEB bankas, 2007 ir 2008 metais – „Swedbank“, AB ir 2011, 2012 metais - Danske Bank AS Lietuvos filialas. Krizės laikotarpiu nė vienam bankui nepavyko pasiekti didelės turto grąžos, daugelis turėjo neigiamus turto pelningumo rodiklius. Galime daryti išvadą, kad po krizės efektyviausiai turtą valdo Danske Bank AS Lietuvos filialas, o ne dominuojantieji rinkos bankai. Koreliacinė analizė iš dalies patvirtino teiginį, jog didesnę rinkos dalį turintys bankai turto valdo efektyviau, nes gauti aukšti koreliacijos koeficientai, tačiau negalime patvirtinti, jog laikotarpiu nuo 2007 iki 2012 metų egzistavo tiesinė priklausomybė tarp konkretaus banko turto pelningumo ir to paties banko mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalies bei mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientų.

d) Aukščiausias grynąsias palūkanų maržas visu tiriamu laikotarpiu turėjo UAB Medicinos bankas, o ne kuris nors iš dominuojančiųjų bankų. Koreliacinė analizė patvirtino egzistuojant tam teigiamus tiesinius ryšius tarp AB Šiaulių banko grynosios palūkanų maržos ir „Swedbank“, AB bei AB DNB bankų mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių, taip pat teigiamas tiesinis ryšys rastas ir tarp AB „Citadele“ banko grynosios palūkanų maržos ir AB DNB banko, Nordea Bank Finland Lietuvos skyriaus, AB SEB banko mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių. Neigiamas tiesinis ryšys rastas tarp „Swedbank“, AB maržos ir UAB Medicinos banko indėlių rinkos dalies.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, Lietuvos Respublikos mažmeninės bankininkystės sektoriaus tendencijos nuo visos Lietuvos bankininkystės ryškiai skiriasi, nes visi mažmeninės bankininkystės koncentracijos indeksai daug didesni. Nustatėme, kad vertindami Lietuvos Respublikos mažmeninės bankininkystės sektorių galime remtis struktūriniu požiūriu į konkurenciją, tačiau nestruktūrinio požiūrio indikatoriai daryti aiškių išvadų neleido, todėl norint vienareikšmiško vertinimo, remiantis nestruktūriniais indikatoriais, reikėtų gauti ir tirti daugiau kiekybinių duomenų.

5. Kadangi atliekant tyrimą susidūrėme su kliūtimis dėl duomenų prieinamumo, siūlytume vientisos informacinės sistemos sukūrimą, kurioje, be dabar Lietuvos bankų asociacijos ir Lietuvos

banko duomenų bazėse randamų duomenų, būtų galima rasti duomenis apie vidutines palūkanų normas už indėlius ir vidutines kreditų palūkanų normas pagal kliento tipą (fizinis, juridinis asmuo) ir pagal atskirą komercinį banką.

6. Atsižvelgiant į tyrimo problemą, siūlytume komercinių bankų veiklą prižiūrinčiam Lietuvos bankui įsteigti atskirą departamentą, kuris rūpintųsi išimtinai tik mažmeninės bankininkystės paslaugų gavėjų finansinių interesų apsauga, ypač dvejones dėl dabartinės Lietuvos banko struktūros veiksmingumo ir tokio poreikio būtinumą sustiprina tai, kad tyrimas parodė ryškius mažmeninės bankininkystės tendencijų pokyčius lyginant su visa šalies bankininkyste.

LITERATŪRA

1. Abramson F. et al. The art of better retail banking. – Chichester: John Wiley & Sons, 2005.- 276 p. – ISBN 0-470-01320-6
2. Ališaukas L., Vaškelaitis V. Šiuolaikinės bankų sistemos. - Vilnius: Lietuvos informacijos institutas, 1998. – 56 p. - ISBN 9986-12-172-8.
3. Al-Jarrah I. M. et al. Evaluating the competition and pricing power in the banking sector of Jordan//European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences, 2012.- Issue 46.- ISSN 1450-2275
4. Al-Muharrami S., Matthews K. Market power versus Efficient-structure in Arab GCC Banking.-Working paper, 2009.- ISSN 1749-6101
5. Ammar A., Kammoun N. The evolution of competition in banking in a transition economy: an empirical analysis of the Tunisian banking Sector//International Journal of Business and Social Science, 2012.- p. 120-133, Vol. 3 No. 13
6. Andries A. M., Capraru B. Competition and efficiency in EU27 banking systems//Baltic Journal of economics, 2012.- p. 41-60, No 12 (1)
7. Andries A. M., Capraru B. Competition in Romanian banking sector.- Annals of the University of Oradea, Economic Science Series, 2011.- p. 455-460, Vol. 20 Issue 1
8. Baranauskas M., Kindurys V. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka ir jos raidos perspektyvos. Ekonomika: mokslo darbai.- Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003. - p. 21-33.
9. Bartosevičienė, R. (2010). *Ekonominės statistikos pagrindai*. Kaunas: Technologija, 112 p.
10. Beniušienė I., Svirskienė G. Konkurencingumas: teorinis aspektas//Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos: mokslo darbų žurnalas. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2008, Nr.4, p. 32-40. - ISSN 1648-9098.
11. Bikker J. A., Haaf K. Measures of competition and concentration in the banking industry: a review of the literature: Research Series Supervision no. 27., 2000, 47p.
12. Bikker, J. A. et al. Assessing competition with the Panzar-Rosse Model: The role of scale, costs, and equilibrium.- Review of Economics & Statistics, August 2011.- p. 70-73, Vol. 93 Issue 3, Special section
13. Byers R. E., Lederer P. J. Retail bank services strategy: a model of traditional, electronic, and mixed distribution choices//Journal of Management Information Systems, Fall 2001, Vol 18, No. 2, p. 133-156.
14. Casu B. et al. Introduction to banking. – England: Pearson Education Limited, 2006. – 527 p. - ISBN 978-0-273-69302-4.

15. Casu B., Girardone C., Competition issues in European banking//Journal of Financial Regulation and Compliance, 2009.- p. 119–133, Vol. 17 Issue 2
16. Catena M. Efficiency Structure Hypothesis: an application to the Argentine banking sector.- Working paper number 12, Research Department of the Banco Central de la República Argentina, 2010.
17. Čičinskas J., Šadžius L. Evolution of the banking system in Lithuania: from state-owned mono-banks to a modern banking system (1988-2004)//Pinigų studijos, 2006, p. 7-20. - ISSN 1392-1258.
18. Deltuvaitė V. Koncentracijos įtakos bankų sistemos finansiniam stabilumui tyrimas//Ekonomika ir vadyba, 2009.14 ISSN 1822-6515
19. Demircuc-Kunt et al. Regulations, market structure, institutions, and the cost of financial intermediation//Journal of money, credit and banking, 2003, Vol. , Vol. 36, No. 3, Part 2, p. 593-622. - ISSN 0022-2879.
20. Enicov I., Chetragu A. Competition in the banking system of Republic of Moldova Annals of the University of Oradea, Economic Science Series, 2011.- p. 494-498, Vol. 20 Issue 1
21. Evanoff D. D., Fortier D. L. Reevaluation of the Structure-Conduct-Performance paradigm in banking//Journal of Financial Services Research, 1988. – p, 277-294 ISSN 1573-0735
22. Faullant R., Grabner-Kräuter S. Consumer acceptance of internet banking: the influence of internet trust//International Journal of Bank Marketing. - Klagenfurt: University of Klagenfurt, 2008, Vol. 26 Iss: 7. - p. 483 – 504. Prieiga per internetą: <http://www.deepdyve.com/lp/emerald-publishing/consumer-acceptance-of-internet-banking-the-influence-of-internet-VRY2TMnUNY> [žiūrėta 2011 12 20.]
23. Fernandes T. et al. The impact of the Internet upon bank marketing//[Journal of Financial Services Marketing](#). - 2010, Volume 15, No. 2, p. 160-175. Prieiga per internetą: <http://www.palgrave-journals.com/fsm/journal/v15/n2/full/fsm201012a.html> [žiūrėta 2011 12 21].
24. Frei F. H. et al.//Innovation in retail banking: working paper. – University of Pennsylvania, 1998. – 44 p. Prieiga per internetą: <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/97/9748.pdf> [žiūrėta 2011 12 10].
25. Hamilton R. et al. Consumer attitude and the usage and adoption of home-based banking in the United Kingdom//International Journal of Bank Marketing, 2002, Vol. 20 No. 3, p. 111-21. – ISSN 0265-2323.
26. Hughes J. E., MacDonald S. B. International banking. - Boston: Pearson Education Inc., 2002. – 484 p. - ISBN 0-201-63535-6.
27. Ivaškevičius D., Sakalas A. Bankų vadyba. - Kaunas: Technologija, 1997. – 240 p. - ISBN 9986-13-548-6.

28. Ivaškevičiūtė L., Mačerinskienė I. The evaluation model of a commercial bank loan portfolio//Journal of Business Economics and Management, 9:4, 2008, p. 269-277. - ISSN 1611-1699.
29. Yildirim H. S., Philippatos G. C. Competition and contestability in Central and Eastern European banking markets//Managerial Finance, 2007.- p. 195 – 209, Vol. 33 Issue 3
30. Janonytė A., Kaupelytė D. Naujųjų ES valstybių bankinio sektoriaus priežiūra, konkurencija ir stabilumas//Organizacijų vadyba: Sisteminiai tyrimai, 2009.- p. 21-34.- ISSN 1392-1142
31. Jasienė M., Staroselskaja J. Lietuvos bankų konkurencingumas ir banko pasirinkimas//Pinigų studijos, 2010, Nr. 2, p. 29-41. - ISSN 1648-8970.
32. Jeanmart N. Retail banking in Europe-the way forward//Finance and the common good, 2009, Issue 34/35, p. 26-29. - ISSN 14224658.
33. Jurgilevičienė L., Sūdžius V. Santykių rinkodaros ypatumai teikiant finansines paslaugas//Verslas: teorija ir praktika, 2010, Nr. 11 (2), p. 116-123. – ISSN 1648-0627.
34. Kasman A. Consolidation and competition in the banking industries of the EU Member and candidate countries//Emerging Markets Finance & Trade, 2010.- p. 121–139, Vol. 46, No. 6
35. Khiabani N., Hamidisahneh M. The effects of entry regulation on bank competition: the case of the Iranian banking industry//Journal of Applied Economics, 2012.- p. 119-137, Vol XV, No. 1
36. Klebanskaja N. Mažmeninės bankininkystės rinkodara. - Vilnius: Lietuvos bankininkystės, finansų ir draudimo institutas, 1998. – 128 p. – ISBN 9986-878-11-X.
37. Korenik D. Macroeconomic responsibility versus social responsibility of a modern commercial bank – theoretical and cognitive aspect//Ekonomika ir vadyba = Economics and management: mokslo darbų žurnalas. - Kaunas: „Technologija“, 2010, Nr. 15, p. 118-122. - ISSN 1822-6515.
38. Kristo S., Gruda S. Competition, efficiency and stability in Albanian banking system//Journal of Academic Research in Economics, December 2010.- p. 281-296, Vol. 2 Issue 3
39. Lace N., Titko J. Customer satisfaction and loyalty in Latvian retail banking//Economics and management, 2010, Nr. 15, p. 1031-1038. - ISSN 1822-6515.
40. Lastauskas, P., Lezgovko, A., Šiuolaikinė draudimo ekonomika ES šalyse ir Lietuvoje: analizė ir perspektyvos// Ekonomika, Vilnius, 2008. - p. 134. ISSN 1392-1258. <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/82/127-146.pdf>
41. Levišauskaitė K., Rakevičienė J. Elektroninė bankininkystė Lietuvoje: plėtros tendencijos ir problemos//Pinigų studijos, 2004, Nr. 2, p. 94-109. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/levisauskaite> [žiūrėta 2011 12 20].

42. Lietuvos banko finansinio stabilumo apžvalgos. <http://www.lb.lt/leidiniai> [žiūrėta 2013 10 21]
43. Lietuvos banko statistinių duomenų bazė. <http://www.lb.lt/statistika> [žiūrėta 2013 10 21]
44. Lietuvos bankų asociacijos statistinių duomenų bazė. <http://www.lba.lt/go.php/lit/Statistika/133> [žiūrėta 2013 10 21]
45. Liučvaitienė A., Peleckis K. Konkurencinio pranašumo formavimas globalioje rinkoje: teorinės prielaidos ir vertinimo galimybės//Contemporary issues in business, management and education, 2011. - p. 181-194. – ISSN 2029-7963
46. Macit F. Recent evidence on concentration and competition in Turkish banking sector.- Theoretical and Applied Economics, 2012.- p. 19-28, Volume XIX, No. 8(573)
47. Martinkus B., Žilinskas V. Pinigai. Vertybiniai popieriai. Bankai. - Kaunas: „Technologija“, 1996. – 260 p. - ISBN 9986-13-432-3.
48. Matthews K., Thompson J. The economics of banking. - England: John Wiley & Sons, Ltd, 2005. – 246 p. - ISBN 10-0-470-09008-1.
49. Moussawi C., Saad W. Measuring the degree of competition in the Lebanese banking system//International Research Journal of Finance and Economics, 2012.- p. 47-59, Issue 94.- ISSN 1450-2887
50. OECD Competition and regulation in retail banking//Journal of Competition Law & Policy, 2009.- p. 101-165, Vol. 11 Issue 3
51. Paliulis N. ir kt. Elektroninis verslas: raida ir modeliai. - Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2007. – 236 p. - ISBN 978-9955-28-088-0.
52. Persson A. The management of customer relationships as assets in the retail banking sector//Journal of strategic marketing, 2011, February, Vol. 19, Issue 1, p. 105-119. – ISSN 0965254X.
53. Pūrienė A. Bankų konkurencijos masto įtakos palūkanų normoms vertinimas.- VDU, Ekonomikos ir vadybos fakultetas, ekonomikos katedra, magistro baigiamasis darbas, 2010
54. Rakevičienė J., Rudytė D. Lietuvos komercinių bankų klientų elgsenos ypatumai renkantis ir naudojant elektroninės bankininkystės paslaugas//Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos: mokslo darbų žurnalas. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2008, Nr.4, p. 331-337. - ISSN 1648-9098.
55. Ruiz-Porras A. Financial competition and the management of banking risks//IUP Journal of Financial Risk Management, March 2012.- p. 28-42
56. Stanikūnas R. Konkurencijos politika: teorija ir praktika. - Vilnius: Leidykla TEV, 2009. – 350 p. - ISBN 978-9955-879-50-3.

57. Staroselskaja J. The influence of concentration on the competition in the banking industry//Economics and management, 2011.- p. 373-379 ISSN 1822-6515
58. Šadžius L. Lietuvos komercinių bankų ekstensyvi plėtra ir griūtis (1991-1996 m.)//Pinigų studijos, 2004, Nr. 4, p. 5-30. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/sadzius_1 [žiūrėta 2011 12 21].
59. Šalčius P. Iš kredito istorijos Lietuvoje//Pinigų studijos. 1999, Nr. 4, p. 74. – 81. ISSN 1648-8970.
60. Šiukštienė D. Lietuvos bankininkystės raidos ypatybės ir jų poveikis gyventojų ekonominiam saugumui. Lietuvos metinė strateginė apžvalga: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2004. 211-231 p. ISSN 1648-8016.
61. Terleckas V. Bankininkystė Lietuvoje 1795-1915. Vilnius: Lietuvos banko leidimas, 2011. – 623 p. - ISBN 978-9986-651-62-8.
62. Uppal R. K.//Business retail banking strategies in the liberalized and gloablized era//The IUP Journal of Business, 2009, Vol VI, Issue ¾, p. 95-106. – ISSN 09729259.
63. Vaškelaitis V. Pinigai: komerciniai bankai ir jų rizikos valdymas. Teorija ir praktika: monografija. - Vilnius: Lietuvos mokslo redakcija, 2003. – 363 p. - ISBN 9986-795-21-4.
64. Wozniewska G. Modern banking services for small and medium enterprises//Business development possibilities in the new European area. Scientifics proceedings, Part II, 2005, p. 336-340. - ISBN 9986-19-784-8.

ANOTACIJA

Marksaitė M. Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinės aplinkos vertinimas / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Seiranov. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2013. – 79 p.

Magistro baigiamajame darbe atliktas Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinės aplinkos vertinimas, pateikti pasiūlymai kaip gerinti šio sektoriaus konkurencinės aplinkos vertinimą. Pirmoje dalyje analizuojami mažmeninės bankininkystės sektoriaus veiklos ypatumai, sisteminamos mažmeninės bankininkystės konkurencijos koncepcijos ir vertinama bankininkystės koncentracijos lygio ir finansinio stabilumo sąveika. Antroje dalyje iškeliamos empirinės tyrimo hipotezės ir remiantis teoriniais konkurencinės aplinkos vertinimo modeliais, parenkami Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinės aplinkos rodikliai, pateikiama rodiklių apskaičiavimo metodika ir tikėtini tarpusavio ryšiai. Trečioje dalyje analizuojami atlikto tyrimo rezultatai, daromos išvados bei pateikiamos rekomendacijos dėl Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinės aplinkos vertinimo gerinimo galimybių.

Pagrindiniai žodžiai: mažmeninė bankininkystė, konkurencinė aplinka, koncentracija, rinkos galia.

ANNOTATION

Marksaitė M. Assessment of the competitive environment in the retail banking sector of Republic of Lithuania / Master's Work in Financial Markets. Supervisor assoc. prof. dr. J. Seiranov. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2013. – 79 p.

Master's work conducts assessment of competitive environment of retail banking sector of Republic of Lithuania. The first part of this work was dedicated to analysis of retail banking activities, systematic analysis of retail banking competitive environment concepts and it's link with financial stability. The second part of this work raised empirical problems of this research and, based on theoretical competitive environment concepts, Lithuania's retail banking competitive environment's indicators were chosen and their calculating methodology was prepared. The last part of this work analyses research results and provides conclusions and recommendations regarding the Lithuania's retail banking competitive environment's assessment improvement opportunities.

Key words: retail banking, competitive environment, concentration, market power.

SANTRAUKA

Marksaitė M. Lietuvos mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinės aplinkos vertinimas / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Seiranov. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2013. – 79 p.

Magistro baigiamajame darbe analizuojama Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurencinė aplinka ir jos vertinimo modeliai. Tyrimas aktualus, nes esama Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurencinės aplinkos koncentracija didelė, o sklandi konkurencija svarbi ne tik normaliam šalies ekonomikos funkcionavimui, bet ir finansiniam stabilumui. Tyrimo problema – nėra aišku, kokie metodai turi būti taikomi Lietuvos Respublikos mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinės aplinkos vertinimui. Tyrimo objektas yra Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurencinė aplinka. Tyrimo tikslas – palyginti Lietuvos Respublikos mažmeninės bankininkystės sektoriaus ir viso Lietuvos Respublikos bankinio sektoriaus konkurencines aplinkas ir pateikti siūlymus mažmeninės bankininkystės sektoriaus konkurencinės aplinkos vertinimo gerinimui. Remiantis naujausia mokslinė literatūra sudaryta vertinimo metodologija, taip pat išskeltos ir analizės eigoje patikrintos tyrimo hipotezės dėl mažmeninės bankininkystės vertinimo. Darbas sudarytas iš teorinės, metodologinės ir analitinės dalies, darbo pabaigoje pateiktos išvados bei siūlymai skirti Lietuvos mažmeninės bankininkystės konkurencinės aplinkos vertinimui gerinti. Siūlymais gali naudotis ne tik Lietuvos bankas, bet ir Vyriausybė, norėdama gerinti konkurencinę politiką šalyje. Darbas naudingas mokslininkams tęsiant tyrimus mažmeninės bankininkystės konkurencinės politikos srityje.

SUMMARY

Marksaitė M. Assessment of the competitive environment in the retail banking sector of Republic of Lithuania / Master's Work in Financial Markets. Supervisor assoc. prof. dr. J. Seiranov. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2013. – 79 p.

Master's thesis analyzes the Lithuanian retail banking competitive environment and its evaluation models. The study is relevant because Lithuanian retail banking competitive environment's concentration level is high and effective competition is not only important for the normal functioning of the country's economy but also for financial stability. The research problem – it is not clear what methods should be applied for competitive environment assessment of retail banking sector in the Republic of Lithuania. The research is focused on Lithuania's competitive retail banking environment. The aim of research - to compare the competitive environment of Lithuanian retail banking sector to the whole country's banking sector and make suggestions to improve competitive environment's assessment of country's retail banking. According to the latest scientific literature evaluation methodology was prepared as well as raised hypotheses during analysis were checked. Work consists of a theoretical, methodological and analytical parts, at the end of the work conclusions and suggestions for the Lithuanian retail banking competitive environment's assessment improvement are made. Suggestions may be useful not only for the Bank of Lithuania but also for the Government in order to improve the competitive policy of the country. Work is useful for researchers for further testing of retail banking competition policy.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

1 Lentelė. Lietuvos komercinių bankų koncentracijos indeksai 2005-2012 metais

Indeksas	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
C1	0,2968	0,3236	0,3053	0,2884	0,2862	0,2585	0,3253	0,3067
C2	0,5564	0,5624	0,5451	0,5104	0,5019	0,4714	0,5531	0,5634
C3	0,6708	0,6899	0,6765	0,6567	0,644	0,6103	0,6966	0,7207
C4	0,7443	0,7618	0,7477	0,7533	0,7414	0,7125	0,8123	0,8478
1/n	0,0833	0,0909	0,0909	0,0909	0,0909	0,0909	0,1	0,1111
HHI	0,1867	0,195	0,1862	0,1756	0,1718	0,16	0,2001	0,2079
MS	0,4648	0,475	0,4629	0,4466	0,4403	0,4208	0,4832	0,4994

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15]

2 lentelė. Lietuvos komercinių bankų ir kredito unijų koncentracijos indeksai 2005-2012 metais

Indeksas	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
C1	0,2968	0,3236	0,3053	0,2884	0,2862	0,2585	0,3253	0,3067
C2	0,5564	0,5624	0,5451	0,5104	0,5019	0,4714	0,5531	0,5634
C3	0,6708	0,6899	0,6765	0,6567	0,644	0,6103	0,6966	0,7207
C4	0,7443	0,7618	0,7477	0,7533	0,7414	0,7125	0,8123	0,8478
1/n	0,0135	0,0132	0,0128	0,0127	0,0127	0,0127	0,0127	0,0119
HHI	0,1843	0,192	0,1833	0,1726	0,1682	0,1554	0,1924	0,1975
MS	0,4608	0,4704	0,4583	0,4416	0,4343	0,4127	0,4715	0,4829

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15] ir pagal Lietuvos banko statistinius duomenis http://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=8020 [žiūrėta 2013-09-15]

3 lentelė. Lietuvos komercinių bankų paskolų ir indėlių rinkos koncentracijos indeksai 2005-2012 metais

Indeksas	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
C1 indėliams	0,3168	0,309	0,3085	0,2872	0,2834	0,2781	0,3071	0,343
C1 paskoloms	0,3263	0,3442	0,3147	0,2972	0,2853	0,278	0,2993	0,3111
C2 indėliams	0,6111	0,6082	0,5801	0,5594	0,5367	0,4976	0,6016	0,6401
C2 paskoloms	0,5613	0,584	0,5451	0,5088	0,4929	0,4825	0,5171	0,5535
C3 indėliams	0,7115	0,7071	0,6847	0,6615	0,6583	0,637	0,7216	0,7762
C3 paskoloms	0,7058	0,7346	0,6929	0,6667	0,6608	0,6422	0,6822	0,7235
C4 indėliams	0,8087	0,8026	0,7864	0,7623	0,7401	0,7316	0,8005	0,8404
C4 paskoloms	0,7952	0,8236	0,774	0,775	0,7729	0,7586	0,8229	0,8639
1/n metodas indėlių rinkai	0,0909	0,0909	0,0909	0,0909	0,0909	0,0909	0,1	0,1111
1/n metodas paskolų rinkai	0,0833	0,0909	0,0909	0,0909	0,0909	0,0909	0,1	0,1111
HHI indėlių rinkai	0,2134	0,2121	0,1998	0,19	0,1797	0,1694	0,2109	0,2359
HHI paskolų rinkai	0,1999	0,2131	0,1912	0,1802	0,1753	0,1704	0,19149	0,2098
MS indėlių rinkai	0,5071	0,5062	0,4856	0,4714	0,454	0,4367	0,5045	0,539
MS paskolų rinkai	0,4826	0,5008	0,47	0,4537	0,4464	0,4383	0,4725	0,502

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15]

4 lentelė. Lietuvos mažmeninės bankininkystės paskolų ir indėlių rinkos koncentracijos indeksai 2005-2012 metais

Indeksas	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
C1 indėliams	0,3915	0,3862	0,3883	0,34	0,3323	0,3234	0,3603	0,4064
C1 paskoloms	0,3033	0,3025	0,2851	0,2882	0,2948	0,2983	0,3029	0,3
C2 indėliams	0,684	0,6667	0,6435	0,6038	0,5662	0,5358	0,6597	0,7156
C2 paskoloms	0,5404	0,58	0,5697	0,5525	0,5555	0,5616	0,5707	0,5732
C3 indėliams	0,778	0,7676	0,7486	0,7207	0,7123	0,6971	0,7664	0,8356
C3 paskoloms	0,7147	0,7506	0,7463	0,7332	0,7337	0,7261	0,7389	0,7455
C4 indėliams	0,8714	0,856	0,8333	0,808	0,8047	0,8028	0,8604	0,9022
C4 paskoloms	0,8458	0,8708	0,8491	0,8329	0,8311	0,8395	0,87	0,8772
1/n indėlių rinkai	0,0909	0,0909	0,0909	0,0909	0,0909	0,0909	0,1	0,1111
1/n paskolų rinkai	0,0833	0,0909	0,0909	0,0909	0,0909	0,0909	0,1	0,1111
HHI indėlių rinkai	0,2608	0,2513	0,2409	0,2153	0,2045	0,1965	0,2446	0,2822
HHI paskolų rinkai	0,2013	0,2167	0,2103	0,2049	0,2071	0,2086	0,2183	0,221
MS indėlių rinkai	0,5644	0,5511	0,5336	0,5055	0,4892	0,4775	0,5485	0,5929
MS paskolų rinkai	0,4887	0,5151	0,5064	0,4968	0,4997	0,5018	0,5178	0,5226

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15]

Pastaba. Pasviruoju šriftu visose keturiose lentelėse aukščiau nepažymėti koncentracijos indeksų dydžiai, rodo, kad rinka stipriai koncentruota. Pasviruoju šriftu pažymėti dydžiai – rinka koncentruota vidutiniškai. Silpnai koncentruotą rinką atitinkančių indeksų per tiriamą laikotarpį nėra.

1 Lentelė. Santykiai tarp palūkaninių išlaidų ir indėlių likučių 2006-2012 metais, %

Bankas \ Metai	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB „Citadele“ bankas	3,6235	3,7851	18,62	10,8767	5,3496	2,0956	1,5922
Danske Bank AS Lietuvos filialas	7,9123	10,973	15,1896	9,9718	11,0042	13,5201	11,2481
AB DNB bankas	4,4941	5,8062	12,0782	10,4473	4,6213	3,3769	2,1021
UAB Medicinos bankas	3,9765	3,93	6,7287	7,1752	4,6934	2,876	2,7306
Nordea Bank Finland Lietuvos skyrius	8,45	12,9789	19,0487	9,4218	4,3563	4,3548	2,8609
AB SEB bankas	3,2142	4,8137	8,0143	7,0746	4,6251	2,9013	2,4874
„Swedbank“, AB	1,7415	2,2871	5,1893	4,8073	2,6222	1,652	1,3316
AB Šiaulių bankas	3,2064	3,9979	7,0774	7,1442	4,4894	3,426	3,1537
AS UniCredit Bank Lietuvos skyrius	-	5,9032	16,8108	5,404	3,2584	5,3326	3,1519
AB Ūkio bankas	2,5405	3,1477	4,6039	6,6307	4,5254	3,6539	-
AB bankas „Snoras“	2,3887	3,1932	6,1755	6,5196	3,9565	-	-
Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG Vilniaus skyrius	10,5674	-	-	-	-	-	-

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121

[žiūrėta 2013-09-15],

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122 [žiūrėta 2013-10-15]

2 lentelė. Bankų fizinių asmenų indėlių rinkos dalys 2006 – 2012 metais

Bankas \ Metai	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB „Citadele“ bankas	0,0087	0,0142	0,0108	0,0137	0,0139	0,0122	0,0126
Danske Bank AS Lietuvos filialas	0,0272	0,0263	0,0338	0,0241	0,0299	0,0343	0,0348
AB DNB bankas	0,0883	0,0848	0,0873	0,0795	0,0785	0,1066	0,12
UAB Medicinos bankas	0,0073	0,0105	0,0136	0,0176	0,0169	0,0185	0,0226
Nordea Bank Finland Lietuvos skyrius	0,0089	0,0144	0,0212	0,0169	0,0144	0,0219	0,0275
AB SEB bankas	0,2805	0,2552	0,2637	0,2339	0,2124	0,2995	0,3092
„Swedbank“, AB	0,3862	0,3883	0,3401	0,3323	0,3234	0,3603	0,4064
AB Šiaulių bankas	0,0322	0,0352	0,0375	0,0427	0,043	0,0522	0,0666
AS UniCredit Bank Lietuvos skyrius	-	0,0004	0,0006	0,0008	0,0006	0,0004	0,0003
AB Ūkio bankas	0,0593	0,0656	0,0745	0,0924	0,1057	0,094	-
AB bankas „Snoras“	0,1009	0,105	0,117	0,1461	0,1613	-	-
Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG Vilniaus skyrius	0,0006	-	-	-	-	-	-

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15]

Pastaba. Brūkšneliai abiejose lentelėse žymi tai, kad konkretus bankas iš rinkos pasitraukė, bankrutavo ar kt. Indėlių likučiai skaičiuojami metų pabaigai.

1 lentelė. Bankų palūkaninių išlaidų pokyčiai nuo 2007 metų iki 2012 metų, tūkst. Lt

Metai Bankas	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB „Citadele“ bankas	(256676)	(38927)	21763	24021	18047	3027
Danske Bank AS Lietuvos filialas	(73946)	(102335)	24870	(104181)	3493	28276
AB DNB bankas	(115849)	(219369)	114630	152625	25203	49378
UAB Medicinos bankas	(9762)	(15994)	(7536)	11478	11849	(1565)
Nordea Bank Finland Lietuvos skyrius	(73442)	(148130)	129656	89187	(30280)	26736
AB SEB bankas	(237956)	(303917)	98247	275764	94884	45974
„Swedbank“, AB	(122589)	(283656)	10568	228456	113875	19304
AB Šiaulių bankas	(22413)	(41910)	(19008)	34338	12511	(2582)
AS UniCredit Bank Lietuvos skyrius	-	(23416)	7593	14661	(3886)	1452
AB Ūkio bankas	(42589)	(57855)	(66208)	44023	53077	-
AB bankas „Snoras“	(59930)	(109439)	(84150)	75143	-	-

Saltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis. http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122

[žiūrėta 2013-10-15]

2 lentelė. Bankų palūkaninės pajamos nuo 2007 metų iki 2012 metų, tūkst. Lt

Metai Bankas	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB „Citadele“ bankas	66527	111698	82296	46817	37618	35591
Danske Bank AS Lietuvos filialas	256253	349378	318753	435726	422546	389406
AB DNB bankas	494605	759284	615232	435269	398420	357107
UAB Medicinos bankas	36979	57103	61435	53266	46572	41477
Nordea Bank Finland Lietuvos skyrius	196519	385170	284877	197542	233276	201751
AB SEB bankas	1086438	1414468	1039925	692681	680314	572113
„Swedbank“, AB	810206	1164174	922790	616199	580026	501154
AB Šiaulių bankas	94570	134457	140474	107379	116080	214041
AS UniCredit Bank Lietuvos skyrius	16524	50471	45544	35997	39530	31760
AB Ūkio bankas	194614	249760	248770	172655	178321	-
AB bankas „Snoras“	233951	340565	329096	331053	-	-

Saltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis. http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122

[žiūrėta 2013-10-15]

3 lentelė. Bankų maržos kitimas nuo 2007 iki 2012 metų

Metai / Bankas	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB „Citadele“ bankas	0,614	0,6515	0,7356	0,4869	0,5203	0,915
Danske Bank AS Lietuvos filialas	0,7114	0,7071	0,922	0,7609	0,9917	0,9274
AB DNB bankas	0,7658	0,7111	0,8137	0,6494	0,9367	0,8617
UAB Medicinos bankas	0,736	0,7199	0,8773	0,7845	0,7456	0,9623
Nordea Bank Finland Lietuvos skyrius	0,6263	0,6154	0,5449	0,5485	0,8702	0,8673
AB SEB bankas	0,781	0,7851	0,9055	0,6019	0,8605	0,9196
„Swedbank“, AB	0,8487	0,7563	0,9885	0,6292	0,8037	0,9615
AB Šiaulių bankas	0,763	0,6883	0,8647	0,6802	0,8922	0,9792
AS UniCredit Bank Lietuvos skyrius	-	0,5361	0,8333	0,5927	0,9017	0,9543
AB Ūkio bankas	0,7812	0,7684	0,7339	0,745	0,7024	-
AB bankas „Snoras“	0,7438	0,6787	0,7443	0,773	-	-

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis. http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122

[žiūrėta 2013-10-15]

Pastaba. Brūkšneliai lentelėje žymi, jog konkretus bankas iš rinkos pasitraukė, bankrutavo ar kt., dėl ko indekso apskaičiuoti negalime.

4 lentelė. Bankų turto pelningumo kitimas nuo 2006 iki 2012 metų

Metai / Bankas	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB „Citadele“ bankas	0,00643	0,00002	(0,00331)	(0,06342)	(0,04453)	0,00651	0,01143
Danske Bank AS Lietuvos filialas	0,00551	0,00647	(0,00277)	(0,0796)	0,00107	0,01792	0,01871
AB DNB bankas	0,00749	0,01015	0,0054	(0,03372)	(0,01085)	0,0072	0,00764
UAB Medicinos bankas	0,00841	0,00784	0,0078	0,00045	(0,04081)	(0,03047)	0,00465
Nordea Bank Finland Lietuvos skyrius	(0,0001)	0,00339	0,00202	(0,00495)	0,00404	0,00383	0,00459
AB SEB bankas	0,01498	0,02009	0,01346	(0,06428)	(0,00057)	0,01491	0,00559
„Swedbank“, AB	0,01276	0,01621	0,01916	(0,05808)	(0,00021)	0,03201	0,01768
AB Šiaulių bankas	0,01011	0,01354	0,00854	(0,01459)	(0,01034)	0,00469	0,00507
AS UniCredit Bank Lietuvos skyrius	-	0,00116	0,00389	0,00223	(0,03451)	0,00413	0,00556
AB Ūkio bankas	0,01405	0,02053	0,01358	(0,01777)	(0,00772)	(0,00108)	-
AB bankas „Snoras“	0,01242	0,01247	0,00386	0,00137	0,0013	-	-
Bayerische Hypo-und Vereinsbank AG Vilniaus skyrius	0,00145	-	-	-	-	-	-

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121

[žiūrėta

2013-09-15],

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122 [žiūrėta 2013-10-15]

5 lentelė. Bankų grynoji palūkanų marža nuo 2007 iki 2012 metų

Metai Bankas	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB „Citadele“ bankas	0,0169	0,0204	0,0187	0,016	0,0269	0,025
Danske Bank AS Lietuvos filialas	0,0177	0,0154	0,0153	0,0181	0,0174	0,0172
AB DNB bankas	0,0241	0,0228	0,0228	0,0219	0,0217	0,0221
UAB Medicinos bankas	0,0335	0,0393	0,0274	0,0302	0,0388	0,0267
Nordea Bank Finland Lietuvos skyrius	0,01	0,0113	0,0167	0,0173	0,0157	0,0148
AB SEB bankas	0,0235	0,0233	0,0146	0,0118	0,0139	0,0221
„Swedbank“, AB	0,0294	0,0318	0,0217	0,0189	0,0244	0,0179
AB Šiaulių bankas	0,0216	0,0204	0,0136	0,0128	0,0191	0,0501
AS UniCredit Bank Lietuvos skyrius	0,0047	0,018	0,0157	0,021	0,0217	0,0142
AB Ūkio bankas	0,0298	0,0232	0,0081	(0,0008)	0,0134	-
AB bankas „Snoras“	0,0245	0,0225	0,0008	0,0116	-	-

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121

[žiūrėta 2013-09-15],

http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122 [žiūrėta 2013-10-15]

6 lentelė. Bankų palūkaninės išlaidos nuo 2007 iki 2012 metų, tūkst. Lt

Metai Bankas	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB „Citadele“ bankas	39567	78494	56731	32710	14663	11636
Danske Bank AS Lietuvos filialas	160520	262855	237985	342166	338673	310397
AB DNB bankas	245880	465249	350619	197994	172791	123413
UAB Medicinos bankas	17196	33190	40726	29248	17399	18964
Nordea Bank Finland Lietuvos skyrius	146316	294446	164790	75603	105883	79147
AB SEB bankas	529313	833230	734983	459219	364335	318361
„Swedbank“, AB	285588	569244	558676	330220	216345	197041
AB Šiaulių bankas	51960	93870	112878	78540	66029	68611
AS UniCredit Bank Lietuvos skyrius	12966	36382	28789	14128	18014	16562
AB Ūkio bankas	96094	153949	220157	176134	123057	-
AB bankas „Snoras“	131464	240903	325053	249910	-	-

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis. http://www.lba.lt/go.php/lit/Pelno_nuostolio_ataskaitos/122

[žiūrėta 2013-10-15]

7 lentelė. Bankų palūkanas uždirbantis turtas nuo 2007 iki 2012 metų, tūkst. Lt

Bankas	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB „Citadele“ bankas	1593012	1630840	1369752	883493	852067	957380
Danske Bank AS Lietuvos filialas	5411061	5626358	5269411	5179995	4819954	4596209
AB DNB bankas	10304141	12899079	11610072	10816178	10406590	10560354
UAB Medicinos bankas	589922	608757	755458	795206	752145	844053
Nordea Bank Finland Lietuvos skyrius	5005673	8009308	7198268	7029685	8093372	8288318
AB SEB bankas	23698315	24964448	20916191	19837633	22746877	19910456
„Swedbank“, AB	17863065	18725177	16743195	15147762	14898613	16966037
AB Šiaulių bankas	1972656	1993218	2023600	2249201	2625586	2900748
AS UniCredit Bank Lietuvos skyrius	754831	782537	1065599	1039032	991395	1072141
AB Ūkio bankas	3307567	4125150	3550398	4387911	4109222	-
AB bankas „Snoras“	4178141	4422650	5142176	7006798	-	-

Šaltinis: sudaryta pagal LBA statistinius duomenis.
http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121 [žiūrėta 2013-09-15]

Pastaba. Skaičiai skliausteliuose žymi neigiamus dydžius, t. y. palūkaninių išlaidų padidėjimą, o skaičiai be skliaustelių atitinkamai žymi teigiamus dydžius ir palūkaninių išlaidų sumažėjimą. Brūkšneliai lentelėje žymi tai, kad konkretus bankas iš rinkos pasitraukė, bankrutavo ar kt., dėl ko indekso apskaičiuoti negalime.

1 lentelė. Mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientų ir bankų turto pelningumų koreliacijos

Correlations

		ROA_ Citadel e	ROA_ Dan ske_b ank	ROA_ DN B	ROA_ Med icinos	ROA_ Nor dea	RO A_ SE B	ROA_ Swe d	ROA_ Siau liu
MBS_HHI_indeli u_rinka	Pearson Correlation	,800	,575	,651	,339	,501	,439	,537	,607
	Sig. (2-tailed)	,056	,233	,162	,511	,312	,383	,272	,202
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
MBS_HHI_pasko lu_rinka	Pearson Correlation	,604	,557	,464	-,140	,515	,323	,470	,279
	Sig. (2-tailed)	,204	,251	,354	,791	,296	,533	,347	,592
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
MBS_MS_indeliu _rinka	Pearson Correlation	,810	,580	,652	,307	,499	,440	,553	,599
	Sig. (2-tailed)	,051	,227	,161	,554	,314	,382	,255	,209
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
MBS_MS_paskol u_rinka	Pearson Correlation	,639	,574	,500	-,094	,529	,352	,491	,331
	Sig. (2-tailed)	,172	,233	,313	,859	,281	,494	,322	,522
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
MBS_C4_indeliu _rinka	Pearson Correlation	,722	,569	,563	,147	,510	,373	,503	,446
	Sig. (2-tailed)	,105	,238	,245	,781	,301	,466	,310	,376
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
MBS_C4_paskolu _rinka	Pearson Correlation	,720	,667	,600	-,098	,616	,464	,597	,423
	Sig. (2-tailed)	,107	,148	,208	,854	,193	,354	,211	,403
	N	6	6	6	6	6	6	6	6

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Šaltinis: sudaryta autorės

2 lentelė. Mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientų ir bankų maržų koreliacijos

Correlations

		MBS_H HI_indeli u_rinka	MBS_H HI_pask olu_rinka	MBS_ MS_in deliu_ri nka	MBS_ MS_pa skolu_r inka	MBS_ C4_ind eliu_rin ka	MBS_C4_ paskolu_ri nka
Marza_Citadele	Pearson	,596	,348	,577	,362	,555	,309
	Correlation						
	Sig. (2-tailed)	,212	,499	,230	,481	,253	,551
Marza_Danske_bank	N	6	6	6	6	6	6
	Pearson	,399	,686	,442	,655	,551	,582
	Correlation						
Marza_DNB	Sig. (2-tailed)	,433	,132	,380	,158	,258	,225
	N	6	6	6	6	6	6
	Pearson	,661	,755	,697	,755	,707	,720
Marza_Medicinos	Correlation						
	Sig. (2-tailed)	,153	,083	,124	,083	,116	,106
	N	6	6	6	6	6	6
Marza_Nordea	Pearson	,440	,477	,426	,461	,524	,370
	Correlation						
	Sig. (2-tailed)	,383	,339	,400	,357	,286	,470
Marza_SEB	N	6	6	6	6	6	6
	Pearson	,867*	,931**	,900*	,934**	,923**	,951**
	Correlation						
Marza_Swed	Sig. (2-tailed)	,025	,007	,014	,006	,009	,004
	N	6	6	6	6	6	6
	Pearson	,595	,468	,612	,478	,569	,423
Marza_Siauliu	Correlation						
	Sig. (2-tailed)	,213	,350	,196	,338	,239	,404
	N	6	6	6	6	6	6
Marza_Siauliu	Pearson	,493	,328	,482	,344	,446	,262
	Correlation						
	Sig. (2-tailed)	,321	,525	,333	,505	,376	,616
Marza_Siauliu	N	6	6	6	6	6	6
	Pearson	,747	,813*	,762	,809	,812*	,742
	Correlation						
Marza_Siauliu	Sig. (2-tailed)	,088	,049	,078	,051	,049	,091
	N	6	6	6	6	6	6

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Šaltinis: sudaryta autorės

3 lentelė. Bankų mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių ir bankų maržų koreliacijos

Correlations

		Marz a_Cit adele	Marz a_Da nske_ bank	Marz a_DN B	Marz a_Me dicino s	Mar za_ Nor dea	Mar za_ SE B	Mar za_ Swe d	Mar za_ Sia uliu
Citadele_MBS_indeliu_rinkos_dalis	Pearson	-,132	-,042	-,167	,195	-	-	,098	,000
	Correlation								
	Sig. (2- tailed)	,803	,937	,752	,711	,373	,246	,854	1,000
Danske_bank_MBS_indeliu_rinkos_dalis	N	6	6	6	6	6	6	6	6
	Pearson	,099	,204	,272	,004	,726	,082	-	,207
	Correlation								
DNB_MBS_indeliu_rinkos_dalis	Sig. (2- tailed)	,851	,698	,602	,994	,102	,878	,636	,694
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
	Pearson	,526	,600	,724	,474	,963	,586	,378	,785
Medicinos_MBS_indeliu_rinkos_dalis	Correlation								
	Sig. (2- tailed)	,284	,208	,104	,342	,002	,221	,460	,064
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Nordea_MBS_indeliu_rinkos_dalis	Pearson	,489	,790	,497	,788	,582	,426	,339	,734
	Correlation								
	Sig. (2- tailed)	,325	,061	,316	,063	,225	,400	,511	,097
SEB_MBS_indeliu_rinkos_dalis	N	6	6	6	6	6	6	6	6
	Pearson	,651	,526	,591	,505	,812	,639	,403	,683
	Correlation								
Swed_MBS_indeliu_rinkos_dalis	Sig. (2- tailed)	,162	,284	,217	,307	,050	,172	,428	,135
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
	Pearson	,466	,521	,788	,253	,945	,682	,421	,719
Siauliu_MBS_indeliu_rinkos_dalis	Correlation								
	Sig. (2- tailed)	,351	,290	,062	,629	,004	,135	,406	,108
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Siauliu_MBS_indeliu_rinkos_dalis	Pearson	,575	,180	,511	,365	,685	,504	,502	,616
	Correlation								
	Sig. (2- tailed)	,232	,733	,300	,477	,133	,307	,310	,193
Siauliu_MBS_indeliu_rinkos_dalis	N	6	6	6	6	6	6	6	6
	Pearson	,578	,724	,609	,750	,802	,502	,394	,825
	Correlation								
Siauliu_MBS_indeliu_rinkos_dalis	Sig. (2- tailed)	,230	,104	,199	,086	,055	,310	,440	,043
	N	6	6	6	6	6	6	6	6

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Šaltinis: sudaryta autorės

4 lentelė. Bankų mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių ir bankų turto pelningumų koreliacijos

Correlations

		Citade le_MB S_ind eliu_r inkos_ dalis	Danske_ bank_M BS_inde liu_rinko s_dalis	DNB_ MBS_i ndeliu_ rinkos_ dalis	Medicin os_MBS _indeliu_ _rinkos_ _dalis	Nordea _MBS_i ndeliu_r inkos_d alis	SEB _MB S_in deliu_ rinko s_d alis	Swed _MBS _indeli u_rink os_dal is	Siauli u_MB S_ind eliu_r inkos_ _dalis
ROA_ Citad ele	Pearson Correlation	-,485	,715	,735	,024	,612	,837	,757	,373
	Sig. (2-tailed)	,330	,111	,096	,964	,197	,038	,082	,466
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
ROA_ Dans ke_ba nk	Pearson Correlation	-,279	,744	,569	,047	,372	,539	,529	,335
	Sig. (2-tailed)	,592	,090	,238	,929	,468	,270	,281	,516
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
ROA_ DNB	Pearson Correlation	-,392	,666	,557	-,155	,404	,647	,654	,195
	Sig. (2-tailed)	,442	,149	,250	,769	,427	,165	,159	,711
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
ROA_ Medic inos	Pearson Correlation	-,193	-,163	,098	-,250	,251	,266	,473	-,091
	Sig. (2-tailed)	,715	,757	,853	,633	,631	,611	,344	,864
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
ROA_ Norde a	Pearson Correlation	-,165	,683	,491	,055	,281	,412	,471	,318
	Sig. (2-tailed)	,755	,135	,322	,917	,590	,417	,345	,539
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
ROA_ SEB	Pearson Correlation	-,326	,635	,374	-,252	,210	,435	,453	,051
	Sig. (2-tailed)	,528	,176	,466	,630	,689	,389	,367	,924
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
ROA_ Swed	Pearson Correlation	-,449	,770	,540	-,071	,390	,597	,481	,220
	Sig. (2-tailed)	,372	,074	,269	,893	,444	,211	,334	,675
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
ROA_ Siauli u	Pearson Correlation	-,379	,438	,418	-,375	,312	,609	,679	-,012
	Sig. (2-tailed)	,458	,385	,409	,464	,547	,199	,138	,982
	N	6	6	6	6	6	6	6	6

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Šaltinis: sudaryta autorės

5 lentelė. Bankų maržų ir bankų turto pelningumų koreliacijos

Correlations

		ROA_Citadele	ROA_Danske_bank	ROA_DNB	ROA_Medicinos	ROA_Nordea	ROA_SEB	ROA_Swed	ROA_Siauliu
Marza_Citadele	Pearson Correlation	,182	-,154	-,024	,702	-,190	-,265	-,200	,077
	Sig. (2-tailed)	,730	,771	,963	,120	,719	,612	,703	,884
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Marza_Danske_bank	Pearson Correlation	,023	-,124	-,208	-,236	-,181	-,351	-,143	-,300
	Sig. (2-tailed)	,965	,815	,693	,653	,731	,495	,786	,563
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Marza_DNB	Pearson Correlation	,424	,104	,186	,071	-,017	-,025	,162	,202
	Sig. (2-tailed)	,402	,845	,724	,893	,974	,963	,759	,702
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Marza_Medicinos	Pearson Correlation	-,139	-,234	-,319	,210	-,199	-,476	-,390	-,372
	Sig. (2-tailed)	,793	,656	,538	,689	,705	,340	,444	,467
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Marza_Nordea	Pearson Correlation	,771	,621	,610	-,037	,528	,450	,623	,466
	Sig. (2-tailed)	,073	,188	,199	,944	,281	,371	,186	,352
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Marza_SEB	Pearson Correlation	,265	-,233	-,021	,559	-,358	-,303	-,152	,147
	Sig. (2-tailed)	,612	,657	,969	,249	,486	,559	,774	,781
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Marza_Swed	Pearson Correlation	,029	-,425	-,222	,649	-,499	-,492	-,409	-,011
	Sig. (2-tailed)	,957	,401	,672	,163	,313	,322	,421	,984
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Marza_Siauliu	Pearson Correlation	,286	,010	,032	,182	-,058	-,203	-,034	,015
	Sig. (2-tailed)	,582	,985	,952	,730	,913	,700	,949	,977
	N	6	6	6	6	6	6	6	6

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Šaltinis: sudaryta autorės

6 lentelė. Bankų grynųjų palūkanų maržų ir bankų mažmeninės bankininkystės indėlių rinkos dalių bei mažmeninės bankininkystės indėlių ir paskolų rinkų koncentracijos koeficientų koreliacijos

Cor relations		Citadele_g r_pal marza	Danske_gr pal_marza	DNB_gr_p al_marza	Medbank_g r_pal_marz a	Nordea_gr pal_marza	SEB_gr_pa l_marza	SWED_g r_pal_ma rza	Siauliu_g r_pal_ma rza
Citadele_MB	Pearson	-,570	,474	,312	-,620	,234	-,328	-,406	-,219
S_indeliu_rin kos_dalis	Correlation	,238	,343	,547	,189	,655	,526	,425	,677
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Danske_bank _MBS_indeli u_rinkos_dali s	Pearson	,726	,162	-,605	,410	-,023	,181	-,030	,529
	Correlation	,103	,759	,204	,419	,966	,731	,955	,281
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
DNB_MBS_i ndeliu_rinkos _dalis	Pearson	,887*	,209	-,431	-,034	,036	,259	-,303	,847*
	Correlation	,019	,691	,394	,950	,946	,620	,560	,033
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Medicinos_M BS_indeliu_rin kos_dalis	Pearson	,633	,045	-,788	-,480	,711	-,342	-,818*	,553
	Correlation	,178	,932	,062	,335	,113	,507	,047	,255
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Nordea_MBS _indeliu_rin kos_dalis	Pearson	,860*	-,163	-,463	,002	,035	,326	-,209	,811
	Correlation	,028	,757	,355	,997	,948	,528	,692	,050
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
SEB_MBS_in deliu_rinkos_ dalis	Pearson	,912*	,047	-,232	,219	-,209	,418	,020	,743
	Correlation	,011	,930	,658	,677	,691	,410	,970	,090
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Swed_MBS_i ndeliu_rinkos _dalis	Pearson	,448	,336	,239	-,162	-,436	,640	-,037	,836*
	Correlation	,372	,516	,648	,759	,387	,171	,944	,038
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
Siauliu_MBS _indeliu_rin kos_dalis	Pearson	,748	,217	-,633	-,393	,428	-,051	-,689	,792
	Correlation	,087	,679	,177	,441	,397	,923	,130	,060
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
MBS_HHI_in deliu_rinka	Pearson	,694	,286	-,053	-,107	-,249	,508	-,155	,896*
	Correlation	,126	,583	,921	,841	,634	,303	,769	,016
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
MBS_HHI_p askolu_rinka	Pearson	,785	,484	-,450	-,165	,207	,013	-,485	,720
	Correlation	,065	,330	,371	,755	,694	,981	,330	,107
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
MBS_MS_in deliu_rinka	Pearson	,747	,266	-,107	-,066	-,220	,477	-,154	,884*
	Correlation	,088	,610	,840	,901	,676	,339	,771	,019
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
MBS_MS_pa skolu_rinka	Pearson	,776	,487	-,396	-,152	,148	,068	-,444	,737
	Correlation	,070	,327	,437	,774	,780	,899	,378	,094
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
MBS_C4_ind eliu_rinka	Pearson	,769	,344	-,275	-,171	-,020	,305	-,346	,882*
	Correlation	,074	,504	,598	,746	,970	,557	,502	,020
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6
MBS_C4_pas kolu_rinka	Pearson	,782	,519	-,382	-,053	,068	,122	-,363	,736
	Correlation	,066	,292	,454	,921	,897	,818	,480	,095
	Sig. (2-tailed)								
	N	6	6	6	6	6	6	6	6

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Šaltinis: sudaryta autorės

Pastaba. Lentelės 4-tame priede sudarytos naudojantis statistinės programos SPSS terpe.